

**Rumba tämän käyrän kyllä nostattaa – Disneyn
animaatioelokovien laululyriikoiden vertailua
viisiotteluperiaatteen pohjalta**

Katri Kuoppala

Tampereen yliopisto

Viestintätieteiden tiedekunta

Venäjän kääntämisen ja

tulkkauksen opintosuunta

Pro gradu –tutkielma

Toukokuu 2018

Tampereen yliopisto

Viestintätieteiden tiedekunta

Monikielisen viestinnän ja käännöstieteen maisteriopinnot

Venäjän kääntämisen ja tulkkauksen opintosuunta

Kuoppala, Katri: Rumba tämän käyrän kyllä nostattaa – Disneyn animaatioelokuvien laululyriikoiden vertailua viisiotteluperiaatteen pohjalta

Pro gradu -tutkielma, 60 sivua, 5 liites., venäjänkielinen lyhennelmä 10 s.

Toukokuu 2018

Tiivistelmä

Tässä tutkielmassa vertaillaan Walt Disneyn klassikoihin lukeutuvista animaatioelokuvista tuttujen laulujen alkuperäisiä sanoituksia niiden venäjän- ja suomenkielisiin versioihin. Lisäksi tutkimuksessa tarkastellaan mahdollisia eroja laulujen laadussa venäjän- ja suomenkielisten versioiden välillä. Tutkimuskohteena on säkeistöjä Disney-lauluista, jotka ovat satunnaisesti valikoituneet tarkasteltaviksi korpuksen konkordanssihakutoiminnolla sanojen *dream, friend, love, time* ja *world* avulla. Laululyriikkojen kääntämisessä on otettava huomioon viisi eri aspektia, joita ovat laulettavuus, luonnollisuus, rytmi, riimi ja merkitys. Tarkoituksena on selvittää, miten nämä aspektit ovat toteutuneet kohdekielissä ja mitkä seikat ovat vaikuttaneet kääntäjien tekemiin valintoihin kyseisten aspektien suhteen.

Sanoitusten laulettavuutta tutkittiin säkeistöissä esiintyvien konsonanttiyhtymiä ja klusiileja sisältävien sanojen kautta. Merkitystä puolestaan tarkasteltiin luokittelemalla säkeistöt käännöksiin, adaptaatioihin ja korvaaviin teksteihin. Sanoitusten luonnollisuuden analysointi pohjautui alkuperäisissä säkeistöissä esiintyneiden sanojen *dream, friend, love, time* ja *world* venäjän- ja suomenkielisten vastineiden tutkimiseen. Aspekteista rytmiä ja riimiä tarkasteltiin yhdessä, sillä tarkoituksena oli selvittää, oliko sointuvuudella vaikutusta kohdekielisten laulujen rytmiin.

Tutkimuksessa havaittiin, ettei laulettavuutta pystytä arvioimaan klusiilien ja konsonanttiyhtymien kautta, ja että niiden välttely saattaa soveltua johonkin toiseen kohdekieleen paremmin kuin toiseen. Valtaosa Disney-laulujen kohdekielistä teksteistä osoittautui adaptaatioiksi. Suomenkieliset sanoitukset eivät kuitenkaan pyrkineet toistamaan alkuperäisten sanoitusten merkitystä niin tarkasti kuin venäjänkieliset sanoitukset. Venäjänkielisissä säkeistöissä riimittelyn aspektia on pidetty tärkeämpänä kuin rytmiä, kun taas suomenkieliset laulut puolestaan noudattavat alkuperäisten laulujen rytmiä orjallisemmin kuin venäjänkieliset laulut. Lisäksi tutkimustulosten perusteella voidaan todeta, että venäjänkieliset sanoitukset ovat luonnollisempia kuin suomenkieliset versiot lauluista.

Avainsanat: laululyriikka, viisiotteluperiaate, laulettavuus, rytmi, riimi, käännös, adaptaatio, korvaava teksti

SISÄLLYS

1	JOHDANTO.....	1
1.1	Tutkimusongelma.....	1
1.2	Aiempi tutkimus.....	2
1.3	Aineisto ja tutkimusmenetelmät.....	3
1.4	Tutkielman rakenne.....	4
2	LAULULYRIIKKA JA SEN KÄÄNTÄMINEN	5
2.1	Laululyriikan piirteet.....	5
2.2	Laululyriikan kääntäminen.....	6
2.3	Viisiotteluperiaate.....	10
2.3.1	Laulettavuus.....	10
2.3.2	Merkitys.....	12
2.3.3	Luonnollisuus.....	12
2.3.4	Rytmi.....	13
2.3.5	Riimi.....	14
2.4	Käännös, adaptaatio vai korvaava teksti?.....	16
3	AINEISTON JA MENETELMÄN TARKEMPI KUVAUS.....	18
3.1	Tutkimuksen lähtökohdat.....	18
3.2	Aineiston kuvaus.....	19
3.3	Aineiston käsittely.....	22
4	LAULULYRIIKOIDEN VERTAILUA VIISIOTTELUPERIAATTEEN POHJALTA.....	24
4.1	Tapaus 1: <i>dream</i>	24
4.1.1	Vastineet rinnakkaiskorpuksissa englanti-venäjä ja englanti-suomi.....	24
4.1.2	Ärsykesanat rinnakkaiskorpuksissa venäjä-englanti ja suomi-englanti.....	25
4.1.3	Laulettavuus.....	26
4.1.4	Merkitys.....	27
4.1.5	Rytmi ja riimi.....	28
4.2	Tapaus 2: <i>friend</i>	30
4.2.1	Vastineet rinnakkaiskorpuksissa englanti-venäjä ja englanti-suomi.....	30
4.2.2	Ärsykesanat rinnakkaiskorpuksissa venäjä-englanti ja suomi-englanti.....	31
4.2.3	Laulettavuus.....	32
4.2.4	Merkitys.....	33

4.2.5 Rytmi ja riimi.....	34
4.3 Tapaus 3: <i>love</i>	35
4.3.1 Vastineet rinnakkaiskorpuksissa englanti-venäjä ja englanti-suomi.....	35
4.3.2 Ärsykesanat rinnakkaiskorpuksissa venäjä-englanti ja suomi-englanti.....	36
4.3.3 Laulettavuus.....	37
4.3.4 Merkitys.....	38
4.3.5 Rytmi ja riimi.....	39
4.4 Tapaus 4: <i>time</i>	41
4.4.1 Vastineet rinnakkaiskorpuksissa englanti-venäjä ja englanti-suomi.....	41
4.4.2 Ärsykesanat rinnakkaiskorpuksissa venäjä-englanti ja suomi-englanti.....	42
4.4.3 Laulettavuus.....	43
4.4.4 Merkitys.....	44
4.4.5 Rytmi ja riimi.....	45
4.5 Tapaus 5: <i>world</i>	47
4.5.1 Vastineet rinnakkaiskorpuksissa englanti-venäjä ja englanti-suomi.....	47
4.5.2 Ärsykesanat rinnakkaiskorpuksissa venäjä-englanti ja suomi-englanti.....	48
4.5.3 Laulettavuus.....	49
4.5.4 Merkitys.....	50
4.5.5 Rytmi ja riimi.....	51
4.6 Yhteenveto.....	52
4.6.1 Tapaus <i>dream</i>	52
4.6.2 Tapaus <i>friend</i>	53
4.6.3 Tapaus <i>love</i>	54
4.6.4 Tapaus <i>time</i>	55
4.6.5 Tapaus <i>world</i>	56
5 POHDINTA.....	57
6 LÄHTEET.....	61
7 LIITTEET.....	64
8 РЕЗЮМЕ НА РУССКОМ ЯЗЫКЕ.....	1

1 JOHDANTO

Laululyriikkojen kääntämistä on harvemmin tarkasteltu aiheena sinänsä, sillä yleensä se liitetään runouden kääntämiseen. Laulujen kääntämistä on käännöstieteessä vältelty siksi, että lauluteksti on sanojen ja musiikin sekamuoto. Toinen syy, miksi tämän tekstityypin tutkimiseen ei ole kiinnitetty huomiota, on se, että laululyriikoiden kääntäminen ei ole tyypillistä kääntämistä. Harvoin sitä edes mielletään kääntämiseksi. Yleensä käännytyissä lauluissa alkuperäinen musiikki säilyy ja uudet sanoitukset sovitaan jo olemassa olevaan melodiaan – ne eivät välttämättä vastaa lähdetekstiä laisinkaan. Se, että uusilla sanoituksilla on merkitykseen pohjautumattomia samankaltaisuuksia lähdetekstin kanssa, kuten rytmi, ei tarkoita, että voitaisiin puhua kääntämisestä tai adaptaatiosta. Kääntäminen itsessään tarkoittaa viestin välittämistä. Laulutekstejä käännettäessä taas ikään kuin uudelleenkirjoitetaan tekstiä. (Low 2013: 229.) Onkin väitelty siitä, onko kääntäminen oikea sana tälle toiminnalle. Susam-Sarajevan (2008: 189) mukaan yksi syy lisää vähäiseen kiinnostukseen laululyriikoiden kääntämisen tutkimusta kohtaan on se, että aineisto eroaa suuresti käännöstieteessä perinteisenä pidetystä materiaalista.

Populaarimusiikista ei puhuttu käännöstieteen keskuudessa pitkiin aikoihin. Syynä tähän oli tekstien semioottinen monimutkaisuus sekä merkittävät muutokset lähtö- ja kohdekielisten tekstien välillä. Usein täysin uudet tekstit asetettiin alkuperäiseen musiikkiin, ja laulujen musiikillista rakennetta muutettiin. Näiden seikkojen vuoksi populaarimusiikin kääntämistä ei pidetty sopivana aiheena systemaattiselle tutkimukselle. Vasta silloin, kun tietyistä kulttuurintutkimuksen alueista tuli osa käännöstiedettä, luotiin edellytykset merkitykselliselle populaarimusiikin tutkimiselle. Tutkimuksen tarkoituksena ei ollut enää määrittää, oliko käännös onnistunut. Sen sijaan keskityttiin kolmeen keskeiseen asiaan: a) käännösten vaikutus sosiaalidiskurssiin, b) kulttuurin henkisen ulottuvuuden tulkitsemiseen ja c) käännösprojektin sosiaalisen funktion täyttämiseen. Käännöksen ei tulisi olla kopio lähtötekstistä, mutta sen tulisi olla objektiivinen, vieraan ja tunnetun tuotoksen välimuoto. (Minors 2009: 171.)

1.1 Tutkimusongelma

Tässä tutkimuksessa vertailen Disneyn animaatioelokuvissa esiintyneiden laulujen suomen- ja venäjänkielisiä käännöksiä sekä niiden suhteita alkuperäisiin, englanninkielisiin versioihin. Yleensä venäjän- ja suomenkielisiä lauluja vertaillen aineistona on ollut joko kansanlauluja tai iskelmälauluja. Tämän takia halusin tutkimusmateriaaliksi jonkun muun genren lauluja, jotta voisin tuoda tutkimukseen jotakin uutta. Valitsin aineistoksi lauluja Disneyn klassikoihin kuuluvista

elokuvista, sillä tuotantoyhtiön animaatioelokuvia käännetään ja jälkiäänitetään sekä suomeksi että venäjäksi. Poikkeuksena muista elokuvista myös laulut on jälkiäänitetty kohdekielistä yleisöä huomioiden, sillä elokuvat on suunnattu pääasiassa lapsille. Laulujen sanoitukset on käännetty myös siksi, että ne kertovat musikaalien tavoin tarinaa ja ne vievät elokuvien juonta eteenpäin. Disney-laulujen kohdekielisten versioiden lisäksi tutkin myös laulujen alkuperäisiä versioita. Tämän ansiosta pystyn tutkimaan, onko kohdekielien välillä eroavaisuuksia käännosten laadussa ja selvittämään, mistä mahdolliset erot johtuvat. Laulun kääntämisessä huomioon otettavia аспекteja ovat laulujen laulettavuus, merkitys, luonnollisuus, rytmi sekä riimi. Tavoitteenani on selvittää, miten nämä edellä mainitut aspektit toteutuvat kohdekielissä, ja miten lähtötekstille uskollisena pysyminen vaikuttaa kohdeteksteihin. Tarkoituksena on myös tarkastella kyseisten aspektien vaikutusta toisiinsa ja löytää perusteluja kääntäjien tekemiin valintoihin.

1.2 Aiempi tutkimus

Laulujen kääntämisestä on kirjoitettu niinkin kauan aikaa sitten kuin 1850-luvulla, jolloin Richard Wagner arvosteli Saksan oopperataloissa kuulemiansa, italiasta ja ranskasta käännettyjä oopperoita. Vuosisataa myöhemmin amerikkalainen, muusikkona ja kääntäjänä toiminut Henry Drinker puolestaan julkaisi laajan artikkelin englanniksi käännettyistä saksalaisista lauluista. Ajankohtaisempaa tutkimusta on tehnyt Andrew Kelly, joka käsitteli englanninkielisten versioiden luomista ranskalaisten laulujen pohjalta. (Low 2008: 3-5.) 2000-luvulla tutkimusta ovat jatkaneet muun muassa Johan Franzon sekä Peter Low. Franzon on julkaissut useita artikkeleita laulujen kääntämiseen liittyen. Hänen viimeisimpiä artikkeleita ovat olleet esimerkiksi *Choices in Song Translation: Singability in Print, Subtitles and Sung Performance* ja *Sångöversättning – någonstans mellan respekt och slagkraft*. Lisäksi hän on kirjoittanut aiheesta myös monografiaväitöskirjan *My Fair Lady på skandinaviska: en studie i funktionell sångöversättning*. Low puolestaan on julkaissut laulujen kääntämisestä sellaisia artikkeleita, kuten *Translating Songs that Rhyme*, *Translating Poetic Songs*, *Singable Translations of Songs* ja *When Songs Cross Language Borders*. Häneltä on myös ilmestynyt vuonna 2017 teos nimeltä *Translating Song: Lyrics and Texts*. Tässä tutkielmassa analysoinkin Disney-laulujen kääntämistä nimenomaan Low'n viisiotteluperiaatteen pohjalta.

Itse Disney-laulujen ”uudelleensanoittamisen” on nostanut esille Gregory H. Bontrager. Hän tutki artikkelissaan *Breaking Free of the Language Barrier in Music* (2009) käännettyjen Disney-laulujen sanoitusten laatujen vaihtelevuutta. Bontrager tutki kahden Disneyn *High School Musical* – elokuvassa esiintyneen laulun latinalaisamerikkalaisia versioita. Hänen analyysinsä pohjautui laulujen merkitysten uskollisuudelle sekä poeettisen rakenteen uskollisuudelle. Artikkelissaan tutkija toi ilmi yleisiä käännostrategioita laululyriikan kääntämisessä ja variaatioita eli vaihteluita, joita

kyseessä olevissa sanoituksissa oli, sekä antoi parannusehdotuksia sanoituksille. Bontragerin mukaan espanjankielisissä versioissa oli nähtävissä alkuperäisten versioiden keskeiset käsitteet, mutta syvemmät ajatukset eivät välittyneet lähtökielisistä sanoituksista kohdekielisiin lyriikoihin. Sanoitusten poeettisista rakenteista hän toteaa, että adaptaatiot olivat toisteisimpia kuin alkuperäiset lyriikat, sillä eräitä säkeistöjä ei oltu käännetty ollenkaan.

1.3 Aineisto ja tutkimusmenetelmät

Tutkimuskohteena on säkeistöjä Disneyn klassikkoihin kuuluvissa animaatioelokuviissa esiintyneistä lauluista. Säkeistöt ovat valikoituneet tarkasteltaviksi satunnaisesti korpuksen konkordanssihakutoiminnolla sanojen *dream*, *friend*, *love*, *time* ja *world* avulla. Analysoin tutkielmassani laululyriikoita australialaisen tutkija Peter Low'n esittämässä viisiotteluperiaatteessa esiintyvien aspektien pohjalta, joita ovat riimi, rytmi, merkitys, laulettavuus ja luonnollisuus.

Riimejä analysoidessani tarkastelen, onko alkuperäisessä versiossa ollut sointuvuutta. Tutkin samalla myös riimien vaikutusta rytmiin. Tätä kautta saan selville, onko riimien määrillä vaikutusta kohdekielen rytmiin. Rytmia tutkiessani lasken sekä alkuperäisten versioiden että kohdekielisten versioiden säkeistöjen tavumääriä. Tavumäärien tulisi olla suurin piirtein samoja sekä lähtö- että kohdekielessä, jotta kohdekielinen teksti kunnioittaisi alkuperäistä rytmiä.

Merkitystä tutkiessa tarkastelen, ovatko säkeistöt käännöksiä, adaptaatioita vai korvaavia tekstejä, ja analysoin tarkemmin niiden sisältöä. Käännöksiksi olen lukenut ne säkeistöt, joissa kaikki alkuperäiset elementit ovat välittyneet kohdekieleen. Adaptaatioiksi puolestaan mielsin sellaiset säkeistöt, joissa on huomattavissa elementtejä kohdekielisistä versioista, mutta kohdekieliseen säkeistöön on joko lisätty tai siitä on poistettu joitakin elementtejä. Korvaavina teksteinä olen pitänyt sellaisia säkeistöjä, joissa ei ole ollenkaan alkuperäisissä säkeistöissä olleita elementtejä tai niitä on merkityksen säilymisen kannalta hyvin vähän.

Laulettavuutta tarkastelen tutkimalla, esiintyykö teksteissä kolmen konsonantin jonon muodostavia konsonanttiyhtymiä. Lisäksi kiinnitän huomiota siihen, sisältävätkö konsonanttiyhtymiä sisältävät sanat klusiileja, eli äänivirran katkaisevia ääniteitä, joita ovat konsonantit [p], [t], [k], [d], [b] ja [g]. Luonnollisuutta puolestaan tutkin tarkastelemalla korpusaineistoa rajaavien sanojen, eli sanojen *dream*, *friend*, *love*, *time* ja *world* venäjän- ja suomenkielisiä vastineita. Nidan ja Taberin (2003: 12) mukaan nimittäin kääntäjien tulisi etsiä lähtökielisille sanoille lähin luonnollinen kohdekielinen vastine.

1.4 Tutkielman rakenne

Luku 2 on teorialuku. Aloitan luvun määrittelemällä, millaisia ominaisuuksia laululyriikoilla on. Lisäksi selitän, millaisia laululyriikat ovat tekstilajeina ja miten ne eroavat runoista ja muista tekstilajeista (2.1). Seuraavassa luvussa kerron, mitä laulujen kääntämiseen liittyy. Luvussa puhutaan niin skoposteoriasta kuin uudelleenikäntämisenkin teoriasta, joihin käänösstrategiat laulujen kääntämisessä usein perustuvat. Lisäksi olen koonnut teoriaan useita konkreettisia neuvoja, joita tutkijat ovat antaneet laululyriikoiden kääntämistä varten (2.2). Luvussa 2.3 avaan australialaisen tutkija Peter Low'n esittämää viisiotteluperiaatetta, jonka mukaan laulujen kääntämisessä on otettava huomioon seuraavat viisi aspektia: laulettavuus, merkitys, rytmi, riimi ja luonnollisuus. Sen jälkeisessä luvussa selitetään, mitä ovat käänökset, adaptaatiot ja korvaavat tekstit, ja mitä eroja kyseisten käsitteiden välillä on (2.4).

Luvussa 3 kerron tarkemmin tutkimusaineistosta ja tutkimuksessa käytettävistä menetelmistä. Aloitan kertomalla tutkimuksen lähtökohdista (3.1), jonka jälkeen kuvaan tutkimusmateriaaliksi valikoitunutta aineistoa (3.2). Luvun viimeisessä alaluvussa selitän, miten aineistoa on tutkittu ja mitä metodeja tutkimiseen on käytetty (3.3).

Luvussa 4 tutkin tapauskohtaisesti viittä eri sanaa, joita ovat *dream*, *friend*, *love*, *time* ja *world*. Kutakin tapausta käsitellään omassa alaluvussaan. Näiden alalukujen ensimmäisissä alaluvuissa tutkin, millaiset vastineet kyseiset sanat ovat saaneet suomen- ja venäjänkielisissä säkeistöissä. Seuraavissa alaluvuissa puolestaan tarkastelen, mitkä englanninkieliset sanat ovat toimineet kyseisten venäjän- ja suomenkielisten vastineiden ärsykkeinä. Kolmansissa alaluvuissa tarkastelen kohdekielisten säkeistöjen laulettavuutta konsonanttiyhtymien sekä klusiilien avulla. Neljänsissä alaluvuissa luokittelen tarkasteltavat säkeistöt merkityksen perusteella joko käänöksiksi, adaptaatioiksi tai korvaaviksi teksteiksi. Viidensissä alaluvuissa puolestaan tarkastelen kohdekielisten säkeistöjen rytmiä laskemalla niiden tavumääriä. Lisäksi kyseisissä luvuissa tarkastelen riimejä ja niiden suhdetta kohdekielisten säkeistöjen rytmiin. Lopuksi olen koonnut yhteenvedon näissä alaluvuissa ja alalukujen alaluvuissa saaduista tiedoista (4.6).

Viimeisessä luvussa, eli luvussa 5, pohdin, mitä saaduista tutkimustuloksista voidaan päätellä. Lisäksi tarkastelen, ovatko tutkimusmenetelmät olleet riittäviä merkittävien tutkimustulosten saamiseksi. Esittelen kyseisessä luvussa myös, mitä lisätutkimuksia aineistoille voitaisiin tehdä. Tutkielman lopussa on lähdeviitteet, liitteet, joihin on listattu laulujen nimet sekä suomeksi että venäjäksi sekä 10-sivuinen venäjänkielinen lyhennelmä.

2 LAULULYRIIKKA JA SEN KÄÄNTÄMINEN

2.1 Laululyriikan piirteet

Laulu on kielen ja melodian maaginen liitto. Se ei ole runo, se ei ole musiikkia. Se toimii muodon, melodian, rytmin, harmonian ja soundin sekä kielen merkitysten harmaalla alueella, tunteen ja ajatusten välimaastossa. Musiikki lähestyy kieltä ja alkaa sitoa itseensä kielellisiä merkityksiä, ja samoin kieli lähestyy musiikkia ja alkaa sitoa itseensä musiikillisia merkityksiä. Niiden yhteisvaikutuksesta syntyy laulu. (Salo 2009: 42.)

Laulussa kieli ja musiikki ilmaisevat yhdessä tiettyä pääajatusta. Sävelet välittävät ajatuksen tunnemaailmaa, ja sanat täsmenävät sitä. Laulujen sanat koostuvat yleensä lyhyistä säkeistä tai ilmauksista. Ne sisältävät yleensä epävirallisia ja arkikielisiä, joskus jopa älyttömiä tai vulgaareja ilmauksia. Sanoittaja saattaa esimerkiksi riimitelläkseen lisätä lyriikoihin tyylliteltyjä elementtejä tai kielelle epätavallisia sanoja tai sanontoja. Tyypillistä laululyriikoille on toisteisuus, ja monet laulut sisältävätkin yleensä muuttumattomana pysyvän kertosäkeen jokaisen säkeistön jälkeen. Toisto on sekä fooninen että semanttinen tehokeino lyriikoissa, sillä toisto vahvistaa tai jopa muuttaa sanoitusten merkitystä.

Myös tunteet ja niiden ilmaisu ovat laululyriikoille ominaisia piirteitä. Lyriikat ovat ekspressiivisiä tekstejä, joiden avulla välittyvät laulun esittäjien tunteet jostakin aiheesta. Lauluissa on yleensä myös huudahduksia ja vastausta kaipaavia kysymyksiä. Yleistä ovat myös humoristiset elementit sekä narratiivinen tyyli. (Low 2017: 23, 26.) Garwoodin (2006: 93) mukaan laulut, kuten dialogitkin, toimivat ”kerronnallisina viestintälaitteina”: ne ovat kerronnallisia elementtejä, jotka myötävaikuttavat niin karakterisaatioon kuin juonen kehitykseenkin. Usein laulut ovatkin tarinoita, ja niiden laulaja on tietyssä tilanteessa oleva päähenkilö. Ne esitetään yleensä ensimmäisessä persoonassa, ja useimmiten ne on suunnattu toiselle henkilölle. (Low 2017: 25-26.) Esimerkkinä tästä pari säettä elokuvassa *Bambi* esiintyneestä laulusta *Sen lauluksi loin: Sen lauluksi loin/Minkä silmissäin nään/Jos nyt vierellein jäät/Rakkautein silloin saat*.

Salon (2009) mukaan runous on kirjallisuuden lajeista musiikille läheisin monessa suhteessa. Laululyriikka kuitenkin eroaa runoudesta siinä mielessä, että kun rytmit, riimit, vokaalien ja konsonanttien sointuisuus, tavujen painollisuus, äänneiden pituudet, toisto ja rakenne ovat runoissa pelkästään musiikillisia tehokeinoja, laululyriikassa ne ovat välttämättömiä tapoja yhtyä musiikkiin. Laululyriikka ei ole sellaisenaan valmis tuotos, toisin kuin runot, jotka ovat itsenäisiä tekstejä. Laulun sanat tarvitsevat vielä rinnalleen muun muassa melodian ja rytmin, ja niiden välittämiseen tarvitaan ennen kaikkea esitys. Toki myös runoutta esitetään runoja lausumalla, mutta runoudesta puuttuu nykyään perinteinen mitallisuus sekä musikaalisuus. Siinä missä runon rakenne ja pituus ovat

vapaita, laululyriikan rakenne ja pituus ovat sidottu sävellykseen. Tämä seikka tosin ei päde, jos sävellys on luotu sanoitusten ympärille. (Mts. 37-45.)

Yksi suurimmista eroista laulujen sanoitusten ja runojen välillä on se, että laulutekstejä harvemmin painetaan mihinkään julkaistavaksi. Runon lukijalla on mahdollisuus lukea runo niin monta kertaa kuin on tarvetta, mutta laululyriikoiden kuulijoiden ymmärrys on esityksen selkeyden varassa. Laululyriikat esitetään myöskin yleisölle eri tavalla kuin muut suulliset tekstit, kuten esimerkiksi lausutut runot. Esityksessä tavut voivat vaihdella suuresti sävelkorkeuksiltaan ja pituuksiltaan. (Low 2017: 25.) Frithin (1998) mukaan nykyrunoudessa ei ole kiinnitetty suurta huomiota ääneen lausumiseen. Siinä on pikemminkin keskitytty visuaalisuuteen, eli siihen, miten teksti asettuu sivuille. Frith toteaa, että hyvät laulutekstit eivät muodosta hyviä runoja, eikä niiden ole tarkoituskaan, sillä niissä ei ole hyviä runoja määrittäviä, runoudelle ominaisia piirteitä. (Mts. 178, 181-182.) Tämä pätee myös toisinpäin. Hyvistä runoista on vaikea saada hyviä lauluja, sillä niistä puuttuu usein laululyriikoiden merkittävin ominaisuus, joka on laulettavuus.

2.2 Laululyriikan kääntäminen

Laulujen kääntäminen on ikään kuin runouden kääntämistä: on otettava huomioon säkeet, säkeistöt, rytmit ja riimit. Näin ollen tutkimusta pitäisi lähestyä runouden tutkimisen näkökulmasta. On kuitenkin muutamia аспекteja, jotka tulisi ottaa erikseen huomioon, kuten laulettavuus. Laulujen kääntäminen eroaa runouden kääntämisestä kuitenkin siinäkin mielessä, että kääntäjiä rajoittaa jo olemassa oleva, alkuperäisille sanoituksille sävelletty musiikki, johon uudet sanoitukset pitäisi sovittaa. (Low 2003a: 105.)

Laululyriikoiden kääntäminen yhdistetään usein oopperoiden ja operettien kääntämiseen, tekstilaitekääntämiseen tai tekstittämiseen. Käännettävien laulujen genret vaihtelevat kuitenkin hyvin paljon. Esimerkiksi Hollywoodissa tuotettujen musikaalien laulut ovat käyneet läpi käänös-, dubbaus-, tekstitys- ja selostusprosesseja. Lisäksi on käännetty muun muassa kansanlauluja, populaarimusiikkia, lastenlauluja ja kehtolauluja. Laululyriikoiden kääntämiseen on lukuisia syitä, kuten lyriikoiden sisällön tarjoaminen kuulijan käyttöön, kuuntelukokemuksen rikastuttaminen ja myynnin lisääminen. (Susam-Sarajeva 2005: 191-192.)

Laululyriikoiden kääntäjät ovat enenevässä määrin alkaneet suosia funktionaalista lähestymistapaa lyriikoiden kääntämisessä, sillä sen avulla kääntäminen on joustavampaa ja kääntäjä tulee ottaneeksi huomioon useampia vaihtoehtoja. Tämä johtuu siitä, että kyseinen lähestymistapa painottaa erilaisten skoposten, eli käännösten tarkoitusten tärkeyttä. (Susam-Sarajeva 2005: 191.) Reissin ja Vermeerin

(2013) skoposteorian mukaan käännökseen tarkoitus määrittää sen, mitä kääntäjä tekee ja millaisiin ratkaisuihin hän päätyy tavoitteen saavuttamiseksi (Mts. 89-90). Sanoituksia käännettäessä otetaan huomiossa muun muassa laulujen kohdeyleisö, eli kuulijat sekä laulujen julkaisutapa- ja paikka. Laulujen kääntämiseen, kuten kaikenlaiseen kääntämiseen muutenkin, voidaan soveltaa skoposteorian lisäksi myös uudelleenkirjoittamisen teoriaa. Oittisen (2000) mukaan kääntäjä lukee käänносprosessin aikana ensin lähdetekstin ja tulkitsee sen omalla tavallaan. Sen jälkeen hän ammentaa siitä asioita kohdekieliseen tekstiin ottaen huomioon tekstin tarkoituksen ja kohdeyleisön odotukset. (Mts. 266-267, 273.)

Franzonin (2008: 396) mukaan käänносstrategioita valittaessa tulisi ottaa ensin huomioon, täytyykö musiikki säilyttää alkuperäisenä, vai voiko siihen tehdä muutoksia, ja mitkä aspektit ovat kontekstiin nähden kaikkein olennaisimpia. Franzon (2009: 7) esittää viisi vaihtoehtoa lyriikoiden kääntämisen suhteen:

- 1) jättää laulu kääntämättä
- 2) kääntää laululyriikat ottamatta musiikkia huomioon
- 3) kirjoittaa uusi teksti alkuperäiseen musiikkiin ilman yhteyttä alkuperäisiin sanoituksiin
- 4) kääntää sanoitukset ja muuntaa musiikki niihin sopivaksi (joskus siihen pisteeseen asti, että uusi sävellys katsotaan tarpeelliseksi)
- 5) sovittaa käänнос alkuperäiseen musiikkiin

Laulu voidaan jättää kääntämättä, jos esimerkiksi oletetaan, etteivät laulun sanat ole tärkeitä muun kertomuksen kannalta (esimerkiksi elokuvan taustalla soivaa musiikki harvemmin käännetään). Jälkiäänittäessä elokuvaa myös ajankäyttö saattaa olla esteenä sanoitusten kääntämislle. Esimerkki tapauksesta, jossa sanoitukset käännetään ottamatta musiikkia huomioon, on CD-levyjen kansivihkojen kääntäminen. Vihot sisältävät vierekkäin sekä alkuperäiset sanoitukset että kohdekieliset, semanttisesti lähtökieltä vastaavat lyriikat, joissa fokus on sanoitusten merkityksessä, ja jotka tarjoavat alkuperäisten sanoitusten sisällön. Laulun musikaalisten tai poettisten ominaisuuksien, kuten toiston tai onomatopoeettisuuden, ei tarvitse välittyä käännökseen, sillä kuulija pääsee nauttimaan näistä piirteistä alkuperäisen version muodossa. (Franzon 2009: 10-11.)

Populaarimusiikissa on yleistä, että lähtökielisten laulujen musiikkiin sovitetaan uudet, kohdekielellä kirjoitetut sanoitukset, joilla ei ole minkäänlaista semanttista yhteyttä lähtökielisiin lyriikkoihin (Mts. 13). Tästä esimerkkinä monille suomalaisille tuttu Kari Tapion esittämä kappale *Olen suomalainen*, joka on muunnelma Toto Cutugno hitistä *L'Italiano*. Jos taas laulettavaksi tarkoitetuissa lauluissa lyriikoita pidetään tärkeämpänä kuin musiikkia, musiikkia saatetaan muuttaa. Esimerkki tällaisista käännöksestä ovat raamattu sekä virsikirjat. Kyseiset käännökset ovat usein sana sanalta ja rivi riviltä

käännettyjä tekstejä, jotka on saatu laulettaviksi tekemällä hieman muutoksia melodiaan. Kaikista tyypillisin vaihtoehto laulujen kääntämisessä vaikuttaisi olevan kohdekielisen käännöksen sovittaminen lähtökieliseen musiikkiin. Musiikkiin ei saa tehdä muutoksia, koska sitä on joko vaikea muuttaa tai sopimuksessa kielletään kääntäjää tekemästä niin. Jos kappale tulee esittää alkuperäisen musiikin tahtiin, kuten musikaaleissa ja oopperoissa, kääntäjän tulee muokata tulkintaa sanallisesti. Tätä varten kääntäjällä on vaihtoehtoinaan esimerkiksi lauseenjärjestyksen muuttaminen, jonkin elementin poistaminen lähtökielisen tekstin sisällöstä tai vaihtoehtoisesti alkuperäisissä sanoituksissa esiintymättömien elementtien lisääminen kohdekielisiin lyriikoihin. (Mts. 15.)

Eugene Nidan (1964) mukaan laulutekstien kääntäjät on rajoitettu toistamaan muun muassa alkuperäisen laulun säkeiden pituuksia, ja myös tavumäärän on oltava täysin sama sekä lähtö- että kohdekielisessä tekstissä (Mts. 177). Asia ei ole ihan näin, sillä kääntäjillä on erilaisia tapoja tehdä muutoksia lauluihin muuttamatta kuitenkaan sävelmän tunnistettavuutta. Kääntäjät voivat esimerkiksi transponoida eli muuttaa sävelmää eri sävellajiin kuin se on nuotitettu, jolloin intervallisuhteet säilyvät (Low 2008: 12). Hyvien sanoitusten luomiseen Dyer-Bennet (ks. Emmons: 1979: 292) antaa kääntäjille neljä ohjetta:

- 1) Kohdetekstin tulee olla laulettava, muussa tapauksessa muut laulun ansiot ovat merkityksettömiä
- 2) Kohdetekstin tulee kuulostaa siltä, kuin sävelmä olisi luotu sitä varten, vaikka se oli alun perin sävelletty lähtötekstille
- 3) Alkuperäinen runon rakenne tulisi säilyttää, sillä se antaa muodon säkeistöille
- 4) Jos kolmea ensimmäistä edellytystä ei pystytä toteuttamaan, täytyy ottaa vapauksia kääntämisessä

Tråvenin (2005) mukaan yhtenä laululyriikan käännösstrategioista on pyrkiä vähentämään lingvististä informaatiota lisätäkseen paralingvistisen (kielelle puhuttaessa ominaiset ääntämistavat) ja ekstralingvistisen (eleet, ilmeet, kehonkieli, nonverbaali viestintä) viestinnän elementtejä, joita pidetään elintärkeinä (ks. Bosseaux: 186). Golombin (2005: 124), joka nimittää laulujen kääntämistä musiikkiin sidotuksi kääntämiseksi (music-linked translation), mukaan laululyriikan käännös on tarkoituksenmukainen, jos se onnistuu lähtötekstille luotuun musiikkiin sovitettuna tulkitsemaan lähtötekstin merkitystä (semanttista osaa) niin tarkkaan kuin mahdollista ja se onnistuu samalla kuulostamaan niin luonnolliselta kuin mahdollista rytmin ja sanapainojen suhteen. Lyriikoiden sovittaminen musiikkiin on haastavaa, mutta siinä on joustamisen varaa. Tässä tapauksessa kannattaa käyttää hyväksi musiikin rytmiä (Bosseaux: 187). Golombin mukaan kääntäjällä on käytettävissään useita vaihtoehtoja, joilla voi muokata rytmiä: elisoiden käyttö (yhden tai useamman äänten

jättäminen pois sanasta, esimerkiksi ”suur”), tiettyjen painottomien tavujen huomiotta jättäminen, syntaksin muuttaminen, toisto sekä käänteisen sanajärjestyksen käyttäminen (Mts. 187). Laulyriikoiden käännöksen tulisi olla johdonmukainen musiikin kanssa. Musikaaleissa on myös otettava huomioon, että laulu yhdistyy luonnollisesti esitykseen. (Franzon 2005: 287). Peter Newmark (1988: 56) neuvoo, että jos lähtötekstissä olleelle sanalle ei löydy minkäänlaista vastinetta, täytyy tekstiä katsoa kokonaisuutena ja käyttää sellaista sanaa, joka sopii laajempaan kontekstiin. Low (2017: 80) esittää kymmenen konkreettista keinoa, joita kääntäjät voivat käyttää apunaan laulun sanoja kääntäessään:

- 1) muuntaminen
- 2) kompensatio
- 3) yleistys
- 4) tarkennus
- 5) lähisynonyymien käyttäminen
- 6) korvaavien kielikuvien käyttäminen
- 7) laimentaminen
- 8) tekstin purkaminen ja uudelleen kokoaminen
- 9) tiivistäminen
- 10) esitystavan muuttaminen

Muuntamisella Low tarkoittaa esimerkiksi positiivisten käsitteiden kääntämistä negatiivisiksi ja päinvastoin. Jos käännettävässä tekstissä lukee ”Muista kastella kukat!”, kääntäjä voi muuttaa sen tarkoittamaan samaa asiaa muuttamalla verbin *muistaa* verbiksi *unohtaa* ja lisäämällä verbin eteen kieltoverbin, jolloin kohdekieliseen tekstiin muodostuu kehoitus ”Älä unohda kastella kukkia!”. Tässä esimerkissä kehotusten välillä on huomattavissa myös pieni sävyero. Kompensatio tarkoittaa tässä tapauksessa sitä, että lähtökielessä ollut yksityiskohta asetetaan kohdekieliseen tekstiin eri riville, kuin alkuperäisessä tekstissä. Yleistyksellä puolestaan tarkoitetaan sanojen muuttamista ylemmän tason sanoiksi. Jos esimerkiksi lähtökielisessä tekstissä on mainittu *tammi*, voidaan siitä kohdetekstissä käyttää termin yläkäsitettä *puu*. Tarkennus taasen on päinvastaista toimintaa, jolloin lähtökielisestä termistä käytetään kohdekielessä termin alakäsitettä. Myös lähisynonyymien käyttäminen on yksi kääntäjien käytössä oleva apukeino. Esimerkiksi sanasta *kummallinen* voi käyttää synonyymia *omituinen*. Lisäksi kääntäjällä on mahdollisuus niin sanotusti laimentaa lähtökielistä tekstiä. Esimerkiksi kirosanoja kääntäessä kääntäjä voi valita lähtötekstissä olleen kirosanan sijasta sen lievemman kohdekielisen vastineen.

2.3 Viisiotteluperiaate

Peter Low on luonut omat ohjeensa laulutekstien kääntämiseen soveltamalla muutamien tutkijoiden ajatuksia niihin. Low'n mukaan (2017: 29) lauluja käännettäessä pitäisi ottaa huomioon nämä viisi aspektia:

- 1) laulettavuus (singability)
- 2) merkitys (sense)
- 3) luonnollisuus (naturalness)
- 4) rytmi (rhythm)
- 5) riimi (rhyme)

Low nimittää kyseistä strategiaa **viisiotteluperiaatteen** (**pentathlon principle**), viitaten viidestä eri lajista koostuvaan urheilukilpailuun. Hänen mukaansa näissä kaikissa aspekteissa pitäisi kuitenkin hieman suvaita sääntöjen rikkomista ja joustamista. Jos tavoittelee täydellisyyttä yhden tietyn aspektin kohdalla, saattavat muut osa-alueet kärsiä pahemmin. (Mts. 79-80.)

2.3.1 Laulettavuus

Laulettavuus on laulun merkittävin ominaisuus. Termillä laulettavuus Low tarkoittaa suhteellisen helppoa ääntämystä, joka saavutetaan täyttämällä artikulaation, hengähdystaukojen, äänenvoimakkuuden resonanssin vaatimukset (Low 2017: 81). Nämä seikat vaikuttavat kääntäjien valintoihin fonetiikan suhteen. Erityistä huomiota täytyy kiinnittää vokaaleihin. Jokaisen vokaalin ei tarvitse vastata alkuperäisen laulun vokaalia, mutta vokaalien täytyy vastata melodian tarpeita. Lisäksi Low neuvoo suosimaan avotavuja, eli vokaaliin loppuvia tavuja, kuten **-va** (esimerkiksi sanassa *kova*), ja välttelemään umpitavuja, eli konsonanttiin loppuvia tavuja, kuten **-kas** (esimerkkinä sana *raskas*). Myös konsonantteihin täytyy kiinnittää huomiota, sillä joitakin yksittäisiä sanoja on vaikea lausua. Varsinkin konsonanttiyhtymät tuottavat vaikeuksia lausumisessa, joten niitä kannattaa välttää. (Mts. 82, 84.) Low'n mukaan (Mts. 84) myös klusiileja, eli umpiäänteitä (äänteitä, joita lausussa huulten tai kielen asento katkaisevat ilmapirran) tulee käyttää säästeliäästi. Näitä ovat konsonantit [p], [t], [k], [d], [b] ja [g]. Leesen (1981: 22) neuvon mukaan ei kannata aloittaa sanaa samalla konsonantilla, johon edellinen sana loppui. Toisekseen kohdeteksti on saatava vastaamaan säveltäjän tulkintaa alkuperäisestä tekstistä. Tämä onnistuu esimerkiksi asettamalla avainsanat niihin kohtiin, joissa musiikki korostaa niitä. Lisäksi on tärkeää, että ”laulaja pystyy esittämään laulun vakaumuksella” (Graham 1989: 35, ks. Low 2003b: 93). Laulajat osaavatkin parhaiten arvioida

lyriikoiden laulettavuutta, sillä he ymmärtävät musiikin ja sanoitusten tuomat fyysiset haasteet (Low 2017: 81).

Taulukko 1. Laulettavuus (Franzon 2009: 65)

Laulettavat sanoitukset vastaavat musiikin	tarkastelemalla musiikin	mikä näkyy sanoituksissa
a) prosodiaa	melodiaa (kirjoitettua musiikkia) tuottamalla ymmärrettävät sanoitukset, jotka kuulostavat luonnollisilta lauletaessa,	tavumäärinä, rytminä, intonaatioina, painoituksina ja helposti laulettavina äänteinä
b) poeettisuutta	rakennetta (esitettyä musiikkia) tuottamalla sanoitukset, jotka kiinnittävät yleisön huomion ja jotka saavat aikaan poeettisen vaikutuksen,	riimeinä, ilmausten, säkeiden ja säkeistöjen segmentointina, parallelismeinä, vertauksina ja avainsanojen sijoittamisena
c) semanttis-refleksiivisyyttä	ilmaisua (musiikin merkityksellisyyttä) tuottamalla sanoitukset, jotka kuvastavat tai selittävät musiikin sanomaa,	kerrottuna tarinana, ilmaistuina tunteina, henkilöhahmojen esittämisenä, kuvauksena ja kielikuvina

Kun käännösprosessin päätarkoituksena on tuottaa laulettava kohdeteksti, tietyt musiikin ja tekstin yhteensopivuuteen liittyvät aspektit vaativat erityistä huomiota. Sanoittajan näkökulmasta musiikilla on kolme pääominaisuutta: melodia, harmoninen rakenne sekä aikomuksen, teon tai tunnetilan ilmaiseminen. Siihen, miten musiikki toimii, vaikuttaa välittömästi se, miten musiikki toimii samanaikaisesti. Yleinen vaatimus on, että laulun sanat vastaisivat musiikkia prosodian, poeettisuuden sekä semanttis-refleksiivisyyden kannalta. Prosodiseen vastaavuuteen liittyy olennaisena, ja erittäin ongelmallisena seikkana foneettinen vastaavuus, eli pitäisi varmistaa, että sekä vokaalit että konsonantit ovat tarpeeksi helppoja ääntää. Poeettinen vastaavuus nivoutuu taasen läheisesti yhteen kappaleen harmonisen rakenteen kanssa, joka voimistuvien tai rauhoittuvien sointujen ja näin ollen kappaleen etenemisen avulla säilyttävät ja pitävät yllä yleisön kiinnostusta

teokseen. Semanttis-refleksiivinen vastaavuus puolestaan kytkee musiikin sanoitukseen yksinkertaistettuna niin, että lauletaessa iloisista asioista sävellajin tulisi olla riemuisa, ja vastaavasti ikävistä asioista lauletaessa säestyksestä tulee heijastua esittäjän alakuloisuus. (Franzon 2008: 390-391.)

2.3.2 Merkitys

Laulutekstien kääntämistä rajoittaa alkuperäinen musiikki, alku- ja loppusoinnut sekä rytmi. Lauluissa myös foonisilla ominaisuuksilla, eli käytännössä äänneillä, sekä semanttisilla eli merkitykseen liittyvillä yksityiskohdilla on merkitystä (Low 2008: 12). Näiden rajoitusten vuoksi laulukääntäminen edellyttää hieman laulun merkityksen muuttamista. Merkityksellä tarkoitetaan tässä tapauksessa laulujen sanoitusten sisältöä, tarkoitusta ja aikomusta. Kohdekielisen tekstin leksikaalinen vastaavuus lähtökielisen tekstin kanssa ei ole tärkeä seikka laulettavaksi tarkoitettuja lauluja ajatellen. Vastaavuus ei oikeastaan ole toivottavaa, sillä se vähentää kääntämisen joustavuutta ja sanoitusten luonnollisuutta. Tämän vuoksi on hyväksyttävää, että kääntäjä välittää lähtökielisten sanoitusten merkitystä tekemällä kohdekielisiin sanoituksiin leksikaalisia muutoksia. (Low 2017: 87.)

Kääntäjällä on monia keinoja muuttaa tekstin merkitystä. Pienimpiä ja huomaamattomimpia keinoja on käyttää sanasanaisten kohdekielisen vastineen sijaan sanojen synonyymejä tai jopa vierus-, ylä- tai alakäsiteitä, jotka eivät olisi informatiivisissa teksteissä hyväksyttäviä. Myös kielikuvia ja kiertoilmaisuja voidaan käyttää. Valintoja tehdään esimerkiksi sillä perusteella, että kohdekielinen sana saadaan sointumaan toisen sanoituksissa esiintyvän sanan kanssa tai että kohdekielisten sanoitusten tavumäärä vastaisi lähtökielisten sanoitusten tavumäärää. (Low 2017: 87).

2.3.3 Luonnollisuus

Kääntäjän tulee käyttää kohdekieltä käänöksessä kohtuullisen luonnollisella tavalla, ja ottaa huomioon erityisesti sellainen seikka kuin sanajärjestys. Kääntäjällä on nimittäin velvollisuus yleisölle, musiikillisen ja verbaalisen viestin vastaanottajille. Epäluonnollisuus vaatii yleisöltä tarpeetonta ja ylimääräistä ponnistusta viestin käsittelemistä varten. (Low 2005: 195-196.) Kohdetekstin täytyy kuulostaa luonnolliselta. Ennen kaikkea laulun tulee olla ymmärrettävä, kun sitä lauletaan. Sen sanoman täytyy välittyä ensikuulemalla, sillä kuulijat pystyvät käsittelemään sitä vain hetken aikaa. (Low 2003b: 95.) Kohdetekstin täytyy noudattaa kohdekielen normeja, ja sen tulisi olla sellainen, että sen olisi voinut luoda joku kohdekulttuurin lauluntekijöistä tai runoilijoista. Nidan ja Taberin (2003: 12) mukaan kääntäjien tulisi etsiä sanoille lähin luonnollinen vastine kohdekulttuurista.

Laulujen tekstit saattavat sisältää joitakin poikkeuksellisia ilmauksia. Syynä tähän on se, että kääntäjät haluavat myös kohdekielen sointuvan, jos alkuperäisessä tekstissä on riimejä. Riimit kuitenkin synnyttävät usein kankeita lauseita ja sopimattomia ilmauksia. Yksi eniten luonnollisuuteen vaikuttavista ongelmista on käännetty sanajärjestys. (Low 2008: 16.) Epätavallista sanajärjestystä on kuitenkin vaikea välttää, sillä se on yksi kääntäjien keinoista luoda uusia sanoituksia kaikkien rajoitusten lomassa.

Kääntäjän ei tulisi käyttää harvoin kohdekielessä käytettyjä sanoja, sillä ne syövät tekstin luonnollisuutta. Kohdekielisissä lyriikoissa tulisi käyttää vain kohdekielessä useimmiten käytettyjä sanoja. Yleensä kääntäjä kääntääkin lähtökielessä usein esiintyvän sanan vastaavasti kohdekielessä usein esiintyvällä sanalla (Low 2017: 67). Tästä säännöstä voidaan tosin poiketa silloin, kun itse lähtökielisessä tekstissä on käytetty harvoin kielessä esiintyvää sanaa. Tästä syystä kääntäjän tulisi mielellään olla kohdekielen natiivipuhuja, sillä kukaan muu ei voi paremmin arvioida, onko jokin sana kielessä usein vai harvoin käytetty sana. Vaihtoehtoisesti kohdekielinen käänнос tulisi ainakin tarkistuttaa natiivilla kielenpuhujalla. (Low 2017: 68).

Jos kääntäjä huomaa, että lähtökielisissä laululyriikoissa on tarkoituksellisesti käytetty lähtökielelle epätyypillisiä sanoja tai sanontoja, hänen olisi syytä miettiä, miksi ne ovat sellaisia, ja tulisiko käänноksen toistaa kyseinen piirre. Useimmissa laululyriikoissa onkin paljon tavallisesta kielestä poikkeavia ja jopa outoja ilmauksia, ja olisi ikävää, jos ne käännettäisiin latteasti tai jätettäisiin pois kokonaan. Kääntäjän tulisi myöskin olla käyttämättä kohdekielisessä tekstissä vanhahtavaa kieltä, ellei sitä ole käytetty lähtökielisessä tekstissä. (Low 2017: 69-70).

2.3.4 Rythmi

Jokaisessa kappaleessa on tietynlainen rythmi, joka määrittää, missä tahdissa laulu tullaan esittämään. Kääntäjän tehtävänä on kunnioittaa säveltäjän luomaa alkuperäisen version rytmia. Ranskalaisiin lauluihin erikoistunut Frits Nosken (1970: 30) mukaan "musikaalinen prosodi edellyttää, että rytmien ja tavujen määrä on identtinen alkuperäisen kanssa". Tämä on toivottavaa, mutta joissakin tapauksissa turhan joustamatonta. Muutokset rytmiin eivät ole suotavia, mutta ne ovat hyväksyttäviä muun muassa kömpelyyden välttämiseksi. Low (2005) neuvoo, että siinä tapauksessa, kun tavu on lisättävä, se on parasta lisätä paikkaan, jossa kaksi nuottia ovat jo liittyneet toisiinsa. Jos tavu taasen on poistettava, se kannattaa poistaa sellaisesta paikasta, jossa kaksi nuottia lauletaan samalta sävelkorkeudelta. Näiden keinojen avulla voidaan tehdä muutoksia rytmiin muuttamatta itse melodiaa. (Mts. 197.)

Myös melodiaan voi tarvittaessa tehdä muutoksia; se ei ole poissuljettua, mutta se on vähemmän hyväksyttävää. Joskus on kuitenkin parempi tehdä pieniä, hienovaraisia muutoksia melodiaan sen sijaan, että joutuisi esimerkiksi muokkaamaan tekstin sanajärjestystä. Joissakin tapauksissa kohdekielisessä tekstissä saattaa olla pulaa tavuista. Tämä saattaa johtua siitä, että lähdeteksti oli vähätavuinen tai koska kohdekielinen luonnos on hyvin niukkasanaainen. Kääntäjän vaihtoehtona on lisätä uusi sana tai ilmaisu, toistaa jokin sana tai ilmaisu tai nuottien poistaminen. Ensimmäinen vaihtoehto on yleensä paras, mutta tämä edellyttää sitä, että sanan tulee sopia laulun kontekstiin. (Low 2005: 197.)

Laulussa melodian sävelten lukumäärä vastaa suunnilleen tavujen lukumäärää. Jos yhdelle nuotille tungetaan kaksi tavua, sävel mielletään kahtena puolta lyhempanä nuottina, minkä seurauksena sävellyks muuttuu. Kuitenkin yksi tavu on mahdollista jakaa useammallekin nuotille alkuperäisen sävellyksen kärsimättä. Kun asettaa pidemmät tavut pidempien nuottien kohdalle, laulettavuus lisääntyy. Myös tavujen lopussa esiintyvillä konsonanteilla on suuri merkitys. Konsonanteilla on kaksi kestoastetta: lyhyt ja pitkä. Suomen kielen kotoperäisissä sanoissa pitkänä konsonanttina voivat ääntyä [h], [j], [k], [l], [m], [n], [ŋ], [p], [r], [s], [t] ja [v]. Näistä äänneistä v äännyy pitkänä ainoastaan u-loppuisen diftongin jälkeen. J-äänne puolestaan soi pitkään pelkästään i-loppuisen diftongin jälkeen. Äänneet [d], [k], [p] ja [t] voivat ääntyä pitkänä kaksoiskonsonantissa, mutta ne soivat huonosti. (Salo 2009: 47.)

Ei kuitenkaan riitä, että tavuja on suunnilleen saman verran sekä lähde- että kohdetekstissä. Sanapainojen täytyy nimittäin vielä vastata musiikin painoja. Painottomien tavujen (avotavujen) on osuttava painottomille nuoteille, painollisten tavujen (umpitavujen) puolestaan painollisille nuoteille. Joskus kääntäjien on kuitenkin muutettava tavujen määrää joko vaimentamalla yhden nuotin tai yhdistämällä kaksi nuottia toisiinsa. (Lees 1981:31.)

2.3.5 Riimi

Riimittely on erittäin tyypillinen piirre lauluissa. Käännettäessä laulua, joka sisältää paljon riimejä, kääntäjän tulee miettiä, ovatko riimit laulussa keskeisiä asioita, vai onko ne sisällytetty kappaleeseen vain tavan vuoksi. Tärkeää on myös pohtia, onko laulussa olevat sanat lyriikoissa vain sen takia, että ne sointuvat, vai tuovatko ne jonkinlaisen merkityksen lauluun. (Low 2017: 35-36.) Kääntäjä voi yrittää jäljitellä riimejä, ja jopa foneemeja, mutta tämä lisää rajoituksia käännökseen (Minors 2012: 66). Drinkerin mukaan (1952: 235) ei ole pakko kääntää rivi riviltä, vaan kohdekielen ajatus voidaan järjestää uudelleen useammalle riville, jotta sointuvien sanojen löytyminen helpottuisi.

Sen jälkeen, kun lähdetekstiä on tarkasteltu, voidaan päättää, onko riimin poisto suuri menetys. Riimit merkitsevät paljon erityisesti humoristisissa lauluissa, sillä riimit tuovat niihin nokkeluutta (Low 2008: 6). Riimit käyttävät hyväkseen kielen foonisia ominaisuuksia: ne luovat kaikuja eli kuultavissa olevia sidoksia säkeiden lopussa olevien tavujen välille. Rytmii ja riimit luovat yhdessä säkeistöjä. Ainakin säkeistöjen lopussa tulisi olla riimi, josta ikään kuin näkisi, mihin säkeistön ajatus loppuu. Muilla säkeistössä olevilla riimeillä ei ole yhtä suurta merkitystä. Laulujen kohdalla riimien merkitys on vähäisempi kuin runoissa, sillä kaikki riimit eivät ole edes kuultavissa. (Mts. 7.)

Lauluteksteissä on yleensä yksi riimi säettä kohden, mutta käännettäessä ei kuitenkaan ole pakko toistaa kaikkia riimejä. Riimit on toistettava silloin, jos säkeistön muoto sitä vaatii. (Mts. 7.) Yksi vaihtoehto on jättää välissä olevat riimit kuten sisäsoinnut pois säilyttäen vain riimit, jotka lopettavat säkeistön. Nelisäkeisessä säkeistössä viimeinen sana on tärkein, sillä se tulee syntaktisen yksikön eli lauseen loppuun, ennen kuin laulaja vetää henkeä. Eräs keino on valita säkeistön viimeinen sana ennen kuin valitsee aikaisemman sanan, joka sointuu sen kanssa. Näin lopputulos vaikuttaa vähemmän väkinäiseltä. (Mts. 9.) Drinker (1952: 237) suosittelee ensin keskittymistä avainsanoihin, sitten etsimään riimipareja ja lopuksi vasta muodostamaan säkeistöjä näiden ympärille. Hän neuvoo myös käyttämään riimisanakirjaa ja etsimään synonyymia ensimmäiseksi mieleen tulleelle sanalle, jos ensimmäiselle vastineelle on vaikea löytää riimiä.

Sanojen ei ole pakko sointua täydellisesti. Itse asiassa, on olemassa eriasteisia riimejä: puhtaita ja epäpuhtaita riimejä. Jotta kaksi sanaa muodostaisivat täydellisen riimin keskenään, molempien täytyy loppua avotavuun (**ka-la**/**pa-la**), joissa on sama vokaali. Myös vokaalia edeltävän konsonantin on oltava viimeisessä tavussa sama. Vain sanojen ensimmäiset kirjaimet voivat poiketa toisistaan. Sanat voivat myös päättyä umpitavuun eli konsonanttiin päättyvään tavuun (**om-mel**/**vem-mel**), jolloin konsonantin tai konsonanttien sekä vokaalin on vastattava toisiaan. Sointuvan vokaalin täytyy kuitenkin olla kummassakin tapauksessa painollinen, jotta sointu olisi täydellinen. Avotavut ovat suositeltavampia lauluja ajatellen, sillä laulajan on helpompaa toistaa sanoja ja kuuntelijan on helpompi ymmärtää merkitys pitkän nuotin aikana. (Low 2017: 105.)

Mitä enemmän yhtäläisyyksiä sanoissa on, sitä laadukkaampi loppusointu on. Joskus on kuitenkin paremman riimin puutteessa turvaututtava assonanssiin eli puolisoituun. Tässä epätäydellisessä loppusoinnussa samat vokaalit esiintyvät peräkkäisissä sanoissa esimerkiksi riimiparissa *raha/kala*. Lisäksi on muitakin keinoja laulun sointuvuuden ylläpitämiseen. Allitteraatiossa, eli alkusoinnussa, kahden tai useamman lähekkäisen sanan alkuäänteet sointuvat, esimerkiksi *sauna sauhuaa*. Sisäsoinnussa riimi löytyy yhden säkeen sisältä (*sun onnes **tähden** pois täältä **lähden***) (Mts. 106.)

2.4 Käännös, adaptaatio vai korvaava teksti?

Franzon toteaa, että laulujen kääntäminen toimintona häilyy kääntämisen ja sopeuttamisen rajamailla (2012: 263). Lingvistinen määritelmä kääntämiselle on ”tekstimateriaalin korvaaminen vastaavalla materiaalilla yhdestä kielestä toiselle kielelle” (Catford 1965: 20). Franzonin (Mts. 265) mukaan tämä ajatus sopii kuitenkin huonosti laululyriikan kääntämiseen. Hänen mielestään kyse on pikemminkin ”luovasta transponoinnista”, kuten Roman Jakobson (1959: 238) on kuvaillut runouden kääntämistä. Low (2013: 236–237) taasen on sitä mieltä, että kun lähdetekstistä siirretään kohdetekstiin mittava määrä merkityksiä, sitä voidaan kutsua **käännökseksi**. Low’n mukaan kääntäminen tarkoittaa viestin välittämistä kielestä toiseen, lähtökielestä kohdekielelle.

Kun kohdekieliseen tekstiin on tehty lisäyksiä tai poisjättöjä, ja kun siinä on muitakin poikkeavuuksia lähdetekstistä, voidaan puhua **adaptaatiosta** eli sopeuttamisesta. Sopeuttaessaan kääntäjä muuttaa tekstiä luoden merkityksiä, joita lukijat eivät löytäisi lähdetekstistä. Tekstiä saatetaan muuttaa kohdekulttuuriin sopivammaksi: nimet saatetaan vaihtaa, metaforista eli kielikuvista saatetaan käyttää vastineita ja teksti saattaa olla joko pidempi tai lyhempi. Näin sopeuttaminen eroaa tavallisesta kääntämisestä. Adaptaatio saattaa olla paras tapa toteuttaa lyriikoiden funktiota, eli välittää laulun sanoma tietyille kuulijoille (Low 2013: 230). Kielikuvaa käyttäen Low vertaa sanoittajia kokeiksi, jotka eivät seuraa reseptiä tarkasti vaan lisäävät mieleisiään ainesosia prosessin yhteydessä (Mts. 234). Minorsin (2012: 130) mukaan kohdekielisen version ei tarvitse olla sisällöltään samanlainen kuin lähtökielinen kappale. Sen sijaan kohdekielisten lyriikoiden tulisi muuntaa ja sopeuttaa lähtökielisen tekstin sanoma kohdekieliseen kulttuuriin sopivaksi.

Miten käännös eroaa siis adaptaatiosta? On melko vaikea sanoa, koska kyseessä on adaptaatio ja koska käännös, sillä niiden välinen raja ei ole vakiintunut. Franzonin mukaan (ks. Minors 2012: 266) laulujen kääntämistä ei voida oikeastaan kutsua kääntämiseksi sen lingvistisen määritelmän mukaan, sillä kohdekielinen teksti tulee sopeuttaa jo olemassa olevaan musiikkiin. Toisaalta Toury (1980: 20) toteaa, että ”käännös on mikä tahansa kohdekielinen ilmaus, joka esitetään ja mielletään käännöksenä”. Low’n mukaan (2013: 237) käännös ja adaptaatio voidaan kuitenkin erottaa toisistaan. Niiden ero perustuu nimittäin yksinomaan semanttiseen täsmällisyyteen. Käännöksessä kaikki merkittävät yksityiskohdat on välitetty kohdekielelle, kun taas adaptaatiossa jotkut merkittävät yksityiskohdat on jätetty pois tai muunnettu.

Kun laulua käännetään lähtökielestä ja tarkoituksena on laulaa se kohdekielellä, luodaan uudet sanoitukset, jotka sopivat sävelmään. Joskus uudet sanoitukset poikkeavat alkuperäisistä niin paljon, että alkuperäisen kappaleen sanoma ei ole tunnistettavissa. Tällöin kääntäminen on väärä sana

kyseiselle toiminnalle. (Low 2013: 229.) Sopeuttamiseksi ei voida laskea ilmiötä, jossa laaditaan kokonaan uusi teksti, joka on tarkoitus laulaa alkuperäiseen musiikkiin sovitettuna. Jos yhtäläisyyttä kahden sanoituksen välillä ei pystytä osoittamaan, sitä ei voi pitää käännöksenä tai adaptaationa. (Mts. 233.) Tätä ilmiötä Low nimittää **korvaavaksi tekstiksi (replacement text)**.

Korvaavia tekstejä kutsutaan joskus ”valekäännöksiksi”, sillä niitä esitetään käännöksinä. Kyse ei kuitenkaan ole kielten välisestä kääntämisestä, sillä lähdetekstin merkitys on muutettu kokonaan. (Mts. 239.) Kun kohdekielisten sanoittajien teoksia esitetään alkuperäisten tekstien sanoittajien teoksina, herää tekijänoikeuksiin ja muihin immateriaalioikeuksiin liittyviä kysymyksiä. Kun korvaava teksti liitetään sävelmään, se lakkaa olemasta sama laulu. Tässä tapauksessa on Low’n mielestä moraalitonta ja valheellista väittää laulua adaptaatioksi tai käännökseksi. (Mts. 239–240.)

3 AINEISTON JA MENETELMÄN TARKEMPI KUVAUS

3.1 Tutkimuksen lähtökohdat

Vertailen tutkimuksessa Disneyn klassikoihin kuuluvissa animaatioelokuvissa esiintyneiden laulujen alkuperäisiä, englanninkielisiä säkeistöjä sekä niiden suomen- ja venäjänkielisiä versioita keskenään. Valitsin tutkimusmateriaaliksi lauluja Disney-elokuvista, sillä tuotantoyhtiön animaatioelokuvia käännetään ja jälkiäänitetään niin suomeksi kuin venäjäksi. Toisin kuin muissa elokuvissa, myös laulut on jälkiäänitetty. Laulujen merkitys on elokuvissa tärkeä, sillä ne vievät elokuvien juonta eteenpäin. Koska elokuvat on pääasiassa suunnattu lapsille, ei lauluja ole voinut pelkästään tekstittää tai jättää kokonaan kääntämättä.

Disney-laulujen kohdekielisten versioiden lisäksi tutkin myös laulujen alkuperäisiä versioita. Tämän ansiosta pystyn tutkimaan, onko kohdekielten välillä eroavaisuuksia käännösten laadussa ja selvittämään, mistä mahdolliset erot johtuvat. Laulun kääntämisessä huomioon otettavia аспекteja ovat laulujen laulettavuus, merkitys, luonnollisuus, rytmi sekä riimi. Tavoitteenani on selvittää, miten nämä edellä mainitut aspektit toteutuvat kohdekielissä, ja miten lähtötekstille uskollisena pysyminen vaikuttaa kohdeteksteihin. Tarkoituksena on myös tarkastella kyseisten aspektien vaikutusta toisiinsa ja löytää perusteluja kääntäjien tekemiin valintoihin.

Tutkimuskohteena on säkeistöjä Disneyn klassikoihin kuuluvissa animaatioelokuvissa esiintyneistä lauluista. Säkeistöt ovat valikoituneet tarkasteltaviksi satunnaisesti korpuksen konkordanssihakutoiminnolla korpusaineistoa rajaavien sanojen, eli sanojen *dream, friend, love, time* ja *world* avulla. Analysoin tutkielmassani laululyriikoita Peter Low'n esittämässä viisiotteluperiaatteessa esiintyvien aspektien pohjalta, joita ovat riimi, rytmi, merkitys, laulettavuus ja luonnollisuus. Riimejä analysoidessani tarkastelen, onko alkuperäisessä versiossa ollut sointuvuutta. Tutkin samalla myös riimien vaikutusta rytmiiin. Tätä kautta saan selville, onko riimien määrillä vaikutusta kohdekielen rytmiiin. Rytmiiä tutkiessani lasken sekä alkuperäisten versioiden että kohdekielisten versioiden säkeistöjen tavumääriä. Tavumäärien tulisi olla suurin piirtein samoja sekä lähtö- että kohdekielessä, jotta kohdekielinen teksti kunnioittaisi alkuperäistä rytmiiä.

Merkitystä tutkiessa tarkastelen, ovatko säkeistöt käännöksiä, adaptaatioita vai korvaavia tekstejä, ja analysoin tarkemmin niiden sisältöä. Käännöksiksi olen lukenut ne säkeistöt, joissa kaikki alkuperäiset elementit ovat välittyneet kohdekieleen. Adaptaatioiksi puolestaan mielsin sellaiset säkeistöt, joissa on huomattavissa elementtejä kohdekielististä versioista, mutta kohdekieliseen säkeistöön on joko lisätty tai siitä on poistettu joitakin elementtejä. Korvaavina teksteinä olen pitänyt

sellaisia säkeistöjä, joissa ei ole ollenkaan alkuperäisissä säkeistöissä olleita elementtejä tai niitä on merkityksen säilymisen kannalta hyvin vähän.

Laulettavuutta tarkastelen tutkimalla, esiintyykö teksteissä kolmen konsonantin jonon muodostavia konsonanttiyhtymiä. Lisäksi kiinnitän huomiota siihen, sisältävätkö konsonanttiyhtymiä sisältävät sanat klusiileja, eli äänivirran katkaisevia ääniteitä, joita ovat konsonantit [p], [t], [k], [d], [b] ja [g]. Luonnollisuutta puolestaan tutkin tarkastelemalla korpusaineistoa rajaavien sanojen, eli sanojen *dream, friend, love, time* ja *world* venäjän- ja suomenkielisiä vastineita. Nidan ja Taberin (2003: 12) mukaan nimittäin kääntäjien tulisi etsiä lähtökielisille sanoille lähin luonnollinen kohdekielinen vastine.

3.2 Aineiston kuvaus

Valitsin korpukseen lauluja Disneyn viralliseen kaanoniin, eli klassikoihin kuuluvista elokuvista. Laulut ovat peräisin kahdeksalta eri vuosikymmeneltä. Varhaisin elokuva on vuonna 1942 ilmestynyt *Bambi*, ja myöhäisintä elokuvaa edustaa vuonna 2013 ilmestynyt *Frozen*. Keräsin jokaiselta vuosikymmeneltä korpukseen sanoituksia kahdesta tai kolmesta eri elokuvasta. Jokaiselta vuosikymmeneltä on edustettuna kymmenen eri laulua. Alkuperäisiä, englanninkielisiä lauluja korpuksessa on 80, ja niiden suomen- ja venäjänkielisiä versioita on saman verran. Yhteensä sanoituksia on siis 240. Englanninkielisiä sanoja korpuksessa on tarkalleen 13799 sanaa, venäjänkielisiä 9727 ja suomenkielisiä 8688. Luvut eivät ole kovinkaan suuria siihen nähden, minkälaisia sanamääriä korpuksissa yleensä on. Korpuksen sanamäärään vaikuttivat laululyriikoiden ominaispiirteet. Laulujen sanat koostuvat nimittäin yleensä lyhyistä säkeistä tai ilmauksista. Korpuksen sisältö on kuitenkin ainut laatuun. Tavallisesti korpukset sisältävät kaunokirjallisuutta tai muuta painettua kirjallisuutta. Lisäksi korpusta voidaan tekstimäärältään edustavana laululyriikoita tarkasteltaessa. Taulukossa 2 on lueteltu korpukseen ladattujen laulujen englanninkieliset nimet. Lisäksi taulukossa on mainittu niiden elokuvien nimet, joissa laulut ovat esiintyneet. Elokuvien ja laulujen suomen – ja venäjänkieliset nimet löytyvät tämän tutkielman liitteistä.

Taulukko 2. Elokvat ja laulut

1940	Bambi	Dumbo	Pinocchio
	<ul style="list-style-type: none">• Let's sing a gay little spring song• Little April Shower• Looking for Romance• Love is a Song	<ul style="list-style-type: none">• Baby Mine• Pink Elephants	<ul style="list-style-type: none">• Give a Little Whistle• Hi-Diddle-Dee• Little Wooden Head

			<ul style="list-style-type: none"> • When You Wish Upon a Star
1950	Alice In Wonderland <ul style="list-style-type: none"> • All In the Golden Afternoon • In a World Of My Own • Very Good Advice 	Lady and the Tramp <ul style="list-style-type: none"> • Bella Notte • He's a Tramp • Siamese Cat Song 	Sleeping Beauty <ul style="list-style-type: none"> • I Wonder • Once Upon a Dream • Skumps • The Gifts Of Beauty And Song
1960	101 Dalmatians <ul style="list-style-type: none"> • Cruella De Vil • Dalmation Plantation 	The Jungle Book <ul style="list-style-type: none"> • I Wanna Be Like You • My Own Home • That's What Friends Are For • The Bare Necessities • Trust In Me 	The Sword in the Stone <ul style="list-style-type: none"> • A Most Befuddling Thing • Mad Madam Mim • That's What Makes the World Go Round
1970	Robin Hood <ul style="list-style-type: none"> • Love • Not in Nottingham • Oo De Lally • The Phony King of England 	The Aristocats <ul style="list-style-type: none"> • Aristocats • Everybody Wants To Be a Cat • Scales and Arpeggios 	The Rescuers <ul style="list-style-type: none"> • Rescue Aid Society • Someone's Waiting For You • Tomorrow Is Another Day
1980	Little Mermaid <ul style="list-style-type: none"> • Part Of Your World • Poor Unfortunate Souls • Under the Sea 	Oliver and Company <ul style="list-style-type: none"> • Good Company • Once Upon a Time in New York City • Perfect Isn't Easy • Streets of Gold • Why Should I Worry 	The Fox and the Hound <ul style="list-style-type: none"> • Appreciate the Lady • Goodbye May Seem Forever
1990	Aladdin <ul style="list-style-type: none"> • A Whole New World • Friend Like Me • One Jump Ahead • Prince Ali 	Mulan <ul style="list-style-type: none"> • A Girl Worth Fighting For • Honor To Us All • Make A Man Out Of You 	Pocahontas <ul style="list-style-type: none"> • Colors Of the Wind • Just Around the Riverbend • Steady As the Beating Drum
2000	Brother Bear <ul style="list-style-type: none"> • Great Spirits • No Way Out • On My Way • Welcome 	The Princess and the Frog <ul style="list-style-type: none"> • Almost There • Dig a Little Deeper • Friends On the Other Side • Gonna Take You There 	

		<ul style="list-style-type: none"> • Ma Belle Evangeline • New Orleans 	
2010	Frozen <ul style="list-style-type: none"> • Do You Wanna Build a Snowman • For the First Time In Forever • Frozen Heart • Let It Go • Love Is an Open Door 	Tangled <ul style="list-style-type: none"> • Healing Incantation • I See the Light • I've Got a Dream • Mother Knows Best • When Will My Life Begin 	

Laulujen sanoja oli hankala löytää painetussa muodossa. Niistä painetuista lauluista, jotka olivat saatavilla, ei olisi saanut kovinkaan laajaa korpusta kasaan, ja nekin olisivat olleet pelkästään suomenkielisiä versioita lauluista. Tästä syystä olen kerännyt laulujen sanoitukset Internetistä. Valitettavasti sanoituksia ei löytynyt mistään virallisilta sivustoilta, vaan oli tyydyttävä fanien keräämiin ja julkaisemiin laululyriikoihin. Tämän vuoksi sanoitukset ovat saattaneet olla virheellisiä tai puutteellisia. Olen kuitenkin kuunnellut kaikki laulut läpi eliminoiden niissä mahdollisesti olleet kirjoitusvirheet ennen kuin ne on lisätty korpukseen.

Kopioin laululyriikat Internetistä laulu kerrallaan ja liitin ne yksitellen Word-tiedostoihin. Kerättyäni kaikkien laulujen sanat ja tarkastettuani lyriikoiden oikeellisuuden, aloin kohdistaa englannin-, venäjän- ja suomenkielisiä sanoituksia rinnakkain taulukkoihin. Kohdennuksen jälkeen Word-tiedostot muutettiin txt-muotoon, jonka jälkeen ne käsiteltiin englannin, venäjän ja suomen kielen Universal Dependencies -parsereilla ja ladattiin Mustikka-palvelimeen, joka sijaitsee osoitteessa <https://mustikka.uta.fi/>. Tämän jälkeen etsin korpuksesta TextHammer-korpustyökalun Frequency lists –toiminnon avulla englanninkielisissä sanoituksissa esiintyviä sanoja, joiden avulla saisin rajattua tutkimusmateriaalia. Päätin valita tarkastelun kohteiksi substantiivit *dream*, *friend*, *love*, *time* ja *world*.

Valitsin viisi sanaa siksi, että tutkimustuloksista tulisi yleistettävämpiä. Kyseiset sanat valikoituivat tarkasteltaviksi sillä perusteella, että niiden suomen- ja venäjänkielisiä vastineita olisi helppo vertailla keskenään, sillä ne edustavat itsenäisiä käsitteitä, toisin kuin esimerkiksi artikkelit *the* ja *a*, jotka edustuivat korpuksessa eniten. Tarkoituksena ei ollutkaan hakea yleisimpiä sanoja, sillä muuten tutkimusaineistosta olisi tullut liian laaja. Sain kyseisten sanojen avulla rajattua aineistoa niin, ettei se ollut tutkimustulosten kannalta liian suppeakaan. Valittuani sanat hain Parallel concordances –toiminnon avulla säkeistöjä, joissa kyseiset sanat esiintyivät, sekä niiden venäjän- ja suomenkielisiä vastineita. Latasin säkeistöt Excel-tiedostoon, jotta materiaalia olisi helpompi tarkastella taulukoiden

avulla. Hain vastaavasti konkordanssihaun avulla sanojen *dream, friend, love, time* ja *world* suomen – ja venäjänkielisten vastineiden kautta säkeistöjä, joiden ansiosta selvisi muun muassa, mitkä sanat tai käsitteet ovat toimineet näiden vastineiden ärsykkeinä. Tämän tarkastelun avulla saatiin myös tietää lisää lähtökielisen riimittelyn aspektin vaikutuksesta kohdekieleen sekä sanojen *dream, friend, love, time* ja *world* lähtökielisistä synonyymeistä.

3.3 Aineiston käsittely

Ladattuani aineiston Excel-tiedostoihin, aloin tarkastella materiaalia tapaus kerrallaan. Lisäsin tiedostoihin useita eri sarakkeita, joiden avulla tutkin viisiotteluperiaatteessa esiintyviä аспектеja. Tarkastelin laulujen rytmiä merkitsemällä kolmanteen sarakkeeseen alkuperäisissä säkeistöissä olleiden säkeiden tavumäärät ja kahdeksanteen puolestaan kohdekielisessä versiossa olleiden säkeiden tavumäärät. Jos alkuperäisen ja kohdekielisen version tavumäärissä oli eroja, maalasin tavumäärän sisältävät solut keltaisella. Riimejä tarkastelin merkitsemällä taulukon viidenteen sarakkeeseen, oliko säkeistöissä esiintynyt riimejä vai ei. Säkeistöissä olleita riimejä korostin lihavoimalla säkeistöön sointuvat sanat. Laskin lopuksi yhteen niiden säkeistöjen tavumäärät, joissa oli vaihteluita tavumäärissä. Tällä tavoin selvisi tavumäärävaihteluiden keskimääräiset erot englannin – ja venäjänkielisten sekä englannin– ja suomenkielisten säkeistöjen välillä.

Seitsemänteen sarakkeeseen merkitsin kohdekielisissä säkeistöissä olleet vastineet tarkasteltaville sanoille. Jos kohdekielisessä säkeistössä ei ollut vastinetta sanalle, merkitsin sen soluun x-kirjaimella. Tällä tavalla tarkastelin kohdekielisten säkeistöjen luonnollisuutta. Viimeiseen sarakkeeseen merkitsin, oliko kohdekielinen säkeistö käänнос, adaptaatio vai korvaava teksti. Käännökset olin merkinnyt kirjaimella Y, sillä alkuperäisten sanoitusten merkitys oli välittynyt kohdekielisiin sanoituksiin, ja korvaavat tekstit puolestaan kirjaimella N, sillä alkuperäisten sanoitusten merkitys ei ollut välittynyt kohdekielelle ollenkaan. Koska adaptaatioissa on joitakin alkuperäisissä sanoituksissa olleita elementtejä, ja ne ovat jotain käännöksen ja korvaavan tekstin väliltä, merkitsin soluun Y/N.

Context	Code	Syllable	Translation	Rhyme	Title	Equivalence	Syllable	Sense
A whole new world/ A new fantastic point of view/ No one to tell us no / Or where to go / Or say we 're only no dreaming	AL_Whole_N ew_World_e	n	Волшебный мир/ Чудес немало встретишь ты/ Тут мы с тобой летим / Куда хотим / И это наше право	Y	Aladdin	x	4/8/6/4/7	Y/N
And I know it is totally crazy/ To dream I'd find romance / But for the first time in forever/ At least I 've got a chance	FRO_first_tim e_in_forever _en	10/6/9/6	Это глупо, но я мечтаю/ Любовь свою найди / Я точно знаю в этот вечер/ Должно мне повезти	Y	Holodnoje serdtse	мечтаю (säe vaihtuu)	9/6/9/6	Y
For the first time in forever/ I 'm getting what I 'm of dreaming A chance to change my lonely world/ A chance to find true love	FRO_first_tim e_in_forever _en	8/8/8/6	Пусть впервые в этот вечер/ Реальным станет мир из снов / Мне дали шанс найти друзей/ И шанс найти любовь	Y	Holodnoje serdtse	снов	8/8/8/6	Y

Kuva 1. Kuvakaappaus Excel-tiedostosta

Laulettavuutta tarkastelin hakemalla CTRL+F –toiminnolla säkeistöistä kolmen konsonantin jonoja. Englannin kielessä sanansisäisiä konsonanttiyhtymiä on yhteensä yhdeksän kappaletta. Niitä ovat yhtymät sch, scr, shr, sph, spl, spr, squ, str ja thr (Enchanted Learning). Suomenkieliset sanansisäiset konsonanttiyhtymät on listattu Ison suomen kieliopin verkkoversiossa (VISK 2008: §32). Suomenkielisiä yleisesti käytössä olevia sanansisäisiä kolmen konsonantin jonoja on yhteensä 22. Rajasin hakua kuitenkin seuraavaan viiteentoista konsonanttiyhtymään: lkk, lpp, lsk, lss, ltt, mpp, mst, nkk, nss, ntt, rkk, rpp, rss, rts ja rtt.

Venäjänkielisiä kolmen konsonantin sisältäviä konsonanttiyhtymiä puolestaan on niin paljon, ettei niitä ole mieltä luetella. Valitsin tarkasteltavaksi viisitoista konsonanttiyhtymää, jotta kohdekielisiä konsonanttiyhtymiä olisi saman verran tutkittavaksi. Hain säkeistöistä sellaisia venäjänkielisiä konsonanttiyhtymiä kuin здр, вбл, згл, скр, вдр, спр, тпр, стр, вгр, ткл, взр, твл, пкл, спл ja ств, jotka valikoituivat satunnaisesti venäjän kielioppia käsittelevältä sivustolta (АГ 1980: §80–§99). Analysoidessani laulettavuutta tarkastelin, mitä konsonanttiyhtymiä säkeistöistä löytyi ja missä sanoissa ne olivat esiintyneet. Lisäksi tutkin, mistä mahdollisista syistä konsonanttiyhtymän sisältäneet sanat olivat valikoituneet säkeistöihin. Merkitsin taulukoihin kuitenkin vain ne konsonanttiyhtymät, jotka olivat sisältäneet klusiileja.

4 LAULULYRIIKOIDEN VERTAILUA VIISIOTTELUPERIAATTEEN POHJALTA

4.1 Tapaus 1: *dream*

4.1.1 Vastineet rinnakkaiskorpuksissa englanti-venäjä ja englanti-suomi

Taulukko 3. Venäjänkieliset vastineet sanalle *dream*

мечта	32
сон	5
х	11

Sana *dream* esiintyi korpuksessa yhteensä 48 kertaa. Rinnakkaiskorpuksesta kieliparin englanti-venäjä välillä kävi ilmi, että yleisin venäjänkielinen vastine sanalle oli *мечта*. Kyseinen vastine esiintyi rinnakkaiskorpuksessa yhteensä 32 kertaa. Seuraavaksi yleisin venäjänkielinen vastine oli *сон*, joka esiintyi rinnakkaiskorpuksessa viisi kertaa. Korpuksessa oli myös säkeitä, joissa sana *dream* ei välittynyt venäjänkielisisä versioissa. Tapauksia oli yhteensä yksitoista. Suurimmassa osassa tapauksista tämä ilmiö johtui siitä, että venäjänkielisessä säkeistössä unelmointiin liittyvää sanaa ei oltu toistettu, toisin kuin alkuperäisessä versiossa, kuten seuraavasta esimerkistä käy ilmi:

(1a) Keep your *dream* alive/*Dreaming* is still how the strong survive/Once upon a time in New York City (Once Upon a Time In New York City, Oliver and Company)

(1b) Свой счастливый час/То, что *мечта* лишь спасает нас/Ты поймешь простым Нью-Йоркским утром (Простым Нью-Йоркским утром, Оливер и компания)

Taulukko 4. Suomenkieliset vastineet sanalle *dream*

unelma	30
х	11
haave	5
uni	2

Englanti-suomi –rinnakkaiskorpuksesta kävi ilmi, että yleisin suomenkielinen vastine sanalle *dream* oli *unelma*. Kyseinen vastine esiintyi korpuksessa 30 kertaa. Seuraavaksi yleisin vastine oli sana *haave*, joka esiintyi rinnakkaiskorpuksessa viisi kertaa. Kolmas korpuksessa esiintynyt vastine oli sana *uni*. Se oli edustettuna korpuksessa kaksi kertaa. Yhdessätoista tapauksessa sana *dream* ei ollut välittynyt suomenkielisiin sanoituksiin ollenkaan. Tämä on johtunut siitä, että alkuperäisessä versiossa ollutta unelmointiin liittyvää sanaa ei oltu toistettu suomenkielisessä säkeistössä, tai siitä,

että suomenkieliseen versioon on haluttu sisällyttää alkuperäisessä versiossa esiintynyt sointuvuus, kuten seuraavassa esimerkissä:

(2a) She's got a *dream*!/He's got a *dream*!/They've got a *dream*!/We 've got a *dream*!/So our differences ain't really that **extreme** (I've Got a Dream, Tangled)

(2b) Hän *unelmoi*!/Hän *unelmoi*!/Ja laulu *soi*!/Hän *unelmoi*!/Siispä yhteen joukkoon kaikki kuulutaan (Mä unelmoin, Kaksin karkuteillä)

4.1.2 Ärsykesanat rinnakkaiskorpuksissa venäjä-englanti ja suomi-englanti

Sana *мечта* esiintyi korpuksessa 64 kertaa. Rinnakkaiskorpuksista venäjä-englanti kävi ilmi, että melkein puolessa tapauksista käsite ei välittynyt kielestä toiseen. Venäjänkielistä sanaa *мечта* vastaa 33 tapauksessa englanninkielinen sana *dream*. 31 tapauksessa sana *мечта* ei taasen ollut ollenkaan peräisin alkuperäisistä sanoituksista. Yhdessätoista tapauksessa syyksi sille, miksi unelmointiin liittyvä sana on ilmestynyt venäjänkielisiin sanoituksiin, osoittautui se, että venäjänkieliseen versioon on haluttu sisällyttää englanninkielisessä versiossa ollut sointuvuus, kuten seuraavassa esimerkissä:

(3a) Мы вместе будем целый вечер/Веселиться и болтать/О таком боялась я мечтать (Впервые в этот вечер, Холодное сердце)

(3b) But then we laugh and talk all evening/Which is totally bizarre/Nothing like the life I've lead so far (For the First Time In Forever, Frozen)

Yhdessä tapauksessa sanan *мечта* ilmestyminen venäjänkieliseen säkeistöön selittyy sillä, että alkuperäisessä versiossa on käytetty ilmausta *to yearn to*.

Taulukko 5. Ärsykesanat rinnakkaiskorpuksessa venäjä-englanti

dream	33
x	31

Sana *unelma* esiintyy rinnakkaiskorpuksessa suomi-englanti yhteensä 36 kertaa ja sana *haave* esiintyy korpuksessa kahdeksan kertaa. 36 tapauksessa sana välittyy alkuperäisestä versiosta sanan *dream* muodossa. Kahdeksassa tapauksessa unelmointiin liittyvä sana ei ole tullut alkuperäisestä versiosta suomenkieliseen versioon. Muutamassa tapauksessa tämä ilmiö selittyy sillä, että suomenkieliseen versioon on haluttu sisällyttää alkuperäisessä säkeistössä ollut sointuvuus, kuten seuraavassa esimerkissä:

(4a) Sitten mä myös/Niin tahtoisin/Tutkia rannat nuo maailman/Vapaana niin/Oi unelmiin/Taasen mä jään (Unelmiin mä jään, Pieni merenneito)

(4b) When's it my turn? Wouldn't I love/Love to explore that shore up above?/Out of the sea/Wish I could be/Part of that world (Part Of Your World, The Little Mermaid)

Muutamassa tapauksessa, kuten myös edellä olevassa esimerkissä unelmointia merkitsevä sana on tullut suomenkieliseen versioon englanninkielisistä verbeistä *wish*, *want* ja *desire*. Kahdessa tapauksessa unelmointiin tai haaveiluun liittyvän sanan esiintymiseen suomenkielisessä versiossa ei löytynyt mitään varsinaista syytä.

Taulukko 6. Ärsykesanat rinnakkaiskorpuksessa suomi-englanti

dream	36
x	8

4.1.3 Laulettavuus

Englanninkielisistä versioista seitsemässä tapauksessa säkeistössä oli konsonanttiyhtymiä. Yleisimmät yhtymät olivat *str* ja *thr*, joista *str* esiintyi sanoissa *strong*, *street* ja *thr* esiintyi sanoissa *three* ja *through*. Viimeisin sana esiintyi korpusten välillä kaksi kertaa. Edustettuina olivat myös konsonanttijonot *scr* ja *spl*, jotka löytyivät sanoista *screaming* ja *splendid*. Neljässä tapauksessa sanat ovat valikoituneet säkeistöön sillä perusteella, että ne sointuvat toisen säkeistössä olevan sanan kanssa. Englanninkielisissä versioissa oli sellaisia riimipareja, kuten *splendid – when did*, *screaming – dreaming*, *through – true* ja *through – do*.

Venäjänkielisistä versioista konsonanttiyhtymiä löytyi 16 säkeistöstä. Yleisin yhtymä oli *стр*, joka esiintyi viidessä eri ilmauksessa: *страшным*, *страсть*, *стране*, *встретишь* ja *стремится*. Seuraavaksi yleisimmät konsonanttijonot olivat *вдр* ja *взг*, joita molempia oli käytetty neljä kertaa. Konsonanttiyhtymä *вдр* esiintyi pelkästään sanassa *вдруг*. Yhtymä *взг* edustui ilmauksissa *взгляд*, *взгляну*, *взгляни* ja *взгляни-ка*. Loput yhtymät *спл*, *скр*, *ств* ja *вбл* esiintyivät kukin korpuksessa kerran. Konsonanttijono *ств* löytyi sanasta *богатство*, *скр* verbistä *раскрасить*, *спл* sanasta *бесплатно* ja *вбл* adverbista *вблизи*. Neljässä säkeistössä konsonanttiyhtymän sisältävä sana sointuu toisen säkeistössä esiintyvän sanan kanssa. Venäjänkielisissä versioissa oli sellaisia riimipareja, kuten *мне – стране* ja *друг – вдруг*. Seitsemässä tapauksessa konsonanttiyhtymän sisältävä sana on valikoitunut kohdekieliseen versioon siksi, että säkeeseen on haluttu sisällyttää melko tarkasti alkuperäisessä versiossa ollut ajatus, kuten seuraavassa esimerkissä:

(5a) Белоснежных привез обезьянок/Если хочешь бесплатно смотри (Принц Али, Аладдин)

(5b) He's got ninety-five white Persian monkeys/And to view them he charges no fee (Prince Ali, Aladdin)

Suomenkielisistä versioista konsonanttiyhtymiä löytyi pelkästään kolme kappaletta. Niitä olivat nss, ntt ja lpp. Yhtymä nss löytyi sanasta *kanssa*, ntt adjektiivista *romanttinen* ja lpp adjektiivista *helppo*. Yhdessä tapauksessa konsonanttiyhtymän sisältävä sana oli päätynyt sanasanaisesti alkuperäisestä versiosta:

(6a) Unelmaan mä uskon vaan/Vaikkei ole se helppo tie (Voin saavuttaa, Prinsessa ja sammakko)

(6b) This old town can slow you down/People taking the easy way (Almost There, The Princess and the Frog)

Taulukko 7. Klusiileja sisältävät konsonanttiyhdistelmät

englanti	venäjä	suomi
spl, str, thr	вдр, взг, спл, скр, ств, вбл	ntt, lpp

4.1.4 Merkitys

Rinnakkaiskorpuksessa englanti-venäjä ei ollut venäjänkielistä säkeistöä, jota olisi voinut kutsua korvaavaksi tekstiksi. Viisitoista säkeistöä mielsin adaptaatioksi, sillä ne sisälsivät alkuperäisessä versiossa olleita elementtejä, mutta jotkin elementit olivat jääneet puuttumaan. Joissakin tapauksissa venäjänkielisiin säkeistöihin oli saatettu lisätä asioita, joita ei ollut lähtökielisissä sanoituksissa. Adaptaatio oli esimerkiksi seuraava säkeistö:

(7a) Все равно, мой друг/Глаза твои вдруг/Люблю скажут мне/Совсем как во сне/В том самом сне (Однажды во сне, Спящая красавица)

(7b) But if I know you/I know what you 'll do/You 'll love me at once/The way you did once upon a dream (Once Upon a Dream, Sleeping Beauty)

Kuten alkuperäisessäkin versiossa, venäjänkielisessä versiossa lauletaan rakastumisesta samalla tavalla kuin unessa. Venäjänkielisessä säkeistössä kuitenkin on eroavaisuuksia alkuperäiseen nähden siinä mielessä, että englanninkielisissä sanoituksissa ei esimerkiksi ollut mitään puhetta silmistä eikä laulaja puhuttele viestin vastaanottajaa ystävänä.

Kahtatoista venäjänkielistä säkeistöä kutsuisin käännökseksi. Mielsin käännökseksi esimerkiksi seuraavan säkeistön:

(8a) Заметь, что в соседнем море/Всегда голубей вода/Грустишь о земном просторе?/Но все это ерунда (В мире морском, Русалочка)

(b) The seaweed is always greener/In somebody else's lake/You dream about going up there/But that is a big mistake (Under the Sea, The Little Mermaid)

Suomenkielisistä säkeistöistä mielsin yhden säkeistön korvaavaksi tekstiksi, vaikkakin säkeistön viimeinen säe on käännetty alkuperäisestä versiosta melko sanatarkasti. Kolmessa ensimmäisessä säkeessä ei kuitenkaan mielestäni välittynyt alkuperäisissä sanoituksissa ollut sanoma ja uudet sanoitukset lähinnä pohjautuvat sointuvuuteen, jota ei alkuperäisessä versiossa myöskään esiintynyt:

(9a) Hei poika, myönnä pois/Tää päivä kenties jos viimeinen ois/Kai elämässä jotain
viel saada vois/Haaveet täyttää New Orleans (New Orleans, Prinsessa ja sammakko)

(9b) Stately homes and mansions/Of the sugar barons and the cotton kings/Rich people, poor people all
got dreams/Dreams do come true in New Orleans (New Orleans, The Princess and the Frog)

Kahdeksaa suomenkielistä versiota säkeistöistä voisi nimittää käännökseksi. Kahdeksassatoista säkeistössä oli havaittavissa niin elementtejä alkuperäisistä sanoituksista kuin joitakin poistoja ja lisäyksiäkin, joten lokeroin ne adaptaatioiksi.

Taulukko 8. Säkeistöjen luokitus

	käännös	adaptaatio	korvaava teksti
venäjä	12	15	x
suomi	8	18	1

4.1.5 Rytmi ja riimi

Rinnakkaiskorpuksessa englantia-venäjä riimi löytyi 26 alkuperäisestä säkeistöistä. Venäjänkielisistä versioista yhdeksässä ei ollut sointuvuutta. Tavumäärä oli pysynyt kaikissa samana ja alkuperäisten sanojen merkitys oli myös välittynyt suurin piirtein samanlaisena. Niissä säkeistöissä, joista riimi taas löytyi, tavumäärä vaihteli viiden englanninkielisen ja venäjänkielisen säkeistön välillä. Kolmen säkeistön välillä tavumäärä oli vaihdellut siitä syystä, että riimit oli sijoitettu venäjänkielisissä säkeistöissä samoihin kohtiin kuin alkuperäisessä versiossa. Yhdessä venäjänkielisessä säkeistössä oli yksi riimipari enemmän alkuperäiseen säkeistöön verrattuna. Tämä oli vaikuttanut tavumäärään niin, että toisessa ylimääräisen riimin sisältäneessä säkeessä oli alkuperäiseen versioon verrattuna yksi tavu enemmän.

Taulukko 9. Tavumäärien vaihtelu säkeistöissä

englanti	venäjä
181	189

Suomenkielisistä säkeistöistä vain yhdessä ei ollut riimiä. Kyseisen säkeistön kohdalla tavumäärä ei vaihdellut kohdekielisen ja lähtökielisen version välillä. Yhdessä säkeistössä puolestaan

suomenkielisessä versiossa kolme sanaa sointuu keskenään, vaikka alkuperäisessä säkeistössä ei ollut ollenkaan sointuvuutta (ks. esimerkki 9 a ja b).

Tämä oli vaikuttanut tavumäärään niin, että vain ensimmäisen säkeen tavumäärä oli pysynyt alkuperäiseen nähtynä samana. Englanninkielisessä säkeistössä tavumäärä oli 6/11/9/8, kun taas suomenkielisessä versiossa se oli 6/10/11/7. Niistä säkeistöistä, joissa oli alkuperäistä versiota vastaava sointuvuus, kolmessa tavumäärä vaihteli alkuperäisen säkeistön kanssa. Näistä tapauksista vain yhdessä säkeistössä tavumäärävaihtelu johtui siitä, että suomenkieliseen versioon oli sisällytetty alkuperäisessä säkeistössä ollut sointuvuus.

Taulukko 10. Tavumäärien vaihtelu säkeistöissä

englanti	suomi
119	117

4.2 Tapaus 2: *friend*

4.2.1 Vastineet rinnakkaiskorpuksissa englanti-venäjä ja englanti-suomi

Taulukko 11. Venäjänkieliset vastineet sanalle *friend*

друг	15
друзья	10
х	5
дружба	2

Sana *friend* esiintyi englanninkielisissä säkeistöissä 32 kertaa. *Friend* oli käännetty 15 tapauksessa venäjänkielisessä versiossa sanaksi *друг*. 10 tapauksessa *friend* muuttui sanaksi *друзья*. Kahdessa tapauksessa sana *friend* oli käänntynyt sanaksi *дружба*. Viidessä tapauksessa sana *friend* ei välittynyt ollenkaan venäjänkieliseen versioon. Näistä tapauksista kolmen kohdalla syy oli siinä, että ystävyttä merkitsevää sanaa ei oltu toistettu venäjänkielisessä säkeistössä, toisin kuin alkuperäisessä säkeistössä. Kahdessa tapauksessa venäjänkieliseen säkeistöön oli haluttu saada mukaan alkuperäisessä versiossa ollut sointuvuus. Seuraavassa esimerkissä on tapaus, josta on huomattavissa kyseinen syy-seuraussuhde:

(10a) We're your friends/We're your friends/We're your friends to the bitter end (That's What Friends Are For, The Jungle Book)

(10b) В дождь и в снег/В дождь и в снег/Мы с тобою друзья навек (Вот что значит друг, Книга джунглей)

Muutamassa tapauksessa *friend* oli käännetty indefiniittipronominiksi *кто-то*. Tämä näyttäisi johtuvan siitä, että tavumäärä on haluttu säilyttää samana kuin alkuperäisessäkin säkeistössä.

Taulukko 12. Suomenkieliset vastineet sanalle *friend*

х	13
ystävä	9
kaveri	8
ystävyyys	2

Yhdeksässä tapauksessa *friend* oli käänntynyt sanaksi *ystävä*. Kahdeksassa tapauksessa *friend* käänntyi puolestaan sanaksi *kaveri* ja kahdessa tapauksessa sanaksi *ystävyyys*. Kolmessatoista tapauksessa sana *friend* ei ollut välittynyt suomenkieliseen versioon ollenkaan. Yhdessä tapauksessa tämä oli johtunut siitä, että suomenkielisessä versiossa ei oltu toistettu ystävyteen liittyvää sanaa, toisin kuin alkuperäisessä säkeistössä, kuten seuraavasta esimerkistä on nähtävissä:

(11a) Who's always eager to extend/A *friendly* claw?/That's what *friends* are for (That's what *friends* are for, Jungle Book)

(11b) Ken aina käden ojentaa/Saa suunkin hymyyn/Se on *ystävyyys* (Ystävyys, Viidakkokirja)

Muutamassa tapauksessa sana *friend* oli muuttunut joko indefiniittiseksi pronominiksi *muu* tai puhekieliseksi persoonapronominiksi *mä*. Kuten rinnakkaiskorpuksessa englanti-venäjä, tähänkin lienee ollut syynä se, että tavumäärä on haluttu saada vastaamaan alkuperäisen säkeistön tavumäärää.

4.2.2 Ärsykesanat rinnakkaiskorpuksissa venäjä-englanti ja suomi-englanti

Ystävyyttä merkitseviä venäjänkielisiä sanoja löytyi korpuksista 66 kappaletta. Niihin lukeutuivat sanat *друг*, *друзья*, *дружба* ja *другок*. 25 tapauksessa ystävyyttä merkitsevä venäjänkielinen sana oli tullut venäjänkieliseen säkeistöön englanninkielisen version sanasta *friend*. 41 tapauksessa ystävyyttä merkitsevät sanat olivat ilmestyneet venäjänkielisiin versioihin ilman, että alkuperäisessä säkeessä olisi ollut ystävyyttä merkitsevä sana. Neljässätoista tapauksessa tämä ilmiö johtui siitä, että venäjänkieliseen versioon oltiin haluttu alkuperäisessä versiossa ollut sointuvuus, kuten seuraavassa esimerkissä:

(12a) Все равно, мой *друг*/Глаза твои *вдруг*/Люблю скажут мне/Совсем как во сне/В том самом сне (Однажды во сне, Спящая красавица)

(12b) But if I know *you*/I know what you 'll *do*/You 'll love me at once/The way you did once/Upon a dream (Once Upon A Dream, Sleeping Beauty)

Muissa säkeistöissä ei ollut nähtävissä selvää syytä sille, miksi ystävyyttä merkitsevä sana on tullut venäjänkieliseen versioon. Joistakin tapauksista on kuitenkin huomattavissa, että käsitteillä *each other*, *little one*, *together* ja *company* on ollut myötävaikutus kyseiseen ilmiöön.

Taulukko 13. Ärsykesanat rinnakkaiskorpuksessa venäjä-englanti

x	41
friend	25

Ystävyyteen liittyviä suomenkielisiä sanoja löytyi korpuksista 32 kappaletta. Niihin kuuluivat sanat *ystävyyys*, *ystävä* ja *kaveri*. 20 tapauksessa sanat olivat välittyneet alkuperäisversioiden sanasta *friend*. Yhdessä tapauksessa ystävyttä merkitsevä sana oli käänntynyt alkuperäisversion sanasta *buddy*. Yhdessätoista tapauksessa ystävyttä merkitsevä sana oli ilmestynyt suomenkieliseen versioon, ilman että alkuperäisessä versiossa olisi ollut ajatusta ystävydestä. Missään näistä tapauksista ei ollut yleistä syytä sille, miksi näin on käynyt. Yhdestä säkeistöistä on kuitenkin huomattavissa, että sana *ystävä* on peräisin ilmauksesta *who means more than any other*. Kuten rinnakkaiskorpuksessa venäjä-

englanti, myös rinnakkaiskorpuksessa suomi-venäjä sanat *together* ja *company* ovat vaikuttaneet sanan ystävä valintaan. Myös ilmaukset *you forever with me* ja *you and me* ovat kääntyneet *ystäväksi*.

Taulukko 14. Ärsykesanat rinnakkaiskorpuksessa suomi-englanti

friend	20
x	11
buddy	1

4.2.3 Laulettavuus

Englanninkielisistä säkeistöistä neljässä säkeistössä oli konsonanttiyhtymiä. Yleisin yhtymä oli thr, joka esiintyi sanoissa *three* ja *through*. Sanaa *through* oli käytetty säkeistöissä yhteensä kaksi kertaa. Lisäksi korpuksista löytyi konsonanttijono str, joka esiintyi sanassa *street*. Sanaa *three* oli käytetty sointumaan sanan *me* kanssa. Muita konsonanttiyhtymiä sisältäviä riimipareja olivat *through–do* ja *eat–street*.

Venäjänkielisistä säkeistöistä konsonanttiyhtymiä löytyi seitsemästätoista säkeistöstä. Yhtymiä oli kolme erilaista: *вдр*, *ств* ja *стр*. Eniten edustui konsonanttijono *стр*, joka löytyi korpuksista yhdeksästä säkeistöstä. Kuudessa tapauksessa säkeistössä oli käytetty eri muotoa verbistä *встречать*. Muissa tapauksissa konsonanttiyhtymä esiintyi sanoissa *устроен*, *стройный* ja *страна*. Seuraavaksi yleisin yhtymä oli *вдр*, joka löytyi viidestä säkeistöstä sanasta *вдруг*. Loppuissa kolmessa säkeistössä edustui konsonanttiyhtymä *ств*, joka esiintyi kahdessa tapauksessa sanassa *существо* ja kerran sanassa *царство*. Sana *вдруг* oli valikoitunut kolmessa tapauksessa sanan *друг* riimipariksi. Eräästä säkeistöstä löytyi myös riimipari *стран–обман*.

Suomenkielisistä säkeistöistä löytyi ainoastaan yksi konsonanttiyhtymä, joka oli rkk sanassa *herkkuhetki*. Sana toimii riimiparina sanalle *toive* (*herkkuhetkesi – toiveesi*), ja välittää samalla alkuperäisessä säkeistössä olleen ajatuksen:

(13a) On herkkuhetkesi, ja Henki tarjoaa/Nyt jo korvaan kuiskaa toiveesi/Ei oo kaveria parempaa (Ei oo kaveria parempaa, Aladdin)

(13b) Life is your restaurant, and I 'm your maitre'd/Come on whisper what it is you want/You ain't never had friend like me (You Ain't Never Had a Friend Like Me)

Taulukko 15. Klusiileja sisältävät konsonanttiyhdistelmät

englanti	venäjä	suomi
str, thr	вдр, ств, стр	rkk

4.2.4 Merkitys

Suurin osa venäjänkielisistä versioista oli adaptaatioita. Niitä oli yhteensä kolmetoista säkeistöä. Venäjänkielisissä säkeistöissä ei ollut tapauksia, joissa kohdekielinen teksti olisi ollut korvaava teksti. Käännöksiksi puolestaan pystyi luokittelemaan jopa kahdeksan säkeistöä. Käännökseksi laskin muun muassa seuraavan säkeistön:

(14a) Скажите всем, что я в пути/Хочу встретить новых друзей/Буду спать под сенью звезд, а луна мой сон/Охранять от незваных гостей (На моем пути, Братец медвежонок)

(14b) So tell 'em all I 'm on my way/New friends and new places to see/And to sleep under the stars, who could ask for more?/With the moon keeping watch over me (On My Way, Brother Bear)

Myös suomenkielisistä versioista suurin osa oli adaptaatioita. Kahdessatoista säkeistössä sanoitukset oli sopeutettu suomen kieleen. Adaptaatioksi mielsin esimerkiksi seuraavan suomenkielisen säkeistön:

(15a) Ken aina oven avaa lämpimään/Kun saapuu jo syys/Se on ystävyys (Ystävyys, Viidakkokirja)

(15b) And when you're outside, looking in/Who's there to open the door?/That's what friends are for (That's what friends are for, The Jungle Book)

Säkeistön molemmissa versioissa lauletaan oven avaamisesta sekä ystävydestä. Suomenkieliseen versioon on kuitenkin sointuvuuden vuoksi lisätty toisen säkeen loppuun sana *syys*. Lisäksi suomenkielisen version sanoitukset poikkeavat alkuperäisestä siinä mielessä, että alkuperäisen säkeistön ensimmäisessä säkeessä lauletaan ulkona olemisesta, mutta suomenkielisessä versiossa on tulkittu, että ulkona olisi kylmä.

Myös käännöksiksi luettavia suomenkielisiä säkeistöjä löytyi korpuksesta melko paljon suhteessa säkeistöjen määrään. Niitä oli yhteensä seitsemän säkeistön verran. Korvaaviksi teksteiksi mielletäviä säkeistöjä oli kaksi kappaletta. Toinen säkeistöistä oli sattumalta samasta kappaleesta kuin edellinen esimerkkikin:

(16a) Me luomakunnan ystävinä lauletaan/Ja kaikenlaiset olennot me saamme laulamaan/Lauletaan (Ystävyys, Viidakkokirja)

(16b) We're friends with every creature comin' down the pike/In fact we never met an animal we didn't like/Didn't like (That's What Friends Are For, The Jungle Book)

Taulukko 16. Säkeistöjen luokitus

	käännös	adaptaatio	korvaava teksti
venäjä	8	13	x
suomi	7	12	2

4.2.5 Rytmi ja riimi

Englanninkielisistä säkeistöistä 20 säkeistössä oli sointuvuutta. Näistä säkeistöistä yhdessä ei ollut riimiparia venäjänkielisessä versiossa. Kyseisessä versiossa tavumäärä oli kasvanut yhdellä tavulla ensimmäisessä säkeessä. Niiden säkeistöjen välillä, jossa myös venäjänkielinen versio sointuu, kolmessa säkeistössä oli ollut muutoksia tavumäärässä. Kahdessa tapauksessa tavumäärä oli laskenut yhdellä tavulla siitä syystä, että sointuvien sanojen paikan haluttiin vastaavan alkuperäisen riimiparin paikkaa. Yhdessä tapauksessa tavumäärän muutokselle ei ollut osoitettavissa mitään selvää syytä, ja tavumäärä lisääntyi venäjänkielisessä säkeessä jopa neljällä tavulla. Yhdessä säkeistöissä ei ollut riimiparia alkuperäisessä versiossa, mutta venäjänkielisessä versiossa oli sointuvuutta kolmen säkeen välillä. Tällä ei kuitenkaan ollut vaikutusta säkeistön tavumäärään, vaan se oli pysynyt alkuperäiseen nähden samana.

Taulukko 17. Tavumäärien vaihtelu säkeistöissä

englanti	venäjä
132	135

Suomenkielisistä säkeistöistä neljässä ei ole sointuvuutta. Kahdessa säkeistössä tavumäärä on vaihdellut alkuperäiseen nähden niin, että suomenkielisessä säkeistössä on yksi tavu enemmän. Niistä säkeistöistä, joista myös suomenkielisestä versiosta löytyy riimipari, neljässä tavumäärä on vaihdellut alkuperäiseen versioon verrattuna. Näistä tapauksista kolmessa tavumäärä on vaihdellut siksi, että suomenkieliseen versioon on sisällytetty alkuperäiseen versioon verrattavissa oleva sointuvuus. Kolmessa suomenkielisessä säkeistössä tavumäärä oli yhden tavun pienempi alkuperäiseen verrattuna, kun taas yhdessä tavumäärä oli kasvanut yhdellä tavulla. Sattumalta säkeistö, jossa suomenkielisessä versiossa oli sointu, mutta englanninkielisessä versiossa ei ollut, oli sama kuin venäjänkielinen säkeistö, jossa oli riimipari, mutta alkuperäisessä versiossa ei ollut. Tässäkään tapauksessa tavumäärässä ei ollut vaihteluita.

Taulukko 18. Tavumäärien vaihtelu säkeistöissä

englanti	suomi
180	180

4.3 Tapaus 3: *love*

4.3.1 Vastineet rinnakkaiskorpuksissa englanti-venäjä ja englanti-suomi

Sana *love* esiintyy korpuksessa yhteensä 58 kertaa. Rinnakkaiskorpuksessa englanti-venäjä yleisin vastine sanalle oli substantiivi *любовь*, joka esiintyi korpuksessa 26 kertaa. Seuraavaksi yleisin vastine oli verbi *любить*, joka löytyi rinnakkaiskorpuksesta kahdeksan kertaa. Hieman harvinaisempi vastine oli partisiippi *влюбленный*, joka oli edustuneena korpuksessa kaksi kertaa. Korpuksessa esiintyivät kerran myös seuraavat sanat: partisiippi *любящий*, adjektiivi *любимый* ja substantiivi *любовник*. Yhdeksässätoista tapauksessa sana *love* ei ollut välittynyt venäjänkielisiin versioihin ollenkaan. Useassa tapauksessa tämä johtui siitä, että venäjänkielisessä säkeistössä rakkautta merkitsevää sanaa ei oltu toistettu, toisin kuin alkuperäisessä versiossa, kuten seuraavissa esimerkeissä:

(17a) That someone as beautiful as she/ Could *love* someone like me/ *Love* always finds a way, it's true/ And I *love* you, *Evangeline* (*Ma Belle Evangeline, The Princess and the Frog*)

(17b) Тебя разве можно мне *любить*/ Уйти и все забыть/ Может быть глупо, жить мечтой/ Я не знаю Эванджелин (*Ma Belle Evangeline, Принцесса и лягушка*)

(18a) *Love* is a song that never ends/ One simple theme repeating/ Like the voice of a heavenly choir/ *Love's* sweet music flows on (*Love is a Song, Bambi*)

(18b) Только *любовь* - песнь без конца/ Плавно течет, как речка/ Словно голос небесный звучит/ Музыкаю вечной (*Только любовь - песнь без конца, Бэмби*)

Taulukko 19. Venäjänkieliset vastineet sanalle *love*

любовь	26
х	19
любить	8
влюбленный	2
любимый	1
любящий	1
любовник	1

Rinnakkaiskorpuksessa englanti-suomi yleisimmin käytetty vastine sanalle *love* oli substantiivi *rakkaus*. Se esiintyi korpuksessa yhteensä kaksitoista kertaa. Seuraavaksi yleisin vastine oli verbi *rakastaa*, joka oli edustettuna korpuksessa kuusi kertaa. Sen jälkeen käytetyimmät vastineet olivat adjektiivi verbi *lempiä*, joka esiintyi korpuksessa kolme kertaa. Adjektiivia *rakas* oli käytetty vastineena kolme kertaa ja verbiä *tykätä* oli käytetty vastineena kaksi kertaa. Myös adjektiivit *lempiväinen* ja *romanttinen* olivat edustettuina, joista kumpikin esiintyi korpuksessa kerran. 29 tapauksessa sana *love* ei ollut välittynyt suomenkielisessä säkeistössä ollenkaan. Niin kuin

rinnakkaiskorpuksessa englanti-venäjä, myös rinnakkaiskorpuksessa englanti-suomi yleisin syy sanan *love* välittymättömyyteen lähtökielissä versioissa oli toistojen poisto, kuten seuraavasta esimerkeistä on huomattavissa:

(19a) *Love is an open door/Love is an open door/Life can be so much more/With you, with you/With you, with you/Love is an open door* (Love is an Open Door, Frozen)

(19b) *Ovi nyt auki on/ Ovi nyt auki on/Ovi se lemme on/Se on, se on/ Se on, se on/Ovi nyt auki on* (Ovi nyt auki on, Frozen – Huurteinen seikkailu)

Taulukko 20. Suomenkielisten vastineet sanalle *love* rinnakkaiskorpuksessa englanti-suomi

x	29
rakkaus	12
rakastaa	6
lempiä	4
rakas	3
tykätä	2
lempiväinen	1
romanttinen	1

4.3.2 Ärsykesanat rinnakkaiskorpuksissa venäjä-englanti ja suomi-englanti

Rinnakkaiskorpuksessa venäjä-englanti oli 59 rakkautta merkitsevää sanaa. Niihin lukeutuivat substantiivit *любовь* ja *любовник*, verbi *любить* ja adjektiivi *любимый*. 37 tapauksessa rakkauteen liittyvä sana oli välittynyt alkuperäistekstin sanasta *love*. Käsitteistä *lover*, *loved one*, *like*, *romance* ja *wuv* rakkauteen liittyvä sana oli välittynyt kerran kustakin käsitteestä. Seitsemässätoista tapauksessa venäjänkielisessä säkeistössä oli jokin rakkauteen liittyvä sana, jota ei alkuperäisessä versiossa ollut. Useassa tapauksessa tämä ilmiö johtui siitä, että säkeistöön oltiin haluttu saada riimipari, kuten seuraavassa esimerkissä:

(20a) В груди моей жар/Это май и томление в крови/Это юность и трепет любви/ Будто в сердце пожар (Эту песню мою, Бэмби)

(20b) I'm seeking that glow/Only found when you're young and it's May/Only found on that wonderful day/When all longing is through (Looking for Romance, Bambi)

Taulukko 21. Ärsykesanat rinnakkaiskorpuksessa venäjä-englanti

love	37
x	17
lover	1
loved one	1
like	1
romance	1
wuv	1

Rakkauteen liittyviä suomenkielisiä sanoja oli rinnakkaiskorpuksessa suomi-englanti yhteensä 38 sanaa. Sanoihin lukeutui eri muotoja substantiivista rakkaus, verbistä *rakastaa* sekä adjektiivista *rakas*. Yhdeksäsatoista tapauksessa rakkauteen liittyvät sanat olivat juontaneet alkuperäisissä versioissa olleeseen sanaan *love*. Rakkauteen liittyvä sana oli välittynyt suomenkieliseen versioon käsitteestä *baby mine* kahdessa tapauksessa, kuten myös käsitteistä *baby of mine* ja *loved one*. Käsitteistä *little one*, *romance* ja *wuv* rakkauteen liittyvä sana oli tullut suomenkieliseen versioon kustakin käsitteestä kerran. Kymmenessä tapauksessa rakkauteen liittyvä sana oli ilmestynyt suomenkieliseen säkeeseen ilman että alkuperäisessä versiossa olisi ollut mitään rakkauteen liittyvää. Tämä näyttää johtuvan osin siitä, että suomenkielisissä säkeistöissä toistetaan rakkauteen liittyvää sanaa, kuten seuraavassa esimerkissä:

(21a) *Rakkaus* on nyt kuin eilinen/ Niin kuin läsnä leikkien/Nyt tullut sä olet, *rakkainpain*/Sua mä aina *rakastan* (Rakkaus, Robin Hood)

(21b) Love, it seems like only yesterday/You were just a child at play/Now you 're all grown up inside of me/Oh, how fast those moments flee (Love, Robin Hood)

Taulukko 22. Ärsykesanat rinnakkaiskorpuksessa suomi-englanti

love	19
x	10
baby mine	2
baby of mine	2
loved one	2
little one	1
romance	1
wuv	1

4.3.3 Laulettavuus

Englanninkielisistä sanoituksista löytyi yhteensä seitsemätoista sanaa, joissa esiintyi konsonanttiyhtymiä. Yleisin yhtymä oli *str*, joka esiintyi yhteensä kahdeksan kertaa. Tämä konsonanttiyhtymä löytyi sanoista *street*, *string*, *strength*, *strange* ja *strike*. Seuraavaksi eniten edustui konsonanttijono *thr*, joka löytyi sanoista *through*, *there*, *three* ja *thrill*. Kahdessa tapauksessa esiintyi myös yhtymä *spl* sanassa *split*.

Myös venäjänkielisissä versioissa konsonanttiyhtymiä esiintyi seitsemäsatoista sanassa. Konsonanttiyhtymä *стр* esiintyi yhteensä kahdeksatoista sanassa. Näihin lukeutuvat sanojen *быстротечный*, *страх*, *стремиться*, *страшный*, *сестричка*, *быстро*, *устроить*, *встречать*, *стройный* ja *странный* eri muodot. Muita yhtymiä olivat *спл*, *скр*, *ств*, *спр* ja *вдр*. Kyseiset

konsonanttijonot löytyivät sanoista *бесплатный, скромный, одиночество, спрос* ja *вдруг*. Kolmessa tapauksessa konsonanttiyhtymän sisältävä sana muodosti riimiparin toisen sanan kanssa. Näitä riimipareja olivat *быстротечна – бесконечно, странно – неустанно* ja *друг – вдруг*.

Suomenkielisistä sanoituksista oli löydettävissä kahdeksan sanaa, jotka sisälsivät konsonanttijonoja. Yhtymä mpp löytyi sanoista *komppania* ja *symppis*. Myös yhtymä lkk esiintyi kahdessa sanassa, joista kumpikin oli *pilkkoen*. Muita konsonanttiyhtymiä olivat lpp, ntt, ltt ja nss sanoissa *tulppaaneihin, romanttinen, malttamaan* ja *tanssiin*.

Taulukko 23. Klusiileja sisältävät konsonanttiyhtymät

englanti	venäjä	suomi
str, thr, spl	вдр, ств, стр, спл, скр, спр	lkk, lpp, ntt, ltt

4.3.4 Merkitys

Käännöksiä venäjänkielisistä säkeistöistä oli neljätoista ja sijaistekstejä kuusi säkeistöä. Venäjänkieliset versiot säkeistöistä lukeutuivat enimmäkseen adaptaatioihin. Sopeutettuja säkeistöjä oli korpuksessa yhteensä 21 kappaletta. Laskin adaptaatioksi esimerkiksi seuraavan säkeistön:

- (a) Встав на цыпочки, нарциссы желтеют/Одуванчик, словно лев ручной/Нежность лилии к нему лелеют/В этот полдень золотой (Полдень золотой, Алиса в стране чудес)
- (b) There are dizzy daffodils on the hillside/Strings of violets are all in tune/Tiger lilies love the dandelions/In the golden afternoon (All in the Golden Afternoon, Alice in Wonderland)

Tein kyseisen luokituspäätöksen muun muassa sillä perusteella, että venäjänkielisessä versiossa lauletaan kultaisesta puolipäivästä ja alkuperäisessä versiossa taasen kultaisesta iltapäivästä. Vieruskäsitteitä oli käytetty venäjänkielisessä versiossa myös kukista. Esimerkiksi toisessa säkeessä lauletaan voikukasta, kun taas alkuperäisessä versiossa puhutaan orvokeista. Kolmannessa säkeessä venäjänkielisessä versiossa oli käytetty myös yläkäsitettä *lilja*, siinä missä alkuperäisessä laulettiin tiikerililjoista.

Myös suomenkieliset säkeistöt kuuluivat useimmiten adaptaation kategoriaan. Säkeistöistä 22 kappaletta kuului tähän luokkaan. Kuitenkin myös käännökset edustuivat huomattavasti säkeistöjen määrään suhteutettuna. Käännöksiksi lukeutui yhteensä kuusitoista säkeistöä. Esimerkkinä käännöksestä seuraava säkeistö:

- (a) Niin usko sä vaan/Toivees' on luotu toteutumaan/Rohkeuttasi nyt tarvitaan/Sua jossain kaivataan (Sua jossain kaivataan, Bernard ja Bianca Australiassa)
- (b) Have faith, little one/Till your hopes and your wishes come true/You must try to be brave, little one/Someone 's waiting to love you (Someone's Waiting For You)

Sijaistekstejä puolestaan oli tässä tapauksessa vähemmän kuin venäjänkielisissä säkeistöissä. Niitä löytyi korpuksesta vain kolme kappaletta.

Taulukko 24. Säkeistöjen luokitus

	käännös	adaptaatio	korvaava teksti
venäjä	14	21	6
suomi	16	22	3

4.3.5 Rytmi ja riimi

Englanninkielisistä säkeistöistä 32 säkeistössä oli sointuvuutta. Niissä säkeistöissä, joissa myös venäjänkielisessä versiossa oli riimipari, tavumäärä vaihteli kuudessa säkeistössä. Jokaisessa tapauksessa tavumäärän vaihteluun oli johtanut alkuperäisessä versiossa ollut sointuvuus, joka oltiin haluttu säilyttää kohdekielisessä versiossa. Riimiparin sisältäneiden englanninkielisten säkeistöjen kahdessa venäjänkielisessä versiossa ei ollut riimejä. Näistä säkeistöistä toisessa tavumäärä oli laskenut yhdessä säkeessä yhdellä tavulla. Konkordanssihaun avulla saaduista säkeistöistä löytyi myös tapauksia, joissa riimiä ei ollut alkuperäisissä säkeistöissä eikä venäjänkielisissä säkeistöissä ja tapauksia, joissa alkuperäisissä versioissa ei ollut riimiä, mutta venäjänkielisissä versioissa oli. Tavumäärä vaihteli yhdessä säkeistössä, jossa ei ollut riimiä kummassakaan versiossa. Niistä säkeistöistä, joissa riimi oli pelkästään venäjänkielisessä versiossa, tavumäärämuutoksia oli kahden säkeistön välillä.

Taulukko 25. Tavumäärien vaihtelu säkeistöissä

englanti	venäjä
336	377

Niissä säkeistöissä, joissa sekä englanninkielisessä että suomenkielisessä versiossa oli riimipari, tavumäärä vaihteli kahdessatoista säkeistössä. Näistä tapauksista kymmenessä säkeistössä tavumäärän vaihtelu oli johtunut siitä, että suomenkielisessä versiossa oli säilytetty englanninkielisessä versiossa ollut sointuvuus. Kuudessa säkeistössä suomenkielisessä versiossa ei ollut riimiä, vaikka alkuperäisessä versiossa oli ollut. Näistä tapauksista kahdessa säkeistössä oli ollut tavumuutoksia alkuperäisen ja suomenkielisen version välillä. Säkeistöissä oli myös tapauksia, joissa sointuvuutta ei ollut niin alkuperäisessä kuin suomenkielisessäkään versiossa ja tapauksia, joissa vain suomenkielisissä versioissa oli sointuvuutta. Missään säkeistössä näissä tapauksissa ei ollut kuitenkaan muutoksia tavumäärissä.

Taulukko 26. Tavumäärien vaihtelu säkeistöissä

englanti	suomi
449	436

4.4 Tapaus 4: *time*

4.4.1 Vastineet rinnakkaiskorpuksissa englanti-venäjä ja englanti-suomi

Korpuksessa sana *time* esiintyi yhteensä 48 kertaa. Venäjänkielisistä aikaan liittyvistä vastineista yleisin oli adverbi *впервые*, joka esiintyi rinnakkaiskorpuksessa englanti-venäjä viisi kertaa. Seuraavaksi yleisin vastine oli substantiivi *час*, joka oli edustettuna korpuksessa neljä kertaa. Substantiivi *время* esiintyi korpuksessa kolme kertaa. Vastineet *пора* ja *всегда* esiintyivät kukin rinnakkaiskorpuksessa kaksi kertaa. Edustettuina olivat myös vastineet *весь день*, *вовремя*, *еще раз* ja *срок*, joista kukin esiintyi korpuksessa kerran. 28 tapauksessa sana *time* ei välittynyt venäjänkieliseen säkeistöön lainkaan. Tähän ilmiöön oli syynä esimerkiksi se, että lähtökielisessä säkeistössä sana *time* sointui toisen sanan kanssa, ja riimipari oltiin haluttu säilyttää samassa kohtaa, kuin alkuperäisessäkin versiossa, kuten seuraavasta esimerkistä on huomattavissa:

(22a) It's sad Aladdin 's hit the bottom/He's become a one-man rise in **crime**/I 'd blame parents except he hasn't got 'em/Gotta eat to live, gotta steal to eat/Tell you all about it when I got the **time** (One Jump Ahead, Aladdin)

(22b) Бедный Аладдин теперь попался/Если бы могла увидеть **мать**/С ранних лет сиротой малыш остался/Я ворую хлеб только чтобы жить/Это вы должны хоть как-то **понимать** (Прыгай, Аладдин)

Taulukko 27. Venäjänkieliset vastineet sanalle *time*

х	28
впервые	5
час	4
время	3
пора	2
всегда	2
весь день	1
вовремя	1
еще раз	1
срок	1

Yleisin suomenkielinen vastine sanalle *time* oli substantiivi *aika*, joka esiintyi rinnakkaiskorpuksessa englanti-venäjä yhteensä yksitoista kertaa. Seuraavaksi yleisin vastine oli käsite *ensi kertaa*, joka oli edustettuna korpuksessa yhdeksän kertaa. Myös vastineet *milloinkaan*, *hetki sitten* ja *ehtiä* esiintyivät kukin korpuksessa kerran. 25 tapauksessa säkeistöön ei ollut välittynyt alkuperäisestä versiosta aikaan liittyvää sanaa tai ilmausta. Kuten venäjänkielistenkin säkeistöjen kohdalla, syynä tähän ilmiöön on monessa tapauksessa haluttu saada säkeistöön alkuperäistä versiota vastaavaa sointuvuutta, niin kuin seuraavassa esimerkissä:

(23a) 'Cause a dream's no *crime*/Not once upon a *time*/Once upon a time in New York City (Once upon a time in New York City, Oliver and Company)

(23b) Kaikki *haaveilee*/ Kun päivä *valkenee*/ Taasen valkenee se New Yorkissa (Olipa kerran New Yorkissa, Oliver ja kumppanit)

Merkillistä tässä tapauksessa on se, että kyseisessä esimerkissä myös viimeisessä säkeistössä oleva *time* on jäänyt pois, vaikka sen olisi voinut kääntää ”Kerran kauan sitten New Yorkissa”, jolloin sekä merkitys olisi säilynyt että aikaan liittyvä sana olisi välittynyt myös kohdekieliseen versioon. Tavumäärä olisi nimittäin pysynyt samana kuin nykyisessäkin säkeessä.

Taulukko 28. Suomenkieliset vastineet sanalle *time*

x	25
aika	11
ensi kertaa	9
milloinkaan	1
hetki sitten	1
ehtiä	1

4.4.2 Ärsykesanat rinnakkaiskorpuksessa venäjä-englanti

Sanojen *время* ja *час* eri muodot yksikössä ja monikossa sekä sana *нопа* esiintyivät rinnakkaiskorpuksessa venäjä-englanti yhteensä 34 kertaa. Useimmin aikaa merkitsevä sana oli ilmestynyt venäjänkieliseen säkeistöön sanasta *when*, joka esiintyi korpuksessa kuusi kertaa. Seuraavaksi yleisin sana oli *time*, joka oli edustettuna korpuksessa neljä kertaa. Käsitteet *forever* ja *hours* esiintyvät korpuksessa kumpikin kaksi kertaa, ja kerran esiintyvät käsitteet *season* ja *it's*. 19 tapauksessa aikaa merkitsevä sana esiintyi venäjänkielisessä säkeistössä, vaikka alkuperäisessä säkeistössä ei ole ollut mitään aikaan viittaavaa. Myös näissä tapauksissa yleisin syy on ollut se, että kohdekieliseen versioon on haluttu alkuperäisessä versiossa ollut sointuvuutta, kuten seuraavassa esimerkissä:

(24a) Трудный день, трудный *час*/ Позови только *нас*/И в тот час мы придем/Кликать не смей (От тревог и невзгод, Спасатели)

(24b) R-E-S-C-U-E/Rescue Aid *Society*/Honesty, loyalty/We pledge to thee (Rescue Aid Society, The Rescuers)

Taulukko 29. Ärsykesanat rinnakkaiskorpuksessa venäjä-englanti

x	19
when	6
time	4
forever	2
hours	2
season	1
it's	1

Eri yksikkö- ja monikkomuodot sanasta aika esiintyivät rinnakkaiskorpuksessa suomi englanti yhteensä 20 kertaa. En ottanut tässä tapauksessa huomioon käsitettä *saada aikaan* tai sanan *melko* synonyyminä esiintyvää adjektiivia *aika* (esimerkiksi korpuksessa esiintynyt ilmaus *aika tuhma*). Kahdeksassa tapauksessa aikaa merkitsevä sana oli tullut suomenkieliseen versioon sanasta *time*. Seitsemässä tapauksessa aikaa merkitsevä sana oli ilmestynyt kohdekieliseen versioon muista käsitteistä, joita olivat *a while, fleeting, for years, let's get, let's go, till the day that* ja *wait*. Viidessä tapauksessa sana aika oli esiintynyt säkeistössä, jonka alkuperäisessä versiossa ei ollut mitään aikaa merkitsevää sanaa. Mitään yleistä yhteistä syytä kyseiselle ilmiölle ei löytynyt. Yhdessä tapauksessa ilmaisu *loved ones departed* oli käännetty suomenkieliseen versioon *ne, jotka aika jo jätti*.

Taulukko 30. Ärsykesanat rinnakkaiskorpuksessa suomi-englanti

time	8
x	5
a while	1
fleeting	1
for years	1
let's get	1
let's go	1
till the day that	1
wait	1

4.4.3 Laulettavuus

Englanninkielisistä säkeistöistä löytyi yhdeksän sanaa, jotka sisälsivät konsonanttiyhtymiä. Yleisin niistä oli thr, joka esiintyi sanoissa *there, through* ja *three*. Seuraavaksi yleisin yhtymä oli str, joka edustui sanoissa *strong* ja *street*. Myös konsonanttiyhtymä spr löytyi eräästä säkeistöistä sanasta *spring*. Useimmassa tapauksessa yhtymän sisältävät sanat olivat valikoituneet jonkin toisen säkeistössä olevan sanan riimipariksi. Säkeistöistä löytyi sellaisia sointuja, kuten *through – do, through – you, through – true* ja *spring – sing*.

Venäjänkielisistä säkeistöistä löytyi kymmenen konsonanttijonon sisältävää sanaa. Yleisin konsonanttiyhtymistä oli *стр*, joka oli edustunut seuraavissa käsitteissä: *устроить, странный, страшно, встречать, быстро* ja *сестрица*. Seuraavaksi eniten konsonanttiyhtymistä esiintyi yhtymä *скр*, joka löytyi verbeistä *раскрасить* ja *скрыть*. Myös konsonanttijonot *ств* ja *вдр* edustuivat säkeistöissä. Yhtymä *ств* esiintyi sanassa *совершенство* ja yhtymä *вдр* edustui sanassa *вдрыз*. Kahdessa tapauksessa konsonanttiyhtymän sisältävä sana juonsi juurensa alkuperäisessä versiossa olleeseen sanaan, niin kuin seuraavasta säkeistöissä olleesta säkeestä on nähtävissä:

(25a) Раскрасить стены вновь, где столько комнат брать (Когда же жизнь я смогу начать, Рапунцель – Запутанная история)

(25b) I'll paint the walls some more, I'm sure there's room somewhere (When Will My Life Begin, Tangled)

Suomenkielisissä säkeistöissä konsonanttiyhtymiä esiintyi neljässä sanassa. Yleisin yhtymä oli *nss*, joka edustui säkeistöissä kaksi kertaa verbissä *tanssia* ja kerran sanassa *kanssas*. Toinen yhtymä, joka löytyi säkeistöistä, oli *lkk*. Se esiintyi säkeistöissä kerran sanassa *pelkkää*. Kaikissa muissa tapauksissa paitsi yhdessä konsonanttiyhtymän sisältävät sanat ovat valikoituneet säkeistöihin siitä syystä, että kohdekieliset sanoitukset ovat pyrkineet olemaan uskollisia alkuperäisille sanoituksille, kuten esimerkiksi eräässä säkeistöissä olleessa säkeessä:

(26a) Aamuun tanssia mä voin (Ensi kertaa ikuisuuteen, Frozen – Huurteinen seikkailu)

(26b) I'll be dancing through the night (For the First Time In Forever, Frozen)

Taulukko 31. Klusiileja sisältävät konsonanttiyhtymät

englanti	venäjä	suomi
thr, str, spr	стр, скр, ств, вдр	lkk

4.4.4 Merkitys

Venäjänkieliset säkeistöt lukeutuivat useimmiten adaptaatioiksi. Säkeistöistä kuusitoista oli sopeutettu kohdekielelle. Mielsin adaptaatioiksi esimerkiksi seuraavan säkeistön:

(27a) Ведь можно книгу взять, еще раз прочитать/Раскрасить стены вновь/Где столько комнат брать/И каждый, каждый локон нужно расчесать/О чем еще я могу мечтать (Когда же жизнь я смогу начать, Рапунцель: Запутанная история)

(27b) And I'll reread the books if I have time to spare/I'll paint the walls some more, I 'm sure there's room somewhere/And then I'll brush and brush, and brush and brush my hair/Stuck in the same place I've always been (When Will My Life Begin, Tangled)

Periaatteessa kyseinen säkeistö olisi voinut lukeutua myös käännökseksi, sillä molemmissa versioissa lauletaan kirjojen lukemisesta uudelleen, seinien maalaamisesta ja hiusten harjaamisesta. Perustelen kuitenkin päätökseni sillä, että säkeistössä ei ole kovinkaan sanatarkkoja käännöksiä ja että säkeistön viimeisten säkeiden ajatukset eroavat toisistaan suuresti.

Käännöksiä ja sijaistekstejä oli puolestaan melkein saman verran. Käännöksiksi lukeutui kahdeksan venäjänkielistä säkeistöä, kun taas sijaisteksteihin kuului yhdeksän säkeistöä. Korvaaviksi teksteiksi mielsin esimerkiksi seuraavan säkeistön:

(28a) Любой ученый знает/В любые времена/Что разум отстывает/Когда есть он и она (•
Прекрасная вещь (Меч в камне)

(28b) You're wasting time resisting/You'll find the more you do/The more she'll keep
insisting/Her him has got to be you (A Most Befuddling Thing, The Sword in the Stone)

Suomenkielisistä säkeistöistä adaptaatioita oli kaksitoista ja sijaistekstejä kahdeksan säkeistöä. Suomenkielisistä säkeistöistä suurin osa oli käännöksiä. Niihin lukeutui yhteensä kolmetoista säkeistöä. Esimerkkinä käännöksestä seuraava säkeistö:

(29a) Vain hetki sitten me kohdattiin/Minua myös tarvitsit niin/Ja suruisasti sinä katsoit vain mua/Ja
huomasin, tarvitsin myös sua (Näkemiin, oi kulta, Topi ja Tessu)

(29b) We met, it seems, such a short time ago/You looked at me, needing me so/Yet from your sadness
our happiness grew/And I found out I needed you too (Goodbye May Seem Forever, The Fox and the
Hound)

Taulukko 32. Säkeistöjen luokitus

	käännös	adaptaatio	korvaava teksti
venäjä	8	16	9
suomi	13	12	8

4.4.5 Rytmi ja riimi

Säkeistöjen englanninkielisistä versioista 32 säkeistössä oli riimipareja. Viidessätoista säkeistössä, jossa myös venäjänkielisessä versiossa oli sointuvuutta, oli muutoksia tavumäärässä. Näistä tapauksista vain viidessä ero tavumäärässä johtui siitä, että alkuperäisessä versiossa ollut sointuvuus on haluttu säilyttää. Yhden säkeistön kohdalla venäjänkielisessä versiossa ei ollut riimiparia, vaikka alkuperäisessä versiossa on ollut. Tässä säkeistössä venäjänkielisen version ensimmäinen säe sisältää yhden tavun enemmän kuin alkuperäisen version säe. Säkeistöistä löytyi myös yksi tapaus, jossa riimiä ei ollut kummassakaan versiossa. Tässäkin tapauksessa tavumäärä oli vaihdellut, tosin nyt venäjänkielisessä versiossa tavumäärä oli yhden tavun vähäisempi kuin alkuperäisessä versiossa.

Taulukko 33. Tavumäärien vaihtelu säkeistöissä

englanti	venäjä
623	630

Riimiparin sisältävistä suomenkielisistä säkeistöistä kymmenessä on eroja tavumäärissä alkuperäisiin säkeistöihin verrattuna. Vain kolmessa tapauksessa näistä tavumääräero selittyy sillä, että suomenkieliseen versioon on sisällytetty alkuperäistä sointuvuutta vastaava riimipari. Yhdessä tapauksessa ero tavumäärässä johtuu siitä, että suomenkielisessä versiossa on alkuperäiseen versioon nähden yksi sointuva sana enemmän. Kahden säkeistön kohdalla suomenkielisessä versiossa ei ollut alkuperäisessä versiossa ollutta sointuvuutta. Kummassakaan tapauksessa tavumäärässä ei ollut eroja. Säkeistöistä löytyi myös yksi tapaus, jossa suomenkielisessä versiossa oli riimipari, kun taas alkuperäisessä versiossa sitä ei ollut. Tästä oli johtunut suomenkielisen säkeistön ensimmäisessä säkeessä ollut tavumäärän vähennys.

Taulukko 34. Tavumäärien vaihtelu säkeistöissä

englanti	suomi
411	411

4.5 Tapaus 5: *world*

4.5.1 Vastineet rinnakkaiskorpuksissa englanti-venäjä ja englanti-suomi

Sana *world* esiintyy korpuksessa yhteensä 31 kertaa. Rinnakkaiskorpuksessa englanti-venäjä yleisin vastine kyseiselle sanalle on *мир*, joka esiintyy korpuksessa 20 kertaa. Kahdessa tapauksessa venäjänkielinen vastine oli *свет* ja yhdessä *мировой простор*. Kahdeksassa tapauksessa sana *world* ei välity alkuperäisestä versiosta venäjänkielisiin versioon laisinkaan. Yleisin syy tälle on se, että venäjänkielisessä versiossa ei ole toistettu alkuperäisessä versiossa toistuvaa sanaa tai peräti lausetta, vaan luotu kokonaan uusi säe, kuten seuraavassa esimerkissä:

(30a) A whole new *world*/A dazzling place I never knew/But when I 'm way up here/It's crystal clear/That now I 'm in a whole new *world* with you/Now I 'm in a whole new *world* with you (A Whole New World, Aladdin)

(30b) Волшебный *мир*/Я верю сбудутся мечты/Дивный, прекрасный край/Он словно рай/Слепит глаза от этой красоты/Много здесь чудес, увидишь ты (Волшебный мир, Аладдин)

Taulukko 35. Venäjänkieliset vastineet sanalle *world* rinnakkaiskorpuksessa englanti-venäjä

мир	21
х	8
свет	2
мировой простор	1

Rinnakkaiskorpuksessa englanti-suomi yleisin suomenkielinen vastine sanalle *world* oli *maailma*. Yhdessä tapauksessa sanan *maailma* eteen oli sana *haave* ja toisessa tapauksessa *maailma* oli kääntynyt sanaksi kaikki tarkoittaen kaikkia maailman ihmisiä. Kolmessatoista tapauksessa suomenkielisessä versiossa ei ollut mitään maailmaan liittyvää sanaa tai käsitettä. Mitään yleistä syytä tälle ei löydy, mutta esimerkiksi elokuvassa *Aladdin* esiintyneessä kappaleessa *A Whole New World* sanan **world** tilalla on käytetty sanaa *yö*, kuten seuraavasta esimerkistä on huomattavissa:

(31a) A whole new world/A dazzling place I never knew/But when I 'm way up here/It's crystal clear/That now I 'm in a whole new world with you/Now I 'm in a whole new world with you (A Whole New World, Aladdin)

(31b) Se on kuin yö/Ja tähdet loistaa aina, kun/Tään uuden maailman/ Nään ihanan/Se kauneudessaan on kuin yö tää uus/Kauneudessaan on kuin yö tää uus (Se on kuin yö, Aladdin)

Taulukko 36. Suomenkieliset vastineet sanalle *world* rinnakkaiskorpuksessa englanti-suomi

maailma	16
х	13
haavemaailma	1
kaikki	1

4.5.2 Ärsykesanat rinnakkaiskorpuksissa venäjä-englanti ja suomi-englanti

Venäjänkielisiä maailmaa merkitseviä sanoja oli rinnakkaiskorpuksessa venäjä-englanti yhteensä 55 kappaletta. Mukaan oli otettu pelkästään sanan мир eri muotoja. Enemmistössä tapauksista maailmaa merkitsevä sana oli tullut kohdekieliseen versioon lähtökielen sanasta *world*. Seuraavaksi yleisin käsite oli *under the sea*, joka oli käännetty venäjäksi *в мире морском*, ja joka esiintyi yhteensä 18 säkeessä. Kyseisen vastineen yleisyys selittyy sillä, että ilmausta *under the sea* toistettiin elokuvassa *Pieni merenneito (The Little Mermaid)* esiintyneessä kappaleessa *Under the Sea*. Eräässä tapauksessa venäjänkielinen maailma-sanana vastine oli ilmestynyt lähtökielisen säkeen sanasta *earth*. On myös yksi tapaus, josta maailmasta oli käytetty ilmausta *up there* puhuttaessa meren yläpuolella olevasta maailmasta, kuten seuraavasta esimerkistä on nähtävissä:

(32a) И известно, что в надводном мире люди/Не любят крикунов и болтунов/Ну а девушки земной, гораздо лучше быть немой/Да и к чему пустая трата лишних слов? (Мой несчастный дружок, Русалочка)

(32b) The men up there don't like a lot of blabber/They think a girl who gossips is a bore/Yes on land it's much preferred for ladies not to say a word/And after all dear, what is idle prattle for? (Poor Unfortunate Souls, The Little Mermaid)

Neljässätoista tapauksessa maailmaa merkitsevä sana oli ilmestynyt venäjänkieliseen säkeeseen ilman, että alkuperäisessä versiossa olisi ollut mitään maailmaa merkitsevää sanaa. Tälle ilmiölle ei löytynyt korpuksista mitään yhteistä tai yleistä tekijää.

Taulukko 37. Ärsykesanat rinnakkaiskorpuksessa venäjä-englanti

world	21
under the sea	18
x	14
earth	1
up there	1

Suomenkielinen sana *maailma* esiintyi rinnakkaiskorpuksessa suomi-englanti yhteensä 33 kertaa. Kuudessatoista tapauksessa se oli välittynyt alkuperäisen version sanasta *world*. Yhdessä tapauksessa sana *maailma* oli tullut ilmauksesta *where the people are* tarkoittaen merenalaisen maailman yläpuolella olevaa maailmaa. Kuudessatoista tapauksessa sana *maailma* oli ilmestynyt suomenkieliseen versioon, vaikka alkuperäisessä versiossa ei olisi ollut mitään maailmaa merkitsevää sanaa. Tälle ei löydy mitään yhteistä selitystä, mutta ainakin yhdessä tapauksessa tämä johtuu siitä, että suomenkielisessä versiossa on toistettu aiemmassa säkeessä ollut sana, kuten seuraavassa esimerkissä:

(33a) *Maailmaa* ne pyörittää/ Kas laki näin on *maailman*/Näät sortuvan vain heikomman (Maailmaa se pyörittää, Miekka kivessä)

(33b) That's what makes the *world* go round/You see my boy, it's nature's way/Upon the weak the strong ones prey (That's What Makes the World go Round, The Sword in the Stone)

Taulukko 38. Ärsykesanat rinnakkaiskorpuksessa suomi-englanti

world	16
x	16
where the people are	1

4.5.3 Laulettavuus

Englanninkielisistä säkeistöistä oli löydettävissä yksitoista sanaa, joissa oli konsonanttiyhtymä. Eniten käytetty konsonanttiyhtymä oli str, joka esiintyi sanoissa *strong*, *strength*, *strut* ja *street*. Seuraavaksi yleisin yhtymä oli thr, joka löytyi sanoista *thrilling* ja *through*. Säkeistöissä esiintyvät myös konsonanttijonot spl, spr ja scr sanoissa *splendid*, *spring* ja *indescribable*. Kolme konsonanttiyhtymän sisältävää sanaa muodosti säkeistössä riimiparin toisen säkeistössä olleen sanan kanssa. Näitä tapauksia olivat *splendid – when did*, *spring – sing*, *strut – mutt* ja *strong – song*.

Venäjänkielisistä säkeistöistä konsonanttiyhtymiä sisältäviä sanoja oli yksitoista kappaletta. Eniten konsonanttiyhtymistä edustui стр, joka esiintyi sanoissa *устроить*, *строчка*, *встречать*, *стрела* ja *строгий*. Seuraavaksi eniten oli käytetty yhtymää ств, joka löytyi sanoista *присутствие* ja *общество*. Muita konsonanttiyhtymiä olivat взг ja скр, jotka esiintyivät verbeissä *взглянуть* ja *скрывать* sekä вдр, joka edustui sanassa *вдруг*. Mitkään näistä sanoista eivät sointuneet toisten säkeistöissä olevien sanojen kanssa. Vain yhdessä tapauksessa on huomattavissa alkuperäisten sanoitusten vaikutus konsonanttiyhtymän sisältävän sanan valikoitumiseen:

(a) Взгляни-ка на мир подводный/Веселье и благодать (В мире морском/Русалочка)

(b) Just look at the world around you/Right here on the ocean floor (Undet the Sea/The Little Mermaid)

Suomenkielisistä säkeistöistä löytyi yhdeksän sanaa, jotka sisälsivät konsonanttiyhtymän. Yleisin konsonanttijono oli nss, joka esiintyi kolme kertaa verbissä *tanssia* ja kolme kertaa sanassa *kanssa*. Lisäksi säkeistöissä edustuivat konsonanttiyhtymä nkk sanassa *kunkku* sekä yhtymä rkk sanan adjektiivin *kirkas* genetiivimuodossa (*kirkkaan*). Neljässä tapauksessa suomenkielisessä säkeistössä ollut konsonanttiyhtymän sisältävä sana on saanut alkunsa lähtökielestä olleesta sanasta, kuten seuraavassa tapauksessa:

(34a) I wanna see, wanna see them dancin' (Part of Your World/The Little Mermaid)

(34b) Tahdon mä niin mennä mukaan tanssiin (Unelmiin mä jään/Pieni Merenneito)

Taulukko 39. Klusiileja sisältävät konsonanttiyhtymät

englanti	venäjä	suomi
str, thr, spl, spr	стр, ств, взг, скр, вдр	nkk, rkk

4.5.4 Merkitys

Venäjän- ja suomenkielisissä säkeistöissä oli saman verran käännöksiä. Kummassakin kohdekielellä käännöksiksi oli luettavissa yhdeksän säkeistöä. Sattumalta myös erään saman säkeistön suomen –ja venäjänkielinen versio on käännös:

(35a) Пусть впервые в этот вечер/Реальным станет мир из снов/Мне дали шанс найти друзей/И шанс найти любовь (Ведь впервые в этот вечер, Холодное сердце)

(35b) Ensi kertaa ikuisuuteen/Mun unelmani toteutuu/On yksinäisyys jäänyt taa/Nyt lemmen löytää saan (Ensi kertaa ikuisuuteen, Frozen – Huurteinen seikkailu)

(35c) For the first time in forever/I 'm getting what I 'm dreaming of/A chance to change my lonely world/A chance to find true love (For the First Time In Forever, Frozen)

Adaptaatioiksi lukeutui venäjänkielisistä säkeistöistä kaksitoista säkeistöä. Suomenkielisistä säkeistöistä adaptaatioita oli puolestaan kuusi kappaletta. Adaptaatioksi laskin esimerkiksi seuraavan, suomenkielisen säkeistön:

(36a) Kun kaikki nyt sanoo noin/Niin kuinka kieltää mä voin?/Voi, eihän rakki tanssikaan show'ssa/Taiteeni teille soin (Ma kaunis oon, Oliver ja kumppanit)

(36b) But when all the world says" Yes"/Then who am I to say" No"'/Don't ask a mutt to strut like a show girl/No, girl, you need a pro (Perfect Isn't Easy, Oliver and Company)

Sijaisteksteiksi laskin venäjänkielisistä säkeistöistä viisi säkeistöä. Suomenkielisistä säkeistöistä tähän luokkaan kuului eniten säkeistöjä. Suomenkielisiä sijaistekstejä oli yhteensä yksitoista kappaletta. Esimerkkinä tällaisesta tapauksesta seuraava suomenkielinen versio säkeistöä:

(37a) Taivas lumooa yöt/ Maailman kiitävät tähdet/ Kutsuu silloin ja lähdet/ Tuntee aidon sen sä saat (Se on kuin yö, Aladdin)

(37b) I can show you the world/Shining, shimmering, splendid/Tell me, princess, now when did/ You last let your heart decide? (A Whole New World, Aladdin)

Taulukko 40. Säkeistöjen luokitus

	käännös	adaptaatio	korvaava teksti
venäjä	9	12	5
suomi	9	6	11

4.5.5 Rytmi ja riimi

Englanninkielisistä säkeistöistä 26 oli sointuvuutta. Vain kahdessa venäjänkielisessä riimiparin sisältäneessä säkeistössä oli muutoksia tavumäärässä alkuperäiseen versioon nähden. Molemmissa tapauksissa syyksi osoittautui se, että säkeistö on haluttu saada sointumaan alkuperäisen version tavoin. Kahdessa säkeistössä venäjänkielisessä versiossa ei ollut sointuvuutta, vaikka alkuperäisessä versiossa oli ollut riimipari. Kummassakaan tapauksessa englanninkielisten ja venäjänkielisten säkeistöjen tavumäärissä ei ollut eroavaisuuksia. Säkeistössä oli myös kaksi tapausta, joissa sointuvuutta ei ollut niin alkuperäisessä kuin venäjänkielisessäkään versiossa. Toisessa tapauksessa säkeistöjen välillä oli tavueroja joka säkeessä.

Taulukko 41. Tavumäärien vaihtelu säkeistöissä

englanti	venäjä
85	83

Suomenkielisissä versioissa muutoksia tavumäärissä alkuperäiseen versioon nähden löytyi yhdeksästä säkeistöistä. Näistä säkeistöistä viidessä ero tavumäärissä johtui siitä, että suomenkielisessä versiossa oli pysytty uskollisena englanninkielisen version sointuvuudelle. Kahdessa tapauksessa suomenkielisessä versiossa ei ollut sointuvuutta, vaikka alkuperäisessä versiossa oli ollut riimipari tai riimipareja. Toisessa näistä säkeistöistä oli muutoksia tavumäärässä alkuperäiseen tavumäärään verrattuna. Säkeistöissä oli myös kaksi tapausta, joissa ei ollut riimiparia kummassakaan versiossa. Näistä säkeistöistä toisessa tavumäärä oli vähentynyt kahdessa säkeessä yhdellä tavulla suomenkielisessä versiossa.

Taulukko 42. Tavumäärien vaihtelu säkeistöissä

englanti	suomi
249	251

4.6 Yhteenveto

4.6.1. Tapaus *dream*

Tapauksessa *dream* sanan *dream* yleisin venäjänkielinen vastine oli *мечта*. Myös sana *сон* oli edustunut rinnakkaiskorpuksessa usein, mikä on luonnollista, sillä *dream* tarkoittaa unelman lisäksi unta. Niin kuin venäjänkielisissä säkeistöissä, myös suomenkielisissä säkeistöissä sanan *dream* yleisin vastine oli *unelma*. Toiseksi yleisin vastine puolestaan oli sanan *unelma* synonyymi *haave*. Suomenkielisissä säkeistöissä edustui myös kaksi kertaa sana *uni*. Sana *dream* välittyy yhtä monta kertaa suomen- ja venäjänkielisissä versioissa. Tämän perusteella tässä tapauksessa voidaan siis todeta, että kummatkin kohdekieliset säkeistöt ovat kieleltään yhtä luonnollisia.

Sana *dream* ei ollut välittynyt venäjänkielisiin versioihin usein siitä syystä, että venäjänkielisessä säkeistössä ei ollut toistettu unelmoitiin liittyvää sanaa, toisin kuin alkuperäisessä säkeistössä. Yleisin syy puolestaan sille, ettei sana ollut välittynyt suomenkieliseen säkeistöön oli se, että kohdekieliseen versioon oli haluttu säilyttää alkuperäisessä versiossa ollut sointuvuus. Sointuvuudella on ollut vaikutusta myös siihen, miksi kohdekielisessä tekstissä on ollut unelmointiin tai uneen liittyvä sana, vaikkei alkuperäisessä versiossa ole ollut mitään vastaavaa ärsykesanaa.

Kaikissa kielissä on klusiileja sisältäviä konsonanttiyhtymiä. Venäjänkielisissä säkeistöissä niitä on eniten, mutta melkein puolessa tapauksista konsonanttiyhtymän sisältävä sana on valikoitunut kohdekieliseen säkeistöön sen takia, että kohdekielinen versio on halunnut pysyä merkitykseltään uskollisena lähtökielisille sanoituksille. Venäjänkielisissä säkeistöissä on jopa neljän konsonantin jonoja, kuten esimerkiksi sanoissa *богатство* ja *взгляд*.

Säkeistöistä useimmat olivat adaptaatioita sekä suomen- että venäjänkielisistä versioista. Korvaavia tekstejä säkeistöt olivat harvemmin: suomenkielisistä versioista yksi säkeistö lukeutui korvaavaksi tekstiksi, venäjänkielisistä puolestaan yhtäkään säkeistöä ei voitu pitää korvaavana tekstinä. Käännöksiä oli venäjänkielisistä säkeistöistä melkein yhtä paljon kuin adaptaatioitakin. Rytmissä puolestaan ei ollut muutoksia kummassakaan kohdekielessä niissä säkeistöissä, joissa vain alkuperäisessä säkeistössä oli ollut sointuvuutta. Tavumäärä vaihteli useimmiten niissä säkeistöissä, joissa riimit oli sijoitettu samoihin kohtiin kuin alkuperäisissä versioissa. Kokonaismäärältään venäjänkielisissä versioissa oli ollut enemmän tavuja kuin englanninkielisissä säkeistöissä. Tavumäärä poikkesi alkuperäisistä säkeistöistä jopa kahdeksalla tavulla. Suomenkielisissä säkeistöissä puolestaan oli ollut kaksi tavua vähemmän alkuperäisiin versioihin nähden.

4.6.2. Tapaus *friend*

Sana *friend* oli välittynyt venäjänkielisiin versioihin 27 kertaa. Venäjänkielisiä vastineita sanalle olivat *друг*, *другья* ja *дружба*. *Friend* ei ollut välittynyt niissä tapauksissa, joissa sanaa ei oltu toistettu, toisin kuin alkuperäisessä versiossa, tai niissä tapauksissa, joissa säkeistöön oltiin haluttu sointuvuutta. Muutamassa tapauksessa sana oltiin muutettu indefiniittipronominiksi nähtävästi siksi, että kohdekielisen säkeistön tavumäärän on haluttu vastaavan alkuperäisen säkeistön tavumäärää. Suomenkielisiä vastineita puolestaan olivat sanat *ystävä*, *kaveri* ja *ystävyyys*. Näitä vastineita oli käytetty yhteensä yhdeksäntoista kertaa. Tämän perusteella voidaan todeta, että venäjänkieliset versiot ovat suomenkielisiä säkeistöjä luonnollisempia. Myös suomenkielisissä versioissa yhtenä yleisimpänä syynä sille, miksi sana ei ollut välittynyt kohdekieleen, oli toistojen poisto. Lisäksi tavumäärän pysyminen samana alkuperäisen kanssa on nähty tärkeämpänä kuin ystävyyyteen liittyvän sanan välitys.

Klusiileja sisältäviä konsonanttiyhtymiä on muihin tapauksiin nähden melko vähän. Useimmissa tapauksissa englanninkieliset konsonanttiyhtymän sisältävät sanat sointuvat toisen säkeistössä olevan sanan kanssa. Myös venäjän- ja suomenkieliset konsonanttijonon sisältävät sanat muodostavat usein riimiparin toisen säkeistössä olevan sanan kanssa. Suomenkielinen konsonanttiyhtymän sisältävä sana on nähtävästi valikoitunut säkeistöön sen perusteella, että sen tarkoituksena on välittää alkuperäisessä versiossa ollut ajatus. Tässäkin tapauksessa säkeistöt ovat useimmiten adaptaatioita, ja seuraavaksi eniten on käännöksiä. Venäjänkielisiä korvaavia tekstejä ei tässäkin tapauksessa ole ollenkaan. Suomenkielisistä säkeistöistä puolestaan kahta säkeistöä voi kutsua korvaavaksi tekstiksi. Rytmiltään englanninkieliset ja suomenkieliset säkeistöt olivat samanlaisia, sillä tavumäärässä ei ollut keskimäärin mitään muutoksia. Tavumääräeroja löytyi kuitenkin yksittäisistä säkeistöistä. Kahdessa suomenkielisessä säkeistössä tavumäärä oli kasvanut yhdellä tavulla, vaikka suomenkielisessä säkeistössä ei ollut sointuvuutta. Kuitenkaan siinä niiden säkeistöjen välillä, joissa suomenkielisessä versiossa oli ollut sointuvuutta, mutta alkuperäisessä versiossa ei, ei ollut mitään muutoksia tavumäärässä. Englannin- ja venäjänkielisten säkeistöjen välillä puolestaan oli tavumäärässä eroa peräti kolmen tavun verran, sillä venäjänkielisissä säkeistöissä oli sen verran enemmän tavuja. Tavumäärää oli kasvattanut esimerkiksi eräs tapaus, jossa venäjänkielisessä säkeistössä ei ollut riimiä, mutta alkuperäisessä säkeistössä oli.

4.6.3 Tapaus *love*

Sana *love* oli välittynyt venäjänkielisiin säkeistöihin yhteensä 39 kertaa. Sanaa välittivät kohdekieleen vastineet *любовь, любить, любовник, любимый* ja *любящий*. Suomenkielisiin säkeistöihin sana oli välittynyt 29 kertaa vastineiden *rakkaus, rakastaa, lempiä, rakas, tykätä, lempiväinen* ja *romanttinen* avulla. Puolessa tapauksista sana ei kuitenkaan ollut välittynyt suomenkielisiin säkeistöihin ollenkaan. Yleisin syy tähän on ollut se, että alkuperäisissä säkeistöissä toistuvia rakkautta merkitseviä sanoja ei ole toistettu suomenkielisissä versioissa. Sama syy on yleisin syy myös siihen, miksi rakkauteen liittyvät sanat eivät ole välittyneet venäjänkielisiin versioihin.

Englannin- ja venäjänkielisissä säkeistöissä oli saman verran konsonanttiyhtymän ja klusiilin tai klusiileja sisältäviä sanoja. Suomenkielisissä säkeistöissä niitä oli suhteessa muihin kieliin vähemmän, mutta tapauskohtaisesti enemmän kuin yleensä. Merkitykseltään säkeistöistä oli eniten adaptaatioita, mutta käännöksiäkin oli kummassakin kohdekieleessä paljon suhteutettuna säkeistöjen määrään. Korvaavia tekstejä oli tässä tapauksessa enemmän venäjän kuin suomen kielessä. Venäjänkieliset säkeistöt lukeutuivat korvaaviksi teksteiksi kuudessa tapauksessa, kun taas suomenkieliset säkeistöt puolestaan lukeutuivat korvaaviksi teksteiksi vain kolmessa tapauksessa.

Kaikissa niissä säkeistöissä, joissa sekä englannin- että venäjänkielisissä versioissa säkeistöistä oli sointuvuutta, tavumäärä oli vaihdellut siitä syystä, että kohdekielisiin versioihin oltiin haluttu säilyttää alkuperäisissä versioissa ollut sointuvuus. Niissä säkeistöissä, joissa ei ollut sointuvuutta pelkästään venäjänkielisessä säkeistössä, tavumäärä oli laskenut venäjänkielisessä versiossa. Myös suomenkielisissä säkeistöissä tavumäärä erosi alkuperäisestä useimmiten siitä syystä, että alkuperäisessä versiossa ollut sointuvuus oli välitetty kohdekieliseen versioon. Kahdessa säkeistössä, jossa kohdekielisessä versiossa ei ollut sointuvuutta, tavumäärä oli muuttunut. Säkeistöissä, joissa pelkästään suomenkielinen versio sisälsi riimiparin tai riimipareja, tai niissä tapauksissa, joissa kummassakaan versiossa ei ollut sointuvuutta, ei ollut eroja tavumäärissä. Keskimäärin venäjänkielisissä säkeistöissä oli myös tässäkin tapauksessa enemmän tavuja kuin englanninkielisissä säkeistöissä. Tavumäärä ylitti alkuperäisten säkeistöjen tavumäärän jopa 41 tavulla. Suomenkielisissä säkeistöissä puolestaan oli keskimäärin kolmetoista tavua vähemmän kuin alkuperäisissä.

4.6.4 Tapaus *time*

Venäjänkielisissä säkeistöissä sana *time* edustui 20 kertaa vastineissa *впервые, час, время, весь день, вовремя, еще раз* ja *срок*. Yli puolessa tapauksista, jolloin sana *time* oli esiintynyt lähtökielisessä versiossa, se ei kuitenkaan ollut välittynyt venäjänkieliseen versioon ollenkaan. Yksi syy tälle on ollut esimerkiksi se, että lähtökielisessä säkeistössä sana *time* on muodostanut riimiparin toisen sanan kanssa, ja kyseinen sointuvuus on haluttu säilyttää niin, että myös venäjänkielisessä versiossa riimipari on samassa kohdassa. Suomenkielisissä versioissa sana *time* oli välittynyt kohdekieleen käsitteiden *aika, ensi kertaa, milloinkaan, hetki sitten* ja *ehtiä* avulla. Yhteensä nämä käsitteet olivat esiintyneet 23 kertaa. Tässä tapauksessa siis muista tapauksista poiketen voitaisiin sanoa, että suomenkieliset versiot lauluista ovat luonnollisempia.

Venäjänkielisistä säkeistöistä adaptaatioita on tässäkin tapauksessa eniten, mutta yllätykseksi seuraavaksi eniten on korvaavia tekstejä. Suomenkielisistä säkeistöistä puolestaan eniten on käännöksiä, ja seuraavaksi yleisin luokitus on adaptaatio. Venäjänkielisissä säkeistöissä viidessätoista on tavumäärämuutoksia niiden säkeistöjen välillä, joissa molemmissa versioissa on sointuvuutta. Viidessä säkeistössä syynä tähän on ollut sointuvuuden säilyttäminen. Yhdessä säkeistössä, jossa alkuperäisessä versiossa on sointuvuutta, mutta venäjänkielisessä versiossa ei ole, tavumäärä on kasvanut venäjänkielisessä säkeistössä yhdellä tavulla alkuperäiseen nähden. Yhdessä tapauksessa, jossa kummassakaan versiossa ei ole sointuvuutta, englanninkielisessä säkeistössä on yksi tavu venäjänkielistä säkeistöä enemmän.

Suomenkielisistä säkeistöjen kohdalla kymmenessä on eroja kohdekielisten ja lähtökielisten versioiden tavumäärässä. Kolmessa tapauksessa syynä on ollut sointuvuus ja yhdessä tapauksessa syyksi on osoittautunut se, että suomenkielisessä säkeistössä on yksi sointuva sana enemmän alkuperäiseen nähden. Kahdessa tapauksessa suomenkielisessä versiossa ei ole sointuvuutta, vaikka alkuperäisessä versiossa on ollut. Kummassakaan tapauksessa ei kuitenkaan ole eroja versioiden tavumäärien välillä. Säkeistöjen seassa oli myös yksi tapaus, jossa suomenkielisessä versiossa oli sointuvuutta, mutta alkuperäisessä versiossa ei ollut riimejä. Kyseisessä tapauksessa suomenkielisessä säkeistössä oli ollut yksi tavu vähemmän alkuperäiseen nähden. Venäjänkielisissä säkeistöissä on keskimäärin enemmän tavuja. Tavumäärä ylittää alkuperäisten säkeistöjen tavumäärän seitsemällä tavulla. Suomen- ja englanninkielisten säkeistöjen välillä ei puolestaan ole keskimäärin mitään eroavaisuutta tavumäärissä.

4.6.5 Tapaus *world*

Venäjänkielisissä versioissa sanasta *world* oli käytetty seuraavia vastineita: *мир*, *свет* ja *мировой* *простор*. Kyseiset vastineet edustuivat yhteensä 24 kertaa. Vain kahdeksassa tapauksessa sana ei ollut välittynyt kohdekieliseen versioon ollenkaan. Yleisin syy tälle oli se, että venäjänkielisessä versiossa ei ole toistettu alkuperäisessä versiossa toistuvaa sanaa tai peräti lausetta, vaan säkeistöön on luotu kokonaan uusi säe. Suomenkielisissä versioissa vastineita sanalle ovat puolestaan olleet käsitteet *maailma*, *haavemaailma* ja *kaikki*. Nämä käsitteet edustuivat yhteensä kahdeksantoista kertaa. Kolmessatoista tapauksessa sana *world* ei välittynyt suomenkieliseen versioon ollenkaan. Mitään yleistä syytä tälle ei ole ollut, mutta useimmissa tapauksissa se on johtunut siitä, että *maailma* on käännetty sanaksi *yö* kappaleen *A Whole New World* suomenkielisessä versiossa *Se on kuin yö*. Muissa tapauksissa yleensä otsikossa oleva tarkasteltava sana on välittynyt kohdekieliseen versioon, kuten esimerkiksi kappaleen *I've Got a Dream* kohdalla. Sen suomenkielinen vastine on *Mä unelmoin* ja venäjänkielinen vastine puolestaan *Живет мечта*.

Venäjänkielisissä säkeistöissä on klusiileja sisältäviä konsonanttiyhtymiä yhden yhtymän enemmän kuin alkuperäisissä säkeistöissä. Venäjänkielisissä versioissa näkyy olevan tässäkin tapauksessa useita neljän konsonantin jonoja, kuten verbissä *взглянуть* ja substantiivissa *присутствие*. Yhdessä tapauksessa syy sanan valikoitumiseen on ollut se, että kohdekielisessä tekstissä on haluttu pysyä uskollisena lähtökielisen tekstin merkitykselle. Myös suomenkielisissä säkeistöissä on paljon konsonanttiyhtymiä sisältäviä sanoja, tosin klusiileja on vain neljässä sanassa. Neljässä tapauksessa konsonanttiyhtymän sisältävä sana on valittu kohdekieleen sillä perusteella, että sanoituksissa ollaan haluttu pysyä uskollisena lähtökieliselle versiolle.

Venäjänkieliset säkeistöt kuuluvat useimmiten adaptaatioihin. Suomenkielisten säkeistöjen kohdalla puolestaan korvaava teksti on vallitsevin luokka. Käännöksiä olevia säkeistöjä on saman verran sekä suomen- että venäjänkielisistä säkeistöistä. Tavumäärissä puolestaan oli eroja muihin tapauksiin nähden. Yleensä venäjänkielisissä säkeistöissä on keskimäärin enemmän tavuja kuin alkuperäisissä säkeistöissä, mutta tässä tapauksessa venäjänkielisissä säkeistöissä oli kaksi tavua vähemmän alkuperäiseen tavumäärään nähden. Tapaus oli poikkeuksellinen myös siinä mielessä, että suomenkielisissä säkeistöissä ei ollut alkuperäiseen tavumäärään nähden vähemmän säkeistöjä, vaan tavumäärä oli kasvanut suomenkielisissä säkeistöissä kahdella tavulla alkuperäiseen tavumäärään verrattuna.

5 POHDINTA

Low'n mukaan (2017: 84) klusiilit, eli äänteet, joita lausussa huulten tai kielen asento katkaisevat ilmavirran, vaikuttavat sanoitusten laulettavuuteen, ja hän toteaa, että klusiileja tulisi käyttää säästeliäästi kohdekielissä teksteissä. Lisäksi tutkijan mukaan vaikeuksia lausumisessa tuottavat konsonanttiyhtymät, joten myös niitä kannattaa välttää. Konsonanttiyhtymät ovat kuitenkin venäjän kielessä melko yleisiä, joten niitä on mahdoton välttää. Säkeistöistä löytyi usein jopa sanansisäisiä neljän konsonantin jonoja. Suomenkielisisä säkeistöissä puolestaan kolmen konsonantin jonoja oli melko vähän, tosin suomen kielessä on muutenkin vain viisitoista sanansisäistä kolmen konsonantin jonoa. Useimmissa tapauksissa konsonanttiyhtymän sisältäneet sanat oli valittu suomenkielisiin säkeistöihin siksi, että sanan on haluttu sointuvan toisen säkeistössä olevan sanan kanssa tai siksi, että kohdekielinen säkeistö on haluttu säilyttää merkitykseltään uskollisena lähtökielelle. Voidaan siis periaatteessa todeta, että lähtökielelle uskollisena pysyminen vaikuttaa kohdekielisen tekstin laulettavuuteen.

Myös klusiileja on vaikea käyttää säästeliäästi venäjän kielisissä sanoituksissa, sillä kaikki klusiilit ovat yleisessä käytössä. Suomen kielessä puolestaan klusiilit d, b ja g ovat melko harvinaisia, joten luonnollisesti suomenkielisisä sanoituksissa on vähemmän klusiileja venäjänkielisiin sanoituksiin nähden. Konsonantit d, b ja g eivät esiintyneet suomenkielisisä sanansisäisissä kolmen konsonantin jonoissa ollenkaan. Englanninkielisisä sanoituksissa puolestaan oli joissakin tapauksissa saman verran klusiileja ja konsonanttiyhtymiä sisältäviä sanoja kuin venäjänkielisisäkin sanoituksissa. Yleensä konsonanttiyhtymän sisältävä sana sointui jonkin toisen säkeistössä olleen sanan kanssa. Tämän perusteella voisi siis sanoa, että riittelyn vuoksi laulettavuuden aspekti kärsii.

Kolmen konsonantin jonot ovat englannin kielessä vielä harvinaisempia kuin suomen kielessä. Neljän konsonantin jonoja ei ole kummassakaan kielessä. Tarkasteltuani laulettavuutta konsonanttiyhtymien ja klusiilien kautta voisin todeta, että venäjänkieliset sanoitukset eivät ole yhtä laulettavia kuin suomenkieliset tekstit. Mielestäni tutkimustulokset osoittavat kuitenkin enemmän venäjän kielen ominaisuuksien eroavaisuutta. Venäjän kielessä kolmen konsonantin jonot ovat yleisiä ja neljän konsonantin jonot eivät ole kovin harvinaisia. Totean siis mieluummin, että klusiilien ja konsonanttiyhtymien välttely saattaa soveltua johonkin toiseen kohdekieleen paremmin kuin toiseen. Lisäksi kyseinen tutkimusmenetelmä oli hieman puutteellinen. Korpuksesta oli nimittäin saatavilla vain merkkijonoja, jotka eivät ole sama asia kuin äänneyhtymät, joten sanojen ulkoasut eivät aina vastanneet niiden äänneasuja. Etenkin venäjän kielessä äänneissä tapahtuu usein esimerkiksi reduktiota ja assimilaatiota. Laulettavuuden arviointi vaatisi vielä myös tarkempaa tutkimusta.

Lisätutkimuksessa voisi tarkastella, vastaavatko vokaalit melodian tarpeita. Lisäksi voitaisiin tutkia sanoitusten avotavujen ja umpitavujen suhdetta.

Laulutekstien kääntämistä rajoittavat alkuperäinen musiikki, alku- ja loppusoinnut sekä rytmi. Näiden rajoitusten vuoksi sanoitusten kääntäminen edellyttää laulun merkityksen muuttamista. Kun käännetään laulettavaksi tarkoitettuja lauluja, kohdekielisen tekstin leksikaalinen vastaavuus lähtökielisen tekstin kanssa ei ole tärkeä seikka. Vastaavuus ei oikeastaan ole toivottavaa, sillä se vähentää kääntämisen joustavuutta ja sanoitusten luonnollisuutta. Tämän vuoksi on hyväksyttävää, että kääntäjä välittää lähtökielisten sanoitusten merkitystä tekemällä kohdekielisiin sanoituksiin leksikaalisia muutoksia. (Low 2017: 87.)

Oli vaikea arvioida, onko kohdeteksti käänös, adaptaatio vai sijaisteksti, sillä raja on erittäin häilyvä. Useassa tapauksessa kohdekieliset tekstit olivat joko adaptaation ja käänöksen tai adaptaation ja korvavan tekstin välimuotoja. Käänöksiksi luin kuitenkin ne säkeistöt, joissa kaikki alkuperäiset elementit ovat välittyneet kohdekieleen. Adaptaatioiksi puolestaan mielsin säkeistöt, joissa on huomattavissa elementtejä kohdekielistä versioista. Adaptaatioissa kohdekieliseen säkeistöön on kuitenkin joko lisätty joitakin elementtejä tai siitä on poistettu joitakin elementtejä. Korvaavina teksteinä olen pitänyt sellaisia säkeistöjä, joissa ei ole ollenkaan alkuperäisissä säkeistöissä olleita elementtejä tai niitä on alkuperäisen version leksikaalisen merkityksen säilymisen kannalta hyvin vähän.

Tutkimustulosten perusteella voitaisiin väittää, että valtaosa Disney-laulujen kohdekielistä teksteistä on adaptaatioita. Adaptaatioihin kuului enemmän venäjän- kuin suomenkielisiä säkeistöjä. Seuraavaksi eniten tekstit lukeutuivat käänöksiin, joita oli joissakin tapauksissa melko paljon säkeistöjen määrään nähden. Käänöksistä oli suomenkielisiä säkeistöjä hieman enemmän kuin venäjänkielisiä säkeistöjä. Korvaavat tekstit puolestaan olivat harvinaisempia. Joissakin tapauksissa tosin valtaosa kohdekielistä suomenkielistä teksteistä oli korvaavia tekstejä. Myös suomenkielisiä korvaavia tekstejä oli keskimäärin enemmän kuin venäjänkielisiä korvaava tekstejä. Näiden tulosten perusteella voidaan todeta, että suomenkieliset sanoitukset eivät pyri toistamaan alkuperäisten sanoitusten merkitystä niin tarkasti kuin venäjänkieliset sanoitukset. Tämä toteamus ei kuitenkaan välttämättä päde yleisesti siksi, että käänösten, adaptaatioiden ja korvaavien tekstien luokittelu on pohjautunut omaan tulkintaani. Voi olla, että joku muu pitäisi adaptaatioiksi mieltämiäni säkeistöjä käänöksinä tai korvaavina teksteinä, jolloin tutkimustulokset vaihtelisivat.

Frits Nosken (1970: 30) mukaan "musikaalinen prosodi edellyttää, että rytmien ja tavujen määrä on identtinen alkuperäisen kanssa". Myös Low (2005) on sitä mieltä, että tämä on toivottavaa, mutta joissakin tapauksissa turhan joustamatonta. Muutokset rytmiin eivät ole suotavia, mutta ne ovat

hyväksyttäviä. Hyväksyttäviä muutokset ovat varsinkin niissä tapauksissa, joissa voidaan välttyä siltä, että jokin muu viidestä aspektista tulisi kärsimään (Mts. 197). Low toteaa myös, että rytmi ja riimit luovat yhdessä säkeistöjä (2008: 7). Tästä sain ajatuksen tarkastella rytmien ja riimien välistä suhdetta ja aspektien vaikutusta toisiinsa.

Olisi voinut olettaa, että suomenkielisissä säkeistöissä olisi enemmän tavuja, kuin alkuperäisissä versioissa, sillä suomen kielessä on paljon pitkiä sanoja ja lukuisia johdoksia ja yhdyssanoja. Toisaalta englannin kielessä on vastaavasti paljon lyhyitä sanoja, artikkeleita ja prepositioita. Nähtävästi tämän vuoksi englanninkielisissä säkeistöissä oli keskimäärin enemmän tavuja kuin suomenkielisissä säkeistöissä. Venäjänkielisissä säkeistöissä puolestaan oli enemmistössä tapauksista enemmän tavuja kuin englanninkielisissä säkeistöissä. Tavumäärä oli muutenkin vaihdellut enemmän englannin – ja venäjänkielisten säkeistöjen välillä kuin englannin– ja suomenkielisten säkeistöjen välillä. Tämän perusteella voitaisiin siis todeta, että suomenkieliset laulut noudattavat alkuperäisten laulujen rytmiä orjallisemmin kuin venäjänkieliset laulut.

Useimmiten tavumäärä vaihteli niiden säkeistöjen välillä, joissa oli sointuvuutta sekä englanninkielisessä versiossa että kohdekielisessä versiossa. Yleisin syy eroihin tavumäärissä näkyi olevan se, että kohdekieliseen versioon oli haluttu saada alkuperäisessä versiossa ollutta sointuvuutta. Eniten tavumäärä vaihteli silloin, kun sointuvat sanat oli haluttu sijoittaa niihin samoihin paikkoihin säkeissä, joissa alkuperäisetkin riimit sijaitsivat. Yleisiä tapauksia olivat myös ne tapaukset, joissa kohdekielisessä versiossa oli enemmän riimejä kuin alkuperäisessä versiossa, ja ne, joissa alkuperäisessä versiossa ei ollut ollenkaan sointuvuutta, mutta kohdekielisessä versiossa oli. Myös näissä tapauksissa tavumäärä oli vaihdellut eniten.

Säkeistöjen seassa oli myös tapauksia, joissa sointuvuutta ei ollut niin alkuperäisessä kuin kohdekielisessäkään versiossa. Lisäksi oli tapauksia, joissa alkuperäisessä versiossa oli ollut sointuvuutta, mutta kohdekieliseen versioon ei oltu laitettu riimejä. Missään näistä tapauksista ei yleensä ollut muutoksia tavumäärissä alkuperäisten ja kohdekielisten versioiden välillä. Jos kyseisissä tapauksissa sattui olemaan tavumäärävaihteluita, olivat ne hyvin vähäisiä. Sointuvuus oli syynä venäjänkielisten versioiden tavumäärien vaihteluun alkuperäisten versioiden tavumäärään nähden useammin kuin suomenkielisten säkeistöjen tavumäärien eroavaisuuksiin englanninkielisten säkeistöjen tavumäärään nähden. Näin ollen voidaan todeta, että venäjänkielisissä säkeistöissä aspektia riimi on pidetty tärkeämpänä aspektina kuin rytmiä.

Lisätutkimukselle on kuitenkin tarvetta. En ottanut tässä tutkimuksessa huomioon sitä, mistä paikoista tavut oli otettu pois tai mihin paikkoihin ne oli lisätty. Low'n (2005) mukaan nimittäin on hyväksyttävää lisätä tavu sellaiseen paikkaan, jossa kaksi nuottia ovat jo liittyneet toisiinsa. Jos tavu

taasen on poistettava, se kannattaa poistaa sellaisesta paikasta, jossa kaksi nuottia lauletaan samalta sävelkorkeudelta. (Mts. 197.) Lees (1981) jatkaa tätä ajatusta vielä niin, että painottomien tavujen on osuttava painottomille nuoteille ja painollisten tavujen puolestaan painollisille nuoteille (Mts. 31).

Nidan ja Taberin (2003: 12) mukaan kääntäjien tulisi etsiä lähtökielisille sanoille lähin luonnollinen kohdekielinen vastine. Tämän toteamuksen perusteella aloin tutkia kohdekielisten sanoitusten luonnollisuutta tarkastelemalla sanojen *dream*, *friend*, *love*, *time* ja *world* kohdekielisiä vastineita. Useimmissa tapauksissa sanojen vastineeksi oli valittu lähin luonnollinen kohdekielinen vastine. Venäjänkielisissä versioissa kyseisiä vastineita oli enemmän kuin suomenkielisissä versioissa. Tosin yhden sanan kohdalla oli kummassakin kohdekieleessä enemmän sellaisia tapauksia, joissa lähtökielen sana ei ollut välittynyt kohdekieleen. Näiden tutkimustulosten perusteella voidaan todeta, että venäjänkieliset sanoitukset ovat luonnollisempia kuin suomenkieliset versiot lauluista.

Tämäkin aspekti kuitenkin kaipaisi laajempaa tutkimusta. Low'n (2003b) mukaan laulun sanoman tulisi välittyä ensikuulemalla, sillä kuulijat pystyvät käsittelemään sitä vain hetken aikaa (Mts. 95). Tätä seikkaa on kuitenkin vaikea lähteä jälkikäteen tutkimaan, kun laulut ovat jo tuttuja. Luonnollisuutta on muutenkin vaikea arvioida yhtenä laulun aspektina. Luonnollisuuteen vaikuttaa käänteinen sanajärjestys, mutta siltä on vaikea välttyä sanoituksissa. Yksi lisäkeino kyseisen aspektin tarkastelemiseen voisi olla kohdekielisten sanojen yleisyyden tutkiminen. Laulutekstit tosin ovat muutenkin tekstityypiltään sellaisia, että ne sisältävät usein niin sanotusti normaalista kielestä poikkeavia ilmauksia.

6 LÄHTEET

Tieteelliset lähteet

Bontrager, Gregory H. 2011 [2009]. Breaking Free of the Language Barrier in Music. *Translation Journal* 15:3. Käännös espanjasta.

Bosseaux, Charlotte 2011. The Translation of Song. Teoksessa Malmkjær & Windle 2011: 183-197.

Catford, J. C. 1965. *A linguistic theory of translation*. Oxford: Oxford University Press.

Drinker, Henry 1952. On Translating Vocal Texts. *The Musical Quarterly* XXXVI (2): 225-240.

Emmons, Shirley 1979. *The Art of the Song Recital*. New York: Schirmer.

Franzon, Johan 2005. Musical comedy translation: Fidelity and format in the Scandinavian My Fair Lady. Teoksessa Gorlée 2005: 263-297.

Franzon, Johan 2008. Choices in Song Translation. Singability in Print, Subtitles and Sung Performance. *The Translator* 14 (2): 373-399.

Franzon, Johan 2009. *My Fair Lady på skandinaviska: en studie i funktionell sångöversättning*. Helsinki: Helsinki University Press.

Frith, Simon 1998. *Performing Rites: On the Value of Popular Music*. Cambridge: Harvard University Press.

Garwood, Ian 2006. The songless Bollywood film. *South Asian Popular Culture* 4 (2): 169-183.

Golomb, H. 2005. Music-Linked Translation [MLT] and Mozart's Operas: Theoretical, Textual, and Practical Perspectives'. Teoksessa Gorlée 2005: 121-162.

Gorlée, Dinda 2005. *Song and significance: virtues and vices of vocal translation*. Amsterdam & New York: Rodopi.

Graham, Arthur 1989. A new look at recital song translation. *Translation Review* 29 (1): 31-37.

Lees, Gene 1981. *The Modern Rhyming Dictionary*. New York: Cherry Lane.

Low, Peter 2003a. Singable translations of songs. *Perspectives: Studies in Translatology* 11 (2): 87-104.

Low, Peter 2003b. Translating poetic songs: an attempt at a functional account of strategies. *Target* 15 (1): 91-110).

Low, Peter. 2008. Translating Songs that Rhyme. *Perspectives: Studies in Translatology* 16 (1&2): 1-20.

Low, Peter 2013. When Songs Cross Language Borders. Translations, Adaptations and 'Replacement Texts'. *The Translator* 19 (2): 229-244.

Low, Peter 2017. *Translating song: lyrics and texts*. London & New York: Routledge.

Malmkjær Kirsten & Windle Kevin 2011. *The Oxford Handbook of Translation Studies*. Oxford Handbooks: Oxford University Press.

Minors, Helen Julia 2012. Music and movement in dialogue: exploring gesture in soundpainting. *Les Cahiers de la Societe quebecoise de recherche en musique* 13 (1-2): 87-96.

Minors, Helen Julia 2013. *Music, text and translation*. London & New York: Bloomsbury.

Newmark, Peter 1988. *A textbook of translation*. New York: Prentice Hall.

Nida, Eugene 1964. *Toward a Science of Translating: With Special Reference to Principles and Procedures Involved in Bible Translating*. Leiden: Brill.

Nida, Eugene & Taber, Charles 2003. *The Theory and Practice of Translation*. 4. painos (1. p. 1969). Boston & Leiden: Brill.

Noske, Frits & Rita Benton 1970. *French Song from Berlioz to Duparc*. New York: Dover Publications.

Oittinen, Riitta 2000. *Translating for Children*. New York: Garland Publishing, Inc.

Reiss, Katharina & Vermeer, Hans J. 2013 [1984]: *Towards a general theory of translational action. Skopos theory explained*. Manchester: St. Jerome Publishing. Käännös saksasta.

Salo, Heikki 2009. *Kahlekuningaslaji – laululyriikan käsikirja*. Keuruu: Otavan Kirjapaino Oy.

Susam-Sarajeva, Sebnem 2008. *Translation and music*. Manchester: St. Jerome Publishing.

Tråven, Marianne 2005. Musical Rhetoric. The Translator s Dilemma: A Case for Don Giovanni. Teoksessa Gorlée 2005: 103-120.

Muut lähteet

VISK 2008 § 32 Kolmen konsonantin yhtymiä: vilp.pi, remp.se.ä, volf.ra.mi. Saatavilla <http://scripta.kotus.fi/visk/sisallys.php?p=32> [Luettu 24.4.2018]

Enchanted Learning. Saatavilla <http://www.enchantedlearning.com/consonantblends/> [Luettu 24.4.2018]

Академическая грамматика 1980. Трехчленные сочетания согласных звуков §80–§99. Saatavilla <http://rusgram.narod.ru/77-115.html> [Luettu 24.4.2018]

7 LIITTEET

Liite 1. Elokuvienv ja laulujen nimet suomeksi

1940	Bambi <ul style="list-style-type: none"> • Kevätlaulu • Sadepisarat • Sen lauluksi loin • Rakkauden laulu 	Dumbo <ul style="list-style-type: none"> • Rakkainpain • Norsu vaaleenpunainen 	Pinokkio <ul style="list-style-type: none"> • Minua vain vislaa • Hei-diddl-di-dei • Puinen pikku pää • Tähti toiveen toteuttaa
1950	Liisa ihmemaassa <ul style="list-style-type: none"> • Iltapäivä kultainen • Haavemaailmassain • Hyvä neuvo 	Kaunotar ja kulkuri <ul style="list-style-type: none"> • Bella Notte • Kulkuri • Siamilaiskissojen laulu 	Prinsessa Ruusunen <ul style="list-style-type: none"> • Ain mietin • Unessa kerran kohtasin • Skool • Kauneuden ja laulun lahjat
1960	101 dalmatialaista <ul style="list-style-type: none"> • Cruella De Vil • Koirafarmimme 	Viidakkokirja <ul style="list-style-type: none"> • Apinalaulu • Kotini • Ystävyys • Karhun elämää • Luota vain 	Miekkä kivessä <ul style="list-style-type: none"> • Se saa kaiken sekaisin • Mahtava Matami Mimmi • Maailmaa se pyörittää
1970	Robin Hood <ul style="list-style-type: none"> • Sua mä rakastan • Oo De Lally • Hassu kuningas 	Aristokatit <ul style="list-style-type: none"> • Aristokatit • Katti tahtoo olla jokainen • Thomas O'Malley • Skaalat 	Bernard ja Bianca Australiassa <ul style="list-style-type: none"> • Pelastusjärjestö • Sua jossain kaivataan • On uusi päivä huomien
1980	Pieni Merenneito <ul style="list-style-type: none"> • Unelmiin mä jään • Surkeat sielut • Aalloissa siis 	Oliver ja kumppanit <ul style="list-style-type: none"> • Hyvät ystävät • Olipa kerran New Yorkissa • Ma kaunis oon • Katujen kultaa • Miksi murehtisin 	Topi ja Tessu <ul style="list-style-type: none"> • Arvosta naista • Nyt näkemiin, oi kulta
1990	Aladdin <ul style="list-style-type: none"> • Se on kuin yö • Ei oo kaveria parempaa • Askel edellä • Prinssi Ali 	Mulan <ul style="list-style-type: none"> • Sen vuoksi neidon teen • Loiston kunniasi saa • Niin kuin mies 	Pocahontas <ul style="list-style-type: none"> • Tuulen värit • Virta mine veneen vie • Tahtiin rummun perinteen

2000	Karhuveljeni Koda <ul style="list-style-type: none"> • Suuret henget • Sait kyyneleet • Matkaa teen • Täällä on paikka 	Prinsessa ja sammakko <ul style="list-style-type: none"> • Voin saavuttaa • Pinnan alle • Suhteet henkimaailmaan • Tulenkantaja • Ma Belle Evangeline • New Orleansissa 	
2010	Frozen – Huurteinen seikkailu <ul style="list-style-type: none"> • Lumiukko tehtäisiinkös • Ensi kertaa ikuisuuteen • Jääsydän • Taakse jää • Ovi nyt auki on 	Kaksin karkuteillä <ul style="list-style-type: none"> • Onneni eilinen • Valon kirkkaan viimein nään • Mä unelmoin • Sitä suo en • Oisin valmis jo seikkailuun 	

Liite 2. Elokuvienv ja laulujen nimet venäjäksi

1940	Бэмби <ul style="list-style-type: none"> • К нам приходит весна • Апрельский дождик • Эту песню мою • Только любовь - песнь без конца 	Дамбо <ul style="list-style-type: none"> • Колыбельная • Розовые слоны 	Пиноккио <ul style="list-style-type: none"> • Ты мне только свистни • Хай-Дидл-Ди-Ди • Маленький глупышка • В час, когда взойдёт звезда
1950	Алиса в стране чудес <ul style="list-style-type: none"> • Полдень золотой • В мире только моем • Правильный совет 	Леди и бродяга <ul style="list-style-type: none"> • Bella Notte • Он бродяга • Песня Сиамских кошек 	Спящая красавица <ul style="list-style-type: none"> • Как странно • Однажды во сне • Пьем • Дары красоты и пения

1960	101 далматинец <ul style="list-style-type: none"> • Стервелла Де Виль • Собачья дача 	Книга джунглей <ul style="list-style-type: none"> • Таким как ты я стать хочу • О, мой дом • Вот что значит друг • Умерь свои потребности • Верь лишь мне 	Меч в камне <ul style="list-style-type: none"> • Прекрасная вещь • Мадам Мим • Весь наш мир устроен так
1970	Робин Гуд <ul style="list-style-type: none"> • Любовь • Что за чудный день • Глупый Джон – Король английский 	Коты Аристократы <ul style="list-style-type: none"> • Коты аристократы • Каждый очень хочет быть котом • Томас О'Мелли • Гаммы и Арпеджио 	Спасатели <ul style="list-style-type: none"> • От тревог и невзгод • Кому-то нужен ты • Ведь завтра будет новый день
1980	Русалочка <ul style="list-style-type: none"> • Весь этот мир • Мой несчастный дружок • В мире морском 	Оливер и компания <ul style="list-style-type: none"> • Нам дружба нужна • Простым Нью-Йоркским утром • Муки совершенства • Золотое дно • Всегда спокоен 	Лис и пес <ul style="list-style-type: none"> • Будь собой • Настал момент прощания
1990	Аладдин <ul style="list-style-type: none"> • Волшебный мир • Я твой самый лучший друг • Прыгай • Принц Али 	Мулан <ul style="list-style-type: none"> • Лучше мечтать о девушке своей • Всех нас ждет теперь почет • Ты боец 	Покахонтас <ul style="list-style-type: none"> • Цвета ветра • За излучиной реки • Словно барабанный бой
2000	Братец медвежонок <ul style="list-style-type: none"> • Великие духи • Куда идти • На моем пути • Добро пожаловать 	Принцесса и лягушка <ul style="list-style-type: none"> • Только цель • Пойди, найди ответы • Под землей у меня друзья • Мы проведем вас • Ma Belle Evangeline • В Новом Орлеане 	
2010	Холодное сердце <ul style="list-style-type: none"> • А за окном уже сугробы 	<ul style="list-style-type: none"> • Рапунцель: Запутанная история • Солнца яркий луч 	

	<ul style="list-style-type: none">• Ведь впервые в этот вечер• Frozen Heart• Сердце Льда• Это моя любовь	<ul style="list-style-type: none">• Я вижу свет• Живет мечта• Мама умней• Когда же жизнь я смогу начать	
--	---	--	--

8 РЕФЕРАТ НА РУССКОМ ЯЗЫКЕ

Не был я спортсменом в школе, вот беда – Сравнение финских и русских текстов песен из мультфильмов студии Walt Disney с оригинальным текстом и друг с другом

1.1 ВВЕДЕНИЕ

Перевод текстов песен до сих пор обсуждался редко, и обычно только вместе с дискуссиями о переводе поэзии. Одна из причин кроется в том, что песня – это гибрид музыки и слов. Процесс перевода необычен, потому что в большинстве случаев оригинальная музыка сохраняется, и новые слова должны подходить к уже существующей мелодии. Новые тексты песен редко соответствуют содержанию исходного текста, т.е. они не соблюдают принцип семантической эквивалентности. Поэтому возникает вопрос, можно ли этот процесс вообще называть переводом.

В этой работе рассматриваются финские и русские переводы песен из полнометражных мультипликационных фильмов. Обычно исследования по сравнению русских и финских песен выполняются на материале народных песен. Поэтому, чтобы принести что-то новое в эту проблематику, я решила исследовать песни из мультипликационных фильмов, выпущенных кинокомпанией *Уолт Дисней Пикчерс*. Анимационные фильмы этой кинокомпании переводят и дублируют как на финский, так и на русский языки. В отличие от фильмов для взрослой аудитории, которые в Финляндии не дублируют, а снабжают субтитрами, и реплики персонажей, и песни озвучиваются на целевом языке, поскольку фильмы адресованы детям. Другая причина, по которой не сохраняют исполнения песен на языке оригинала, состоит в том, что песни в анимационных фильмах часто рассказывают историю, как и в мюзиклах, и с их помощью сюжет фильмов движется вперед.

1.1 Исследовательский вопрос

Помимо финских и русских версий песен рассматриваются и их оригинальные английские версии в сопоставлении с версиями целевых языков. Это позволит сравнивать качество финских и русских переводов песен, и определить возможные различия между ними. Аспекты, которые следует принимать во внимание при переводе песен – мелодичность, значение, естественность, ритм и рифма. Моя цель выяснить, как эти вышеприведенные аспекты реализованы в целевых языках и как верность исходному тексту влияет на перевод текста.

Также в работе рассматривается, являются ли целевые тексты переводами, адаптациями или так называемыми псевдопереводами.

1.2 Материал

В настоящей работе исследуются слова песен из диснеевских анимационных фильмов в английском оригинале, а также их переводы на русский и на финский языки. Песни собраны из полнометражных мультфильмов студии Уолта Диснея, которые входят в так называемый диснеевский анимационный канон. Самым старым фильмом, тексты песен которого исследуются в этой работе, является *Бэмби*, который вышел в 1942 году, а самым новым фильмом *Холодное сердце*, премьера которого была в 2013 году. Всего песен 240, по 80 песен на каждом языке, и они сохранены в корпус, который находится на сайте mustikka.uta.fi/corpora.

Из песен выбраны строфы, которые были получены из параллельного корпуса путем построения параллельных англо-русских и англо-финских конкордансов на английские слова *dream, friend, love, time* и *world*. Для поиска были выбраны эти пять слов, потому что они являлись довольно частотными в текстах песен на английском языке, и таким образом удалось получить псевдослучайную выборку. К тому же, поскольку слова являются существительными и собственными независимыми от других слов понятиями, удалось и сравнение их русских и финских эквивалентов. Список песен и фильмов, из которых выбраны песни, приводится полностью в приложениях к данной работе.

1.3 Методы

Из текстов песен я рассматривала все пять аспектов, которые должны учитываться при переводе песен: мелодичность, рифму, ритм, значение и естественность. В качестве главного критерия оценки мелодичности я использовала взрывные согласные, т.е. смычные согласные, при артикуляции которых небная занавеска поднята, и воздух проходит в ротовую полость. Такими согласными являются билабиальные согласные [п] и [б], корональные согласные [т] и [д], а также велярные согласные [к] и [г]. Кроме этого, рассматривалось, встречаются ли в рассматриваемых конкордансах трехчленные сочетания согласных звуков, например, таких, как в русском языке ств и взг. Значение, т.е. передачу смысла исходного текста, я исследовала с помощью классификации целевых текстов на переводы, адаптации и псевдопереводы. Рифмы я исследовала вместе с ритмом. Когда я исследовала ритм, я подсчитывала количество слогов в каждой строке и строфе. Когда я анализировала рифмы, я рассматривала, существует ли в исходных версиях и их русских и финских переводах рифмующихся слов, и соответствуют

ли позиции этих слов позициям рифмующихся слов в переводах. Таким образом выяснялось, имело ли рифмование влияние на ритм перевода. Естественность целевых текстов рассматривалась с помощью эквивалентов английских слов *dream, friend, love, time* и *world*. Для работы я использовала количественные методы исследования с помощью корпусного анализа.

2 ПЕРЕВОД ТЕКСТОВ ПЕСЕН

К переводу текстов песен можно подходить таким же образом, как и к переводу стихов, так как в стихах есть также рифмы, ритм, строки и строфы. Но в песнях присутствуют еще и дополнительные аспекты, которые нужно принимать во внимание. Такими аспектами являются, например, мелодичность и естественность. Перевод песен отличается от перевода поэзии и в том смысле, что работу переводчиков ограничивает музыка, написанная для оригинальных песен, к которой нужно адаптировать новые слова (Low 2003a: 105).

Чтобы успешно переводить песни, переводчику не обязательно быть лингвистом, поэтом и музыкантом. Нужно просто соблюдать следующие правила:

- 1) Слова песни должны «укладываться в мелодию», иначе другие достижения перевода сведутся к нулю
- 2) Переводной текст должен звучать так, как если бы мелодия была создана именно для него, хотя мелодию сочиняли для оригинального текста
- 3) Оригинальную структуру стихов нужно сохранять, потому что она дает форму строфам

Есть несколько конкретных советов, которые исследователи давали для переводчиков. Дринкер (Drinker 1952: 237) рекомендует сосредоточиться сначала на ключевых словах, потом искать рифмы, и только затем формировать строфы вокруг этих слов. Кроме того, он советует использовать словарь рифм и искать синонимы для первого слова, которое пришло в голову под влиянием исходного текста, если для первого эквивалента трудно найти созвучное слово. Если в исходном тексте нет подходящего эквивалента, нужно рассматривать текст в целом, и использовать такое слово, которое подходит к обширному контексту (Newmark 1988: 56).

2.1 Принцип пятиборья

Новозеландский ученый Питер Лоу (Low 2016: 29) представляет в своих исследованиях так называемый "принцип пятиборья", применяя мысли некоторых ученых о переводе текстов

песен. Согласно этому принципу, переводя тексты песен нужно принимать во внимание следующие пять аспектов:

- 1) мелодичность
- 2) значение
- 3) естественность
- 4) ритм
- 5) рифм

Мелодичность – самая важная характерная черта песни. Этот термин означает относительно легкое произношение, которое достигается выполнением требований артикуляции и передышек. Особое внимание должно быть уделено согласным звукам. Например, в целевом тексте лучше не употреблять сочетаний согласных звуков, так как они создают проблемы в произношении. Также не стоит употреблять слова, в которых существуют взрывные согласные, которыми являются согласные звуки [п], [б], [т], [д], [к] и [г]. Это связано с тем, что при артикуляции этих звуков прерывается поток воздуха. По словам Лоу, лучше всего оценить мелодичность способны певцы, поскольку они понимают физические проблемы, создаваемые музыкой и текстов песен (Low 2017: 81).

Перевод текстов песен ограничен музыкой, составленной для оригинальных песен. Также деятельность усложняет в оригинальном тексте существующие рифмы. Из-за этих ограничений, перевод текстов песен требует некоторых изменений в значении песен. Буквальное соответствие целевого текста исходному тексту не является важным фактором с точки зрения песен, которые созданы для исполнения. Соблюдение принципа семантической эквивалентности исходного текста не особенно желательная стратегия, поскольку это уменьшает естественность целевого текста (Low 2017: 87).

Переводчик должен использовать целевой язык в переводе достаточно естественным образом и принимать во внимание, например, такой аспект, как порядок слов. Прежде всего, песня должна быть понятной, когда она поется, и поэтому целевой текст должен соответствовать стандартам целевого языка (Low 2005: 195-196). Согласно Найде и Тэйберу (Nida & Taber 2003: 12), переводчики должны использовать в целевом тексте ближайшие естественные эквиваленты исходных слов.

Каждая песня имеет определенный ритм, который определяет скорость, в которой песня будет представляться. Задача переводчика – соблюдать ритм оригинальной версии, созданный композитором. Согласно Фрицу Носке (Frits Noske 1970: 30) «музыкальная просодия требует,

чтобы количество слогов было идентичным в исходном и целевом текстах». Ритм создает строфы песен вместе с рифмами. Рифмование – очень характерная черта в песнях. Переводчик может попытаться подражать рифмам и даже фонемам исходного текста, но это добавляет ограничения на перевод. (Minors 2012: 66). Поэтому переводчику следует сначала ознакомиться с исходным текстом, и рассматривать, являются ли рифмы ключевой частью в песне. Например, удаление рифмы в том случае, когда она не приносит никакого смысла в песню, не является большой потерей. (Low 2017: 35-36).

3 АНАЛИЗ МАТЕРИАЛА

Из текстов песен я рассматривала все пять аспектов, которые должны быть приняты во внимание при переводе песен: мелодичность, рифму, ритм, значение и естественность. Эти аспекты рассмотрены на материале пяти английских слов: *dream*, *friend*, *love*, *time* и *world*. В качестве примера того, как я исследовала вышеупомянутые аспекты, привожу результаты анализа параллельных англо-русских и англо-финских конкордансов на английское слово *dream*.

3.1 Слово *dream*

Чаще всего из русских эквивалентов к английскому слову *dream* повторялось слова *мечта*. Кроме того, часто в корпусе встречалось слово *сон*. В финских текстах наиболее частотным являлся эквивалент *unelma*. Вторым самым распространенным эквивалентом стал *haave*, синоним слова *unelma*. В финских версиях песен также было представлено дважды слово *uni*. В таблице 1 знаком "х" обозначаются те случаи, в которых английское слово *dream* не имеет соответствия в целевом тексте. Мысль оригинального слова передается на русский язык столько же раз, сколько и на финский язык. Вследствие этого, можно утвердить, что строфы на целевых языках являются одинаково естественными.

Таблица 1. Русские и финские эквиваленты к английскому слову *dream*

русский эквивалент		финский эквивалент	
мечта	32	unelma	30
сон	5	haave	5
х	11	uni	2

	х	11
--	---	----

Слово *dream* не передалось в русских версиях в основном по той причине, что в отличие от оригинальной строфы, в русской строфе не повторялось слово, обозначающее смысл слова *dream*, как, например, в следующем примере:

(1a) Keep your *dream* alive/*Dreaming* is still how the strong survive/Once upon a time in New York City (Once Upon a Time In New York City, Oliver and Company)

(1b) Свой счастливый час/То, что *мечта* лишь спасает нас/Ты поймешь простым Нью-Йоркским утром (Простым Нью-Йоркским утром, Оливер и компания)

Чаще всего в финские версии *dream* не передалось, поскольку в целевом тексте хотели соблюсти рифмование, существующие в исходном тексте, как например, в следующем примере:

(2a) She's got a ***dream!***/He's got a *dream!*/They've got a *dream!*/We 've got a *dream!*/So our differences ain't really that **extreme**

(2b) Hän ***unelmoi!***/Hän *unelmoi!*/Ja laulu **soi!**/Hän *unelmoi!*/Siispä yhteen joukkoon kaikki kuulutaan

Во всех языках в словах встречались сочетания согласных звуков, содержащие взрывные согласные. Чаще всего они встречались в русских строфах. Однако, в половине случаев причиной избрания таких слов в целевые строфы являлось то, что русские версии хотели сохранить значение исходного текста как можно более точно. Русские слова содержали даже сочетания из четырех согласных, как, например, в словах *богатство* и *взгляд*.

Таблица 2. Трехчленные сочетания согласных, содержащих взрывные согласные

английский	русский	финский
spl, str, thr	вдр, взг, спл, скр, ств, вбл	ntt, lpp

Большинство из русских и финских строф являлись адаптациями. Псевдопереводы встречались редко. Из финских версий только одну строфу можно считать псевдопереводом, а из русских версий ни одна не входила в эту категорию. Переводами являлись из русских строф примерно столько же, сколько и адаптации.

Таблица 3. Категоризация целевых строф

	перевод	адаптация	псевдоперевод
русский	12	15	х
финский	8	18	1

В ритме не происходило изменений между теми исходными и целевыми строфами, где рифмование существовало лишь в оригинальной версии. Количество слогов колебалось чаще всего в тех строфах целевых текстов песен, где рифмы были поставлены в те же самые места, как и в оригинальных строфах. В целом, в русских версиях строф количество слогов превысило количество слогов в английских строфах. В свою очередь, количество слогов в финских версиях было на немного меньше, чем количество в английских версиях.

4 ВЫВОДЫ

Согласно Лоу (2017: 84) взрывные согласные, которыми являются согласные звуки [п], [б], [т], [д], [к] и [г], влияют на мелодичность песен. Это связано с тем, что при артикуляции этих звуков прерывается поток воздуха. Поэтому, в целевом тексте не стоит употреблять слова, содержащие согласные звуки. Кроме того, ученый рекомендует избегать слова, которые включают в себя сочетания согласных, поскольку они также создают проблемы в произношении. Однако, в русском языке так называемые кластеры довольно распространены, и их невозможно избежать. В строфах, рассматриваемых в настоящей работе, часто встречались даже слова, которые содержали четырехчленные стечения согласных звуков. К тому же, избегать сочетаний взрывных согласных звуков сложнее в русском языке, чем в финском. В финском языке согласные звуки [б], [д] и [г] встречаются довольно редко, и поэтому в финских строфах, естественно, меньше пловивов, чем в русских строфах.

В финских строфах, в свою очередь, редко встречались слова, которые включали в себя трехчленные кластеры. Однако, в финском языке всего лишь пятнадцать трехчленных сочетаний согласных. В большинстве случаев, слова, содержащие кластеры, появлялись в финских строфах по той причине, что они либо рифмовались с другим словом, находящимся в строфе, либо потому, что смысл оригинального текста четко передавался в целевом тексте. Поэтому, в принципе, можно сделать такой вывод, что верность исходному тексту, также, как и рифмование, влияет на мелодичность целевого текста.

После рассматривания аспекта мелодичности с помощью взрывных согласных и сочетаний согласных, можно утверждать, что русские тексты песен менее мелодичны, чем финские тексты. Но, по моему мнению, результаты исследования доказывают лишь особенность русского языка. В русском языке трехчленные и даже четырехчленные стечения согласных

являются обычными. Поэтому, можно заявить, что избежание кластеров и плизивов легче осуществима в финском, чем в русском языке. К тому же, оценивание мелодичности требует дополнительного исследования. Можно было бы еще проанализировать, соответствуют ли гласные звуки требованиям мелодичности.

Перевод текстов песен ограничен музыкой, написанной для оригинальных песен. Работу также усложняют рифмы оригинального текста. Из-за этих ограничений, перевод текстов песен требует некоторых изменений в содержании песен. Лексическое соответствие целевого текста исходному тексту не является важным фактором с точки зрения песен, которые созданы для исполнения. Соблюдение принципа семантической эквивалентности исходного текста не особенно желательная стратегия, поскольку это уменьшает естественность целевого текста. (Low 2017: 87).

Категоризация песен на переводы, адаптации и псевдопереводы оказалась трудным заданием, поскольку их границы расплывчаты. В большинстве случаев целевые тексты оказывались либо между переводами и адаптациями, либо между адаптациями и псевдопереводами. По результатам исследований можно утверждать, что большинство целевых текстов – адаптации. В эту категорию входило больше русских, чем финских строф. Затем доминировала категория переводов, которая содержала больше финских, чем русских строф. Псевдопереводы встречались реже всего.

Однако, в некоторых случаях, большинство из финских строф являлись псевдопереводами. К тому же, псевдопереводы встречались чаще в финских, чем в русских версиях текстов песен. По этой причине, по результатам этого анализа, можно сделать вывод о том, что финские тексты не стремятся повторять значение исходного текста так тщательно, как русские версии. Однако, это утверждение не является релевантным в целом, поскольку категоризация песен основана на моем собственном толковании. Кто-то другой мог бы поставить строфы, которые я считаю адаптациями, либо в категорию переводов, либо в категорию псевдопереводов, и поэтому результаты анализа могут измениться.

Согласно Фрицу Носке (1970: 30), «музыкальная просодия требует, чтобы количество слогов было идентичным между исходными и целевыми текстами». Лоу (2005) тоже считает, что это желательно, но необязательно. В некоторых случаях изменения в ритме приемлемы, особенно в тех случаях, когда можно избежать потерь в других аспектах, которые нужно принимать во внимание при переводе текстов песен. Ритма создает строфы вместе с рифмами. По этой причине я стала исследовать, как эти два аспекта влияют друг на друга. Можно было предполагать, что в финских строфах больше всего слогов, так как в финском языке много

сложных и производных слов. С другой стороны, в английском языке есть много коротких слов, артиклей и предлогов.

Очевидно, по этой причине в английских строфах встречалось в среднем больше слогов, чем в финских строфах. В свою очередь, в большинстве случаев в русских слогах было больше слогов, чем в английских строфах. На основе данного результата можно сделать такой вывод, что финские версии песен следуют ритму оригинальной песни более буквально, чем русские версии песен. Чаще всего количество слогов менялось между теми строфами, где существовало рифмование в исходном, также, как и в целевом тексте. Наиболее общей причиной колебания в количестве слогов являлась то, что в целевой версии хотели сохранить рифмование оригинального текста.

Больше всего количество слогов менялось в тех случаях, где в строфы целевых текстов песен были вставлены рифмы в те же самые места, как и в оригинальных строфах. Обычными случаями являлись к тому же те случаи, где строфа на целевом языке имела больше рифмования, чем исходная строфа, и те случаи, в которых исходная версия не имела рифм, но версия на целевом языке имела. В этих случаях количество слогов менялось чаще всего. Среди строф были и такие случаи, когда рифмования не было ни в оригинальном тексте, ни в целевом тексте, и такие случаи, когда в исходном тексте были рифмы, но в целевом тексте их не было. В этих случаях редко были изменения в количестве слогов между английскими и целевыми версиями.

Рифмование чаще являлось причиной колебания в количестве слогов между английскими и русскими строфами, чем между английскими и финскими строфами. Следовательно, можно утверждать, что в русских текстах песен аспект рифмования является более важным, чем аспект ритма. Тем не менее, этот аспект требует дополнительного рассмотрения. В настоящей работе я не принимала во внимание того, из каких мест слоги убраны и в какие места они добавлены в целевом тексте.

По словам Найды и Тэйбера (2003: 12), переводчики должны использовать в целевом тексте ближайшие естественные эквиваленты исходных слов. На основе этого утверждения я стала исследовать естественность целевого языка с помощью русских и финских эквивалентов английских слов *dream, friend, love, time* и *world*. В большинстве случаев эквивалентом являлся ближайший и естественный эквивалент целевого языка. В русских версиях ближайших эквивалентов было больше, чем в финских версиях. По этим результатам можно заявить, что русские тексты песен являются более естественными, чем финские тексты песен.

Однако, этот аспект стоило бы проанализировать еще шире. Согласно Лоу, значение песни должно передаваться сразу, поскольку слушатели могут обрабатывать его всего лишь некоторое время (2003b: 95). Это конечно сложно рассматривать, когда песни являются уже знакомыми. Аспект естественности трудно оценивать. Тексты песен часто содержат слова, которые сильно отличаются от слов, употребляемых в так называемом нормальном языке. Тем не менее, одним способом дополнительного исследования могло бы быть рассмотрение распространенности слов целевых языков.

